



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

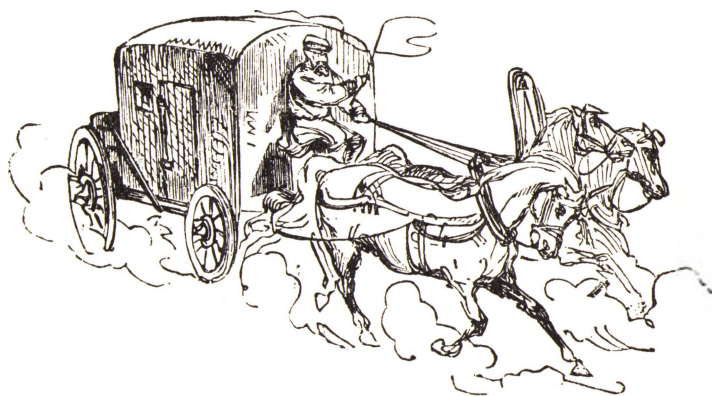
BREVE

FRA CHR. ENGELSEN TIL H. KRABBE OG B. BANG

1884—1906

Veterinære iagttagelser og kulturhistoriske billeder fra Rusland

Udgivet af Ivan Katić



København 1974

Nordisk Veterinærmedicin 1974, 26, Supplementum II

BREVE
FRA CHR. ENGELSEN TIL H. KRABBE
OG B. BANG



Kilder til veterinærhistorisk forskning I.

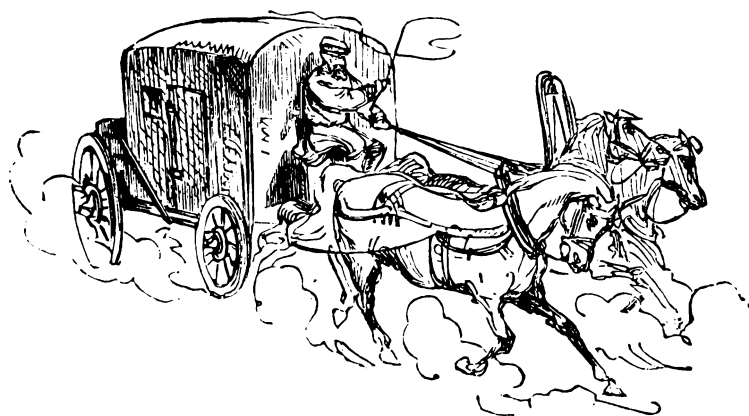
BREVE

FRA CHR. ENGELSEN TIL H. KRABBE OG B. BANG

1884—1906

Veterinære iagttagelser og kulturhistoriske billeder fra Rusland

Udgivet af Ivan Katić



København 1974

Nordisk Veterinærmedicin 1974, 26, Supplementum II

Bogen er sat med Baskerville og trykt i
Kandrup & Wunsch Bogtrykkeri, København

Vignetten på omslagets første side viser en tarantasse,
et køretøj, der anvendtes meget i Rusland
i det forrige århundrede.

Vignetten på omslagets sidste side:
segl med bogstaverne C. S. G. E.
(Christian Schultz Georg Engelsen).

FORORD

Ved udforskning af de dansk-russiske veterinære forbindelser, har jeg haft rig lejlighed i de sidste tre år til at studere forskellige primære kilder i håndskriftsamlingerne på Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek og andre biblioteker og arkiver. Min opmærksomhed og nysgerrighed blev især stor, da jeg fandt at ikke færre end femten danske dyrlæger har emigreret til Rusland og virket der fra 1818—1930. Nogle af dem opnåede betydelige poster som f. eks. Jens Peter Boye JESSEN (1801—1875), der grundlagde den første russiske veterinærskole i Dorpat i 1848.

Foruden ham var der flere andre danske dyrlæger, der gjorde en pæn karriere i Rusland, enten ved militæret som f. eks. Hans BAGGE (1816—1897) eller i det civile liv som Chr. ENGELSEN (1847—1906) og Carl MÆHL (1853—1930), der begge var gouvernementsdyrlæger og havde en stor andel i bekæmpelsen af smitsomme sygdomme i Rusland, specielt kvægpest og miltbrand.

Under deres ophold i Rusland har de ikke glemt deres gamle fædreland, lærere og venner. Jessen, Engelsen og Mæhl tog gerne pennen i hånden og skrev hjem når det gik dem godt eller mindre godt. Om dette vidner de ca. 100 breve opbevaret i håndskriftsamlingerne på danske biblioteker, arkiver og privateje. Det er ikke sikkert, at de kommende generationer vil blive beriget med sådanne udførlige breve i vor travle og teknisk prægede samfund.

De tre dyrlæger fortæller i deres breve ikke blot om deres faglige virke i Rusland, men fortæller også om det folk og samfund de lever i.

Udgivelsen af Christian G. S. Engelsens breve er et led i udforskningen af de danske dyrlægers virke i Rusland. Jeg håber, at dette værdifulde originale materiale ikke blot vil komme veterinærer til gode, men også andre, der interesserer sig for de dansk-russiske forhold i det forrige århundrede. Engelsen fortæller i brevene at han har sendt billeder o. a. undervisningsmateriale til Krabbe, men desværre kan kun en del af dette opspores i dag. Noget findes på DVJB, noget på højskolens afdelinger,

og en hel del er fundet i slutningen af november i år hos hans barnebarn i Schweiz, A. de Spindler. Enhver supplerende oplysning om det savnede materiale vil derfor være særdeles velkommen.

En tak bringes til Statens jordbrugs- og veterinærvidenskabelige Forskningsråd (formand: prof., dr.med.vet. Sv. Dalgaard-Mikkelsen) for støtte til offentliggørelse af brevene. Uden dettes hjælp ville udgivelse af dette materiale ikke have kunnet finde sted. Desuden rettes en tak til overbibliotekar Helge Nielsen for støtte og interesse.

København, december 1973.
Bülowsvej 13

Ivan Katić
dyrlæge, forskningsbibliotekar
Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek

INDHOLDSFORTEGNELSE

| | |
|---|-----|
| Forord | 5 |
| Fortegnelse over breve fra Chr. Engelsen til H. Krabbe og B. Bang med kort indholdsfortegnelse | 8 |
| Portrætter af Chr. Engelsen, H. Krabbe og B. Bang | 12 |
| Biografiske oplysninger | 14 |
| Breve til H. Krabbe | 17 |
| Breve til B. Bang | 139 |
| Tillæg Brev til P. E. Hansen | 150 |
| Brev fra A. Engelsen, Chr. Engelsens fader, til H. Krabbe | 151 |
| Gamle danske og russiske mål, gammel russisk tidsregning | 153 |
| Kort over Rusland | 154 |
| Summary | 156 |
| Zusammenfassung | 157 |
| Rezjume | 158 |
| Personregister | 159 |
| Sagregister | 160 |
| Stednavneregister | 161 |
| Fortegnelse over illustrationer | 162 |
| Curriculum vitae Ivan Katić | 163 |

Fortegnelse over breve fra Chr. Engelsen
til professorerne Harald Krabbe og Bernhard Bang
med kort indholdsfortegnelse.

Til Harald Krabbe
1884—1906

1. Homel 7. august 1884.

Tilbyder en større afhandling om kvægst i Rusland samt fotografier af russisk steppekveg.

2. Homel 30. september og 1. oktober 1884.

Fotografierne af steppekveg afsendt. Omtaler folks uvilje mod fotografering. Russiske heste og Černigov kvægracen beskrives. Sender flere små kasuistiker fra sin praksis.

3. Homel 10. december 1884.

Om dyrlægernes og hans egen stilling i Rusland. Har i syv år været dyrlæge ved kvægdrivningsrutestation. Fik i 1883 Stanislavkorset.

4. Homel 8. januar 1885.

Har modtaget Krabbes „Putešestvie v Turkestan“. Vil sende et arbejde om kvægst til Tidsskrift for Veterinærer. Beskriver sibiriske heste og sin rejse gennem Sibirien i 1871.

5. Homel 24. og 26. januar 1885.

Beskriver de russisk-kinesiske grænseegne, hvor han har tilbragt ca. syv år.

6. Homel 23. maj 1885.

Afhandlingen om kvægst afsendt. Beskriver billeder af heste. Har været syg af kopper.

7. Homel 16. juli 1885.

Om V. Prosch's sygdom og lærergerning. Russisk hesteavl. Kvægstsituationen i Rusland.

8. Homel 31. juli 1885.

Sender nosologisk kort over Rusland, samt nogle farvebilleder af organer af kvægstsyge dyr. Referat af de russiske forsøg på at isolere kvægstens patogene mikroorganisme. Sender bl. a. en kinesisk kanonkugle fra midten af det 16. århundrede.

9. Homel 21. november 1885.

Forbereder sig til en studierejse til St. Petersborg og Dorpat.

10. St. Petersborg 14. december 1885.

Beretter hvor hjertelig han blev modtaget i Dorpat af lærere som f. eks. Semmer, Rosenbergs, Raupach, Gutmann o. a. Om russiske og tyske lærere i Rusland. Russiske studenter. Dorpat by. Geheimeråd Moerder i St. Petersborg vil prøve at ansætte ham som dyrlæge på et mindre stutteri. Besøg på slagtehuset. Trichinkontrollen. St. Petersborg by. I cirkus Ciniselli med dets 200 heste. I opera.

11. København 23. februar 1886.

Er i København, takker for invitation til at besøge Krabbe.

12. Grjazi 6. marts 1886.

Om årsagen til hans hurtige afrejse fra Danmark, hvor han ikke har været i femten år. Om tilbagerejsen til Rusland over Pillau, Insterburg, Wirballen, Saratov, Smolensk, Orel, Grjazi. Beskrivelse af toldere, medpassagerer m. m. Rejsen slut efter otte lange, besværlige dage.

13. Sarepta 12. juni 1886.

Om rejse til de kalmykkiske stepper. Kommentarer til Bruun Pedersens og B. Bangs evt. rejse til Rusland samme sensommer. Sender forskellige zoologiske præparater til prof. Krabbe og prof. Lütken.

14. Astrachan 3. september 1887.

Udnævnt til ældste gouvernementsdyrlæge i Minsk.

15. Minsk 8. november 1888.

Studerer p. t. russisk veterinærlovgivning.

16. Minsk 24. december 1888.

Takker Krabbe, fordi han som forbindelsesled til Danmark lindrer Engelsens hjemve, som især melder sig omkring juletiden. Beskriver sin praksis i Minsk og arbejdet på slagtehuset. Kommentarer nogle fotografier sendt til Krabbe. Forsøgene med pilocarpin. Ønsker at give bidrag til prof. Prosch's minde.

17. Minsk 7. januar 1889.

Sender sit billede til Krabbe samt en kasuistik fra sin praksis. Om danske i St. Petersborg.

18. Minsk 11. februar 1889.

Om kødkontrol. Postbefordring i Rusland, Buchara og Čiva.

19. Moskva 30. oktober 1889.

Bitd af en gal hund og er efter doc. Eckert's anbefaling rejst til Moskva til behandling efter Pasteurs metode. Sender i brevet en artikel om hundegalskab til Tidsskrift for Veterinærer (blev ikke optaget). Om den danske konsul i Moskva Thor Lange og B. Bangs nevø godseier Michelsen.

20. Moskva 21. oktober (2. november) 1889.

Under behandling i Moskva keder han sig og gør sig forskellige tanker om, hvorledes eksperimenter angående hundegalskab burde udføres fremtidig. Aleksander hospitalet. Ludwig Melchior og godseier Michelsen.

21. Minsk 14. november 1889.

Beretter mere om hundegalskab og Moskvas rigdom og fattigdom.

22. Minsk 10. (22.) december 1889.

Har mødt hr. Melchior, søn af B. Bangs kusine. Til bal hos fyrstinde Trubeckaja. Sektion af en gal hund.

23. Minsk 19. juni 1892.

Besværligheder og konflikter med den lutherske præst. Talte på Danmarks vegne ved en fest efterår 1891 i anledning af Dorpat Universitetets 90 års jubilæum. Omtaler en mag. Andersen, der er lærer i klassiske sprog ved Universitetet i Kazan. Engelsens ældste datter Anna vil snart rejse til Danmark. Har medvirket ved forsendelse af 24 heste til Danmark. Har købt sig et mikroskop. Agter anskaffe en termostat, har allerede dyrket forskellige kulturer ved stuetemperatur. Øvelserne ved kemisk laboratorium i studietiden er kommet ham til megen nytte nu ved udførelse af kemiske analyser af levnedsmidler. Har et bibliotek, der har kostet ham ca. 3.000 rubler. Har stor praksis, har netop udført en kronfisteloperation. Rusland p. t. fri for kvægpest.

24. Minsk 21. december 1893.

Takker for den venlighed, der er vist hans datter under hendes besøg i København. Har købt en lille landejendom, som kun giver ham bekymringer og underskud. Har meget travlt. Længes efter Danmark og de svundne tider.

25. Vinniza 21. december 1900.

Grunden til afrejsen fra Minsk. Nu er han dyrlæge for $\frac{3}{4}$ af Podolien (arealstørrelsen som Danmark!). Ønsker sig en dansk assistent. Om hans yngste datters død. Længes efter Danmark.

26. Vinniza 15. april 1901.

Mindes sin fødeby Helsingør, barndom og ungdomsårene i Danmark, krigen 1864 og tilbagetoget fra Dannevirke til Fredericia og senere i Stauenbymark (Fyn).

27. Vinniza 21. december 1901.

Ældste datter studerer medicin i Geneve og sønnen Andreas er på det naturvidenskabelige fakultet i St. Petersburg. Om hans russiske dyrlægepraksis: man taler godt om den gamle dansker i Vinniza. De store godser i Ukraine. Landsmand Munk på ejendommen Goloka. Om russiske og danske veterinære lærere. Sender tolv billeder fra Vinniza og omegn.

28. Nakazno 22. december 1903.

Mindes sin yngste datter, der døde af tuberkulose. Har meget travlt, altid på rejse, praktiserer hovedsagelig på de store godser med egne stutierier. Miltbrandsvaccination i Rusland efter Cenkovski's metode. Ønsker egentlig at komme hjem til Danmark. Lider af kortåndethed.

29. Vinniza 18. januar 1904.

Har haft kontakt med dyrlæge H. C. Andersen, Randers, om evt. ansættelse.

30. Chmerinka 23. december 1904.

Datteren Anna gift. Om praksis på de store ukrainske godser. Modtager danske aviser af Thor Lange.

31. Vinniza 2. og 3. november 1905.

Har sammen med datteren foretaget en rejse til Lemberg, Wien og Zürich og beset de veterinære skoler, der dog ikke kan måle sig med den danske. Sygdom forhindrede ham i at rejse til Danmark, og han kommer til at opgive sin praksis. Urolighederne i Rusland.

32. Vinniza 4. november 1905.

Plyndringer af jødiske butikker i byen fortsætter.

33. Vinniza 30. marts 1906.

Er holdt op med sit virke på grund af sygdom (tb.). Behandles med thiocol.

Til Bernhard Bang 1892—1901

1. Katchai-Boloto godset 3. juni 1892.

Anmoder B. Bang om at være godsejer Michaelsen behjælpelig ved indførsel af 16 heste til Danmark.

2. Minsk 27. april 1894.

Længsel efter Danmark. Hans ejendom og dobbelt husholdning koster mange penge. Slagtehuset i Minsk. Miltbrandens forekomst og bekæmpelse. Om russiske påskefestligheder.

3. Vinniza 21. januar 1901.

Takker for tilsendt bog om tuberkulose. Konkurrerer med de russiske dyrlæger, men klarer sig meget godt.

Tillæg

Fra Chr. Engelsen til P. E. Hansen

Minsk 2. november 1895.

Engelsen mindes tiden i Sibirien og anmoder ungdomsvennen Peter Emanuel Hansen om at være hans datter Anna, der agter at læse i St. Petersburg, behjælpelig.
(Brevet ikke komplet).

Fra A. Engelsen til H. Krabbe

København 28. februar 1886.

Engelsens fader, Andreas Engelsen, takker på sønnens vegne H. Krabbe for gæstfrihed og venlighed vist under hans søns ophold i København og forklarer, hvorfor afrejsen skete så hurtigt.



Christian Engelsen (1847—1906)

*Tak for hver en venlig, god Tanke der er skjænket de Land-
flygtige, der fjernt fra Danmark have lidt Sorg og Nød.
(fra brevet dat. 21. december 1900)*



Harald Krabbe (1830—1917) og
Bernhard Bang (1848—1932),
professorer ved Den kgl. Veterinær-
og Landbohøjskole



Biografiske oplysninger.

Christian Georg Schultz Engelsen (1847—1906)

1847 (2. febr.) født i Helsingør

Forældre: Andreas Christian Engelsen, kgl. fuldmægtig, kontrollør, telegrafsekretær, og Petrea Amalie Schultz

ca. 1859 Krabbe lærer for Engelsen på Schneekloths skole

1864 deltog i krigen ved Dannevirke. Fredericia. Stauerbymark

1865 (19. august) immatrikuleret på Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole

1870 (jan.), dimitteret, derefter i praksis (Kammerhøigaard i Sindbjerg, Mors)

1871 (efteråret) afrejst sammen med sin kone og spæde barn til Østsibirien (Blagovestšensk o. a. steder), ansat som telegrafist ved et russisk telegrafveselskab

1877 aflagt tillægsveterinæreksamen i St. Petersborg, derefter kort tid ansat som veterinær ved det Novgorodske gouvernement (undertrykkelse af miltbrand) samt ved en forbrændingsanstalt ved floden Šeksna, nordøstl. Rusland

1877 veterinær ved kvægdrivningsstation i Homel (Gomel), Vestrusland (indtil 1886)

1882 kollegieassessor

1883 dekoreret med Stanislavkorset 3 kl.

1885 besøger veterinærskolen i Dorpat og nogle veterinære institutioner i St. Petersborg

1886 besøger Danmark, den eneste gang under hans mangeårige ophold i Rusland

1886—1887 i Sarepta (Sydrusland, Gouver. Astrachan) ved kvægstationen i Čapurniki

1887 ældste guvernementsdyrlæge i Minsk (indtil 1896)

1896 overflyttet til Vinniza (Podolien)

1903 meddelelse om vaklende helbred (kortåndethed)

1904 let apoplektisk anfald

1905 rejser til Lemberg, Krakow, Wien og Zürich; kortåndethed forværret

1906 meddelelse om fund af tuberkelbakterier; praksis sagt op. 1.(14.) juli død.

Gift med Marie Pabst (1843—1920)

Børn: 1. Mogens (1871—ca. 1930)

2. Anna (1873—1940)

afsluttede Handelsakademiet i St. Peterborg, studerede derefter medicin i Genf (Svejts), gift 1904 med svejtsisk kemiker O. v. Spindler.

3. Andreas (1881—1946)

studerede naturvidenskab i St. Petersborg, blev lærer og senere officer, emigrede i 1917 sammen med sin russiskfødte kone Aleksandra til Tyskland

4. Margrete (1884—1900)

Søskende: 1. Margrethe Christine (1849—1872)

2. Hilda Oline (1851—1927), kommunelærerinde

3. Otto Waldemar (1853—1931), sognepræst

4. Edvard (1854—1920), tandlæge

Harald Krabbe (1830—1917)

- 1848 student (Metropolitan skole)
1855 lægeeksamen
1857 dr. med.
1857—1858 studierejse til Tyskland
1858 assistent i anatomi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole
1880 lærer i anatomi samme sted
1892 professor i anatomi, fra 1893 tillige professor i fysiologi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole
1902 pensioneret

Redaktør for *Tidsskrift for Veterinærer og Aarsberetning for Det veterinære Sundhedsraad*. Medlem af Videnskabernes Selskab. Medlem af Det veterinære Sundhedsråd. Efor for Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Bibliotek.

Bernhard Bang (1848—1932)

- 1865 student (Sorø Akademi)
1872 lægeeksamen
1873 dyrlægeeksamen
1873—1880 lægegerning i København
1880 dr. med.
1880—1914 lærer i flere fag ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole

Leder af Ambulatorisk klinik. Veterinærfysikus. Leder af Forsøgslaboratoriets bakteriologiske afdeling. Medlem og formand for Det veterinære Sundhedsraad. Medlem af Videnskabernes Selskab. Æresmedlem af Den danske Dyrlægeforening. Dr. med. h. c. (Kristiania, Wien, Utrecht).



Breve til Harald Krabbe
(1884—1906)



Herr Doctor Krabbe!

Jeg tillader mig herved at forespørge om De for Tidsskriftet⁴⁾ kunne have Brug for en større Afhandling om Qvægpesten i Rusland, som jeg har havt Leilighed til at gjøre mig bekendt paa forskjellige Steder i Rusland.

Jeg er saa fri at bede Dem meddele Herr Prof. Prosch⁵⁾, at hvis Herr Professoren skulde ønske at faae Photographier af Steppeqvæg o.s.v. vil jeg med Fornøielse sende saadanne.

med Høiagtelse
Dyrlæge Engelsen

For Adressens Skyld følger en Convulut med.

Herr Dr. med. Krabbe!

Det var ikke Meningen, at Høiskolen eller Herr Prof. Prosch skulde betale Photographierne. Men jeg rettede en Forespørgsel fordi jeg vilde vide om man satte Priis paa dem eller ei, da jeg i sidste Tilfælde ingen vilde sende. Jeg beklager forresten meget, at jeg ikke har havt den Idee for længe siden. Jeg har været saa meget omkring i Rusland, kjender Sibiriens Racer og det nordlige Chinas lige til Altaibjergenes Fod, har havt Leilighed til at faae Billeder af kirgiske og turkestanke Heste under mit Ophold i Omsk; og jeg kommer neppe mere til hine Egne. Men dengang havde jeg havt flere bittre Erfaringer hjemme fra, saa jeg snarere søgte at glemme Alt hvad der var dansk⁷⁾. Dog bedre seent

¹⁾ Ch. Engelsen.

²⁾ by i Ukraine, midtvejs mellem Kiev og Minsk (1897: 41.231 indbyggere).

³⁾ iflg. påskrift på brevet besvaret 21. sept. 1884.

⁴⁾ H. Krabbe var udgiver af Tidsskrift for Veterinærer (fra 1871—1876 sammen med prof. H. Bagge, derefter alene til 1894, da tidsskriftet ophørte); se også s. 40—42.

⁵⁾ F. V. A. Prosch (1820—1885), professor i husdyrbrug ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

⁶⁾ besv. 12. nov. 1884.

⁷⁾ denne antydning forekommer i flere af Engelsens breve, uden at det har været muligt at fastslå hvilke vanskeligheder han havde i Danmark før emigration 1871.

end aldrig. — Det er ikke rimeligt, at jeg bliver her længe endnu; hvis ikke Omstændighederne skulde hindre mig, tænker jeg til næste Aar at indstille mig til Magistergraden⁸⁾ og vil da saa drage mod Øst⁹⁾ enten ad Persien til eller Kaukasus. Det vilde da være Skade at lade herværende Billeder gaae tabte, som det siden vilde være svært at faae. Jeg er udgaaet fra den danske Skole, har den at takke for min Opdragelse, saa at sende nogle Billeder er vel det Mindst jeg kan gjøre. Igaar var det et prægtigt Veir, jeg benyttede da Leiligheden og fik aftaget en Oxe og en Hest [af] herværende Hvideruslandrace. Begge Billeder lykkedes fortræffeligt. Jeg har udsøgt saadanne Dyr, der gjengave Racens væsentlige Former. Hvert Dyr har jo sit særlige Præg, saa da jeg igaar søgte paa Basaren mærkede jeg, at det ikke var saa let. Enten var der den ene eller anden tilfældige Form, som jeg ikke ønskede gjengivet. Det gjaldt jo ikke om at finde noget smukt eller ikke smukt men at vælge *sande* Repræsentanter for de forskjellige Racer. Idag blev en Drift paa 230 Oxer Stepperace drevet gennem By, dog tilhørte de ikke den egentlige Stepperace, men en Overgangsform i det nordlige Poltavske Gouvenement, saa jeg vil vente til senere, da de store Oxer komme, hvis Kjødvægt efter 5 Maaneder Bærmefodring i Gjennemsnittsvægt er 46 Lispund¹⁰⁾ reen Kjødvægt og 8 Lispund Fedt. Men Bærme¹¹⁾ er et daarligt Foder, med Affald fra Sukkerfabrikker opnaaes i Syden bedre Resultater og ved Fodring med Oliekager kan Vægten stiger betydelig. Gjæret Foder bruges her ikke men sikkerlig vilde Vægten med dette stige til 60 Lispund¹²⁾. Enkelt Exemplarer naae selv med Bærme denne Vægt. Af og til kommer her ogsaa Kosakheste fra Steppeegnene. I Sommer har her været 2 saadanne. Ved første Leilighed skal jeg lade en saadan photographere. Heste fra Lillerusland kommer her mange, saa jeg skal med det første sende Billede af en saadan. I det Hele taget skal jeg efterhaanden ved Tid og Leilighed sende en heel Række af Billeder. Den photogra[p]herede Oxe (Arbeidsoxe) Høide 1,22 m, Brystomfang bag ved Skuldrene 1,65 m rød. Den gjælder som Repræsentant for Qvæget i den sydligere Deel af Hviderusland, der grændser til Lillerusland. I den nordligere Deel af Hviderusland er Qvæget svagere, som efterfølgende Billeder ville vise. Hesten bruun Høide 1,31 m, Brystomfang 1,54 m. Karakteristisk for Bøndernes aandelige Standpunkt er at mange ikke vilde lade deres Heste photographere. De ere mistænksomme og ræsonerede mellem hverandre indbyrdes saaledes efter at de langt om længe

⁸⁾ se også brev nr. 10.

⁹⁾ se også brev nr. 14.

¹⁰⁾ ca 365 kg.

¹¹⁾ affaldsprodukt ved brændevinsbrænding.

¹²⁾ ca 476 kg.

havde forstaaet hvorom Talen var: Med Billedet kan han intet gjøre, altsaa maa han have en Bagtanke; der maa være noget Ondt deri; det Mindste er maaske, at han siger det er hans Hest, thi han har jo Billedet. Da En sagde nei, sagde Alle i den Gruppe nei. Først i den anden Ende af Basaren bevægede jeg en Efterkommer af den gamle polske Smaaadel for et Glas Brændeviin til at lade sin ædle Ganger underkastes den farlige Operation. — Jorderne her ere lette Sandjorder, der er gammel ryddet Skov, endnu udgjør Skoven hovedsagelig Fyr og Birk og hist og her Eg, der ere Levninger af Fortidens vældige Egeskove en 20 % af Landet, der hovedsagelig i Naturforhold ligner Litthauen; her findes Sumpe, der strække sig milevidt med en forholdsvis riig Vege[ta]tion. Her findes ingen kunstige Enge, Naturen sørger for Alt; enten frugtbar-gjør Floderne Bredderne med Dynd eller ødelægger Engene med Sand. *Agrostis*¹³⁾, *Calamagrostis*¹⁴⁾, og grove *Festuca*arter¹⁵⁾ ere fremherskende saavel som Halvgræsser og Skjærplanter, ja enkelte Steder har jeg seet lave Enge bedækkede med de prægtigste Paderokker, saa jeg kunde tro mig i en opvoxende Fortids Padderokskov. Det er intet Under, at Hesten her som Følge af den slappe, grove Næring er svag med stort Hoved, steile Skuldre, hængende Bug og svagt afskydende Kryds. Jeg vil her oversætte en Beskrivelse der gives af Hvideruslands- hesterace af den statistiske Komitet¹⁶⁾ i Mohilef¹⁷⁾ i „Et Forsøg til en Beskrivelse af Mohilefske Gouvernement“:

„Forholdsvis et stort Hoved med hængende Ører, som vidner om, at den er blottet for ethvert Tegn paa Adel. Skarp Manke og svage Skuldre vidne om dens Mangel paa Kraft; skarp Ryg og snevert Kryds. Den ikke udviklede Bringe og smalle Lænd betinge Benenes snevre Stilling, Omstændigheder, der betinge et kort, trippende Skridt og Mangel paa Løbe- evne (af hvilken sidste Bemærkning man seer Ikkehestekjenderen). Bugen er stor, Benene korte. Hele dens Udseende er klodset, hvilket tildeels skyldes dens grove Hud med lange tykke Haar, svage Been og tynde Sener. Koderne ere skjæve. Plathove ere hyppige, saakaldte Kohove, hvorved Støtten er svag. Mannen Manken og Halen svær, hele Hesten har et laaddent Udseende. Høiden fra 1,1 m til 1,34 m. Længden 1,42 m til 1,77 m.“

„Efter sin Størrelse og Bygning er den herværende Hest udholden og ikke kræsen. Den trækker indtil 50 Lispund¹⁸⁾, hvormed den hver

¹³⁾ hvene.

¹⁴⁾ rørhvene.

¹⁵⁾ svingel.

¹⁶⁾ nævn.

¹⁷⁾ by i Hviderusland (øst for Minsk).

¹⁸⁾ ca 397 kg.

Time tilbagelægger fra en $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ Miil (Veiene her ere tidt dybe Sandveie; min Bemærkning) og under Rytter fra 1 til $1\frac{1}{2}$ Miil i Timen. I Selen er den fra 8 til 10 Timer om Dagen og tilbagelægger i denne Tid 35—50 Verst¹⁹⁾ (5—7 danske Miil). Ved Bearbejdning af Jorden er den udholdende og er let at dreie med, hvad er meget heldigt, da Pløimanden tidt maa gjøre skarpe Vendinger mellem Buskene.“

Saaledes er Komitetens Beskrivelse. Aarsagen til Hestens Usselhed tilskriver den den daarlige Behandling og Mangel paa gode Beskælere²⁰⁾. Det Sidste kunde den gjerne lade være ude af Betragtning. Var blot Behandling god, vilde det andet nok som Prof. Prosch siger komme af sig selv. Der har været Tid nok til at skabe Hesten. —

I tidligere Tider maa store Søer have bedækket Lithauen, thi for ikke længe siden har man fundet Levninger af et stort Skib i en Sump. I Sochfloden har man fundet Skeletter af Fortidens Kjæmpehjørter, Oxer og Forverdenens Heste, tillige Mammuthovedskaller med store Tænder. Skjøndt Anatomien altid har været mit Yndlingsfag og jeg for 3 eller 4 Husdyrs Vedkommende ikke er ubevandret, har jeg dog ikke kunnet bestemme disse Former efter de til mig rettede Anmodninger; hvis det kunde interessere, skal jeg sende hjem hvad der kommer mig i Hænderne. Dog jeg beder Dem undskylde, at jeg er gaaet saa meget ud over det, jeg egentlig vilde sige.

Herefter vil jeg omtale nogle Sygehistorier, som hvis de skulle vise sig værdige dertil staae til Tidsskriftets Disposition.

For nogle Ar siden blev optaget i Tidsskriftet²¹⁾ en Beretning om en Hest, der havde afrevet Hoven og jeg udtalte mig dengang om Hestens sandsynlige Helbredelse. Prof. Stockfleth²²⁾ til hvem jeg indsendte Beretningen bad mig lade ham det endelige Resultat vide, hvilket dog blev forhindret ved min høitærede Lærers altfor tidlige Bortgang. — Den lille Flade i Taaen lukkede sig vel, men blev i Omfang af en Fireskilling²³⁾ bedækket med løst fryndset Horn. Hesten var for saa vidt rask paa dette Been; men som Følge af, at den i flere Maaneder fortrinsviis havde støttet udelukkende paa det sunde Bagbeen, udviklede Hoven sig her til en Fuldhov, saaledes at Saalen stod ikke saa lidt neden for Hovranden, desuden udviklede der sig en chronisk Ledbetændelse i Hasen. Den var altsaa uskikket

¹⁹⁾ ca 37—53 km.

²⁰⁾ avlshingst.

²¹⁾ se Tidsskrift for Veterinærer 1878, 2. Rk. 8. Bd., 195—196.

²²⁾ professor i kirurgi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, død i 1879 i en alder af 55 år.

²³⁾ ca 12 mm diameter.

til Løb, hvorfor den for 15 Rubler²⁴⁾ blev solgt til Markarbeide. Da den tidligere havde haft en god Behandling og her led Nød gik den til Grunde et halvt Aarstid efter. Resultatet var saaledes ikke gunstig, skjøndt jeg i Begyndelsen nærede de bedste Forventninger.

Dyrlæge Grichin meddeler et lignende Tilfælde i det russiske Tidsskrift „Archiv for Dyrlæger“²⁵⁾. Afrivningen skete her ved at Hesten i fuldt Trav fik Benet ned i et Hul i en Bro. Kudskenen mærkede ikke Ulykken før Hesten efter at have løbet en Fjerdingvej²⁶⁾ endnu faldt om af Blodtab og Udmattelse. Blodsporet førte tilbage til Broen. Efter Eierens Tilstedekomst blev Hesten solgt til Tartarerne og slagtet. — Dette Tilfælde adskiller sig fra det foregaaende ved, at her blev ikke Hoven revet af uden Beskadigelse af de indre Dele. Lector i Beslagvæsenet ved den Kasanske Veterinærskole Kalning²⁷⁾ til hvem Præparatet blev indsendt meddeler, at ved Hoven vare forskjellige Beenstykker og Læderhud forbundne af hvilke Dele han giver en nøiagtig Beskrivelse. —

*Krampe i Blærehalsen*²⁸⁾.

En herværende Fredsdommer kaldte mig i Forsommeren til en Hest, der efter Overbringerens Meddelelse ikke kunde urinere. Skjøndt jeg er vandt til den Slags Beretninger ved Kolik og sjældent tager Notits af dem, tog jeg dog mit Katheter med. Da jeg traadte ind i Stalden dandsede Heste[n] i Spiltouget og Sveden løb den ned ad Siderne. Den søgte bestandig at springe op i Krybben. Ved Undersøgelse gennem Endetarmen viste det sig, at Blæren var saa fuld, at Halsen kun var en Fingerslænge fra Endetarmskronen. At udtømme Urinen med Catheteret i staaende Stilling var umulig paa Grund af Dyrets Uro. 2 Mænd lykkedes det ikke at føre den ud ad Spiltouget, da den bestandig kastede sig fremad. Endelig lykkedes det 6 Mænd at faae den ned i Gangen hvor den faldt. Det med Olie indsmurte Guttaperchacatheter med indvendig Spiral gik let gennem Urinrøret og omkring Sædebeensvinklen. Men ved Blærehalsen var det ikke muligt at føre det videre, skjøndt jeg fra Endetarmen søgte at holde det i den rigtige Retning. Jeg foreslog Eiereren at udtømme Blærens Indhold i Endetarmen med en fiin Troakar, da den

²⁴⁾ en rubel var dengang ca 2 kr.

²⁵⁾ Archiv „Veterinarnych“ Nauk“ udkom 1871—1917. A. Grišin har publiceret flere artikler i dette tidsskrift, men Jahresbericht über die Leistungen . . . Veterinär-Medicin for 1882 haves ikke komplet på DVJB og Grišins artikel kunne derfor ikke verificeres.

²⁶⁾ 1/4 mil (1882,5 m).

²⁷⁾ K. J. Kalning.

²⁸⁾ Tidsskrift for Veterinærer 1886 [= 1885] 2. Rk. 15. Bd., 122—123.

var saa fuld, saa jeg meente, den maatte snart briste. Karlen havde ikke seet den urinere i de sidste 18 Timer. Eierne bad mig dog igjen at forsøge med Catheteret; men Resultatet var det samme. Da der dog Intet var at resikere bad jeg min Medhjælper om at trykke til. Nu gled Catheteret mig ud af Fingrene og gjennemboede Kønslemmet, jeg følte gennem Endetarmen hvorledes det gled hen over Blæren. Ved flere gjentagne Forsøg tog Catheteret samme Vei. Jeg tabte alt Haab og gik lidt ind for at hvile mig og underrettede Eierne om Hestens sandsynlige Død, hvis han ikke gav sin Indvilligelse til Udtømmelse med Troakaren gennem Endetarmen. Han bad mig dog endnu engang forsøge Catheteret, hvilket jeg ogsaa strax gjorde. Og til min store Forbauselse gik det nu uden Vanskelighed ind i Blæren og Urinen flød strax rigelig ud. Tilsidst blev Urinen rød-farvet og efter dens Udtømmelse viste der sig et Par Theeskefulder Blod. Hesten blev nu løsladt, reiste sig op men slingrede stærkt. Men Dagen efter blev jeg igjen kaldet, da Tilstanden var den samme. Blæren var igjen ligesaa fuld som den foregaaende Dag og Symptomer de samme om end mindre udprægede. Efter nogen Møie fik jeg dog denne Gang Catheteret gennem Blærehalsen og udtømte Urinen. Efter den Tid viste der sig ingen Besværligheder for Urinens uhindrede Afløb. Efter nogle Dages Forløb ven[d]te Appetiten tilbage, men Gangen holdt sig længe mat og slingrende, for hvilket anvendtes kolde Badninger og Frotteringer langs Ryggen. Efter en Maanedes Forløb var den 16te[n] aarige Hest rask og brugelig til Kjørsel. Jeg antager at Urinens Tilbageholden i 24 Timer efter Kjønslægemet's Gjennemboing har virket heldig, da Saaret derved har faaet Tid til at trække sig sammen, hvorved en Urininfiltration er undgaaet. Indvendig Behandling blev ikke anvendt. —

Jeg beder undskylde Overstrygninger.

Flere Sygehistorier kan jeg meddele næste Gang.

Med Høiagtelse
Engelsen

Homel den 1ste October

Det Ovenskrevne havde jeg allerede pakket sammen og vilde afsted, da det imidlertid viste sig, at det havde Overvægt sender jeg følgende med. —

Idag blev igjen 2 Køer photographerede, en af Hvideruslandrace sortbroget Høide 1,6 m Brystomfang bag ved Skuldrene 1,42 m, den



Fig. 1. Okser fra Podolien. Billedet fundet i Thor Langes billedsamling (Det kgl. Bibliotek).

anden af Tchernigovrace²⁹⁾. Det er egentlig Stepperace, hvis væsentlige Træk den har, dog mindre og ikke saa udviklet. Farven er musegraa. Tchernigovske Gouvernement hører væsentlig med til Muldjordeggen og grændser til de egentlige Steppeegne. Racens Mælkeevne er kun ringe og disse Køer give ikke Mælk uden Kalv. Slagtes eller sælges Kalven bliver Koen gold. Den gjengivede Ko er gold saa Yveret er endeel større efter Kælvningen. Høide 1,25 m, Brystomfang 1,72 m. At Koen ikke give Mælk uden Kalv vil sige, at under Malkningen skal Kalven staae hos Ko og en eller 2 Gange maa man lade Kalven suge, for som man siger skal „slippe Mælken“. I modsat Tilfælde giver den ikke en Draabe. Jeg har selv havt flere saadanne Køer. En Ko af Hvideruslandrace giver paa Bondekost indtil 300 Potter³⁰⁾ Mælk aarlig, paa de større Gaarde en 400 Potter, hvorfor ogsaa herværende Jøder betale i Forpagtning paa Gaardene fra 10 til 13 Rubler i Forpagtning af Mælkeudbyttet af en Ko fra den ene Kælvning til den anden. Det er da ikke Forpagterens Sag at fodre Køerne, men Eierens. Smørudbyttet regner man fra den ene Kælvning til den anden 32 danske Pund (1 Pud³¹⁾ russisk Vægt).

²⁹⁾ iflg. husdyrbrugsafd. protokol indgået i samling, men billederne forefandtes ikke.

³⁰⁾ 2895 l.

³¹⁾ ca 16 kg.

I et Par Aar overtog jeg en Mælkeleverance til et herværende Hospital og holdt en 12—13 Køer. Jeg byggede en særlig varm Stald til en 500 Rubler (hvad til et saadant Øiemed her er noget ganske extra) og fik ganske andre Resultater. Men jeg havde ogsaa udsøgte Køer, fodrede med med Blandingsfoder, Oliekager o. s. v. men det høieste jeg kunde drive det til af de allerbedste Køer var 10 Liter om Dagen i Løbet af en 2—2½ Maaned, fra den ene Kælvning til den næste 1000—1300 Liter i Henhold til mine Optegnelser.

Medfødt Forkortning af Bøiesenerne³²⁾.

I Efteraaret 83 kom jeg paa Grund af Qvægpestens Opræden til en større Eiendom. Eierens Oberst Aksis viste mig en 2aarig Plag af blandet forædlet Race særlig misdannet. Bøiesenerne paa Forbenene var saa forkortede saa Hesten slet ikke traadte igjennem, men ved hvert Skridt væltede Kodeleddet fremad saa Piben paa det venstre Been endog ikke var langt fra Jorden. Hovene vare i høi Grad forsnævrede paa alle Been og Dragterne paa Forbenene meget høie. Haseleddene vare fortykkede og Hælebenene dannede ikke en Forlængelse af Piberne, men vare bøiede fremad. Dog var Gangen paa Bagbenene tilfredsstillende. Et Par andre Dyr læger raadede Eierens til jo før jo heller slaae Hesten ihjel, hvortil han i intet Tilfælde vilde beqvemme sig, da han ikke regnede Fodret. Jeg var villig til at gjøre mit Bedste. Forskjellige Skinner og Bandager (som skulle kunne være af stor Gavn ved nyfødte Føl) viste sig her frugtesløse. Jeg foreslog da Eierens Tenotomi hvorpaa han indvilligede, som da blev foretaget fra den indvendige Flade midt paa Mellemfoden. Operationen forløb heldig. Paa venstre Forbeen skar jeg begge Bøiesener over, men paa høire meente jeg, at det var tilstrækkeligt med den dybtliggende. Paa venstre Been viste der sig ikke en Draabe Blod i det lille Hudskaar, men ud af Saaret paa høire Forbeen presede sig en dog ikke stærk Blodstrøm, der strax blev standset ved en Blaarbandage, der var væde i en Opløsning af Jerntvechlor i Colloidium. Om Piberne blev saa lagt et Lærredsbinding, der tilsidst syedes sammen. Hesten reiste sig op uden Besvær og venstre Kodes Stilling var næsten normal. Høire Kode lod meest tilbage at ønske. Over-skjæringen af den dybtliggende Sene havde her ikke havt stor Indflydelse og begge Hoves Tæer rettede sig vel meget i Veiret, saa at Hesten kun støttede paa Dragterne, skjøndt Koden ikke var gjen-nemtrædende. Gangen var i Begyndelsen ledeløs og Plagen lae meget. I de første Dage blev Benet heldt over med koldt Vand. Ban-

³²⁾ Tidsskrift for Veterinærer 1886 [= 1885] 2. Rk. 15. Bd., 123—125.

dagen tog jeg af efter 5 Dage. Hudsaaret var fuldstændig lægt. Men under høire Forknæe paa den udvendige Side opdage jeg et revet Saar, der strakte $1\frac{1}{2}$ —2 Tommer nedad. Formodentlig har Hesten faaet Saaren af en eller anden spids Gjenstand, medens den har ligget og slaaet med Forbenet. Saaret blev behandlet med almindelige Saarmidler og helede efter en 3—4 Uger efterladende en betydelig Forhærdelse, der dog senere tildeels tabte sig. Forhærdelsen i Arvævet var ikke betydelig især i de første Maaneder, men det sidste trak sig endeel sammen, saa ikke alene Plagen traadte til med hele Hoven men Kodens Stilling blev ogsaa mere ret. Da jeg i Foraaret igjen saae Hesten var Stillingen af venstr[e] Kode tilfredsstillende, medens Plagen igjen kodede over med høire Forbeen, hvorfor jeg for en 3 Ugers Tid igjen foretog Tenotomi, men nu af begge Sener. I den første halve Time efter endt Operation vedblev Plagen at kode over, men saa ophørte Overkodningen. Rimeligviis har det fortykkede Arvæv dannet en fast Masse mellem Mellemfoden og Bøiesenerne hvorved Gjennemtrædningen er forhindret, og først efter nogen Tid ved Støtten er denne Forbindelse løst. Støtten er for Øieblikket regelmæssig, saa Hesten, hvis Arvævet ei trækker sig for meget sammen, til næste Foraar vil være brugelig til Markarbeide.

*Bækkenbrud*³³⁾.

I Sommer blev jeg kaldt til en Ko en 3 Miil fra Homel i Byen Wetka. Efter Eierens Meddelelse led den i henved 2 Uger af et Saar, der ikke helede. Jeg gik samme Dag ombord paa en lille Floddamper og dampede op til nævnte By. Koen laae ned, men reiste sig uden synderlig Besvær, skjøndt uvillig. Det viste sig da, at omkring høire Hoftehjørne vare Haarene sammenklæbede — med Smuds og Puds, høire Hoftehjørne ragede ud af Saaret, der udbredte en ilde Lugt. Koen haltede stærkt og ved Støtten paa høire Bagbeen skød Benet sig over $\frac{1}{2}$ Tomme ud af Saaret. Man kunde see hvorledes den hele høire Bækkenhalvdeel hævede sig. En $1\frac{1}{2}$ Tomme kunde man see ned i Saaret, der var ureent af Smuds og Fedt, det sidste anvendt som Lægemedel efter derværende Slagters Raad. Efter Rensning kunne jeg lade Sonden glide ned i sin hele Længde langs Benet, der udgjorde et fast Stykke og hverken her eller ved Undersøgelse gennem Endetarmen eller Skeden kunde jeg bemærke Bækkenbrud, kun den nævnte Bevægelighed udelukkede enhver Tvivl. Efter Eierens Meddelelse skulde den paa Marken have faaet et stærk Slag

³³⁾ ikke optaget i Tidsskrift for Veterinærer.

af en svær Knippel, hvorefter den kom halt hjem; efter et par Dage skød Hoftehjørnet sig gennem Huden. Almeenbefindet var uforstyrret. Da det var en ung efter herværende Forhold fortræffelig Malkeko og skulde kælte om en 3 Uger var Eieren meget villig til at forsøge en Cuur. Saaret vadskede jeg omhyggeligt af med lunkent Vand og udsprøite alt Fedt og Smuds, paalagde Eieren en omhyggelig Reenholdelse og udsprøitet af Saaret to, tre Gange daglig med en $1\frac{1}{2}$ -2 % Opløsning af Carbolsyre. Forresten anbefalede jeg ham at sørge godt for Koen, strø rigeligt og saa see hvad Resultater en 3 Uger vilde bringe. Efter 2 Maaneders Forløb lod Eieren mig vide, at Koen var helbredet. Bruddet har rimeligvis fundet Sted umiddelbart under Hofteskaalen, dog har jeg ikke senere haft Leilighed til, at see Koen og ved Undersøgelse gennem Endetarmen ved Hjælp af det dannede Callusvæv nøiagtig finde Brudstedet.

Om et Brud af Issebenet³⁴⁾ kan jeg berette følgende:

For et Aarstid siden blev jeg kaldet her i Homel til en halt Ko. Gangen var uden egentlig at være haltende besværlig, hvorfor den en Maanedstid blev holdt hjemme fra Græsgangen. Ved Undersøgelse gennem Endetarm og Skede opdagedes intet Brud. Senere var den fuldstændig rask. I Foraaret blev jeg igjen kaldet til den, da den ikke kunde kælte. Ved Undersøgelse gennem Skeden opdagede jeg en stor Beenknode paa Isebeensgrenen, der hindrede Kalvens Fødsel. Det opklaredes da, at Karlen forrige Aar var krøbet paa Høstænget og var faldet ned fra Loftet paa Koens Kryds, som han havde tilføiet ovennævnte Beskadigelse. Af Frygt for Straf havde han dog ikke omtalt det Passerede. Koen blev forløst ved, at jeg førte Kalven tilbage, skød Forlemmerne ind under den, satte en Krog i Underkjæben og trak Hovedet saa meget frem, at jeg kunde skjære det af i Nakkeleddet. Derefter førte jeg Halsen saa meget tilbage, saa jeg kunde faae Forbenene frem om hvilke jeg lagde Slynge og uden Vanskelighed kun ved en Karls Hjælp forløste jeg nu Koen. —

³⁴⁾ her og i det følgende menes os ischii og ikke issebenet; ikke optaget i Tidsskrift for Veterinærer.

Herr Dr. med. Krabbe!

Jeg havde allerede for længe siden givet de ønskede Oplysninger, men her har været en stor Historie. I Begyndelsen af October blev en Qvægdrift bestaaende af 218 Oxer paa Jernbanen ført hertil. Det viste sig, at der var en qvægpestsyg Oxe, hvilket gav Anledning til meget Uro. Tiltrods for at Driften kun havde en 4 Dages Marsch³⁵⁾ til Bestemmelsesstedet til det Gods, hvor den skulde fedes med Bærme, var jeg dog nødt til at anholde den for. Det medicinske Departement raisonerer nemlig saaledes: der hvor Qvægpesten optræder skal den undertrykkes og ikke trækkes længere omkring i Landet, hvilken Slutning theoretisk er fuldstændig rigtig, men practisk er det vidt forskjellig at undertrykke Qvægpest i Hjemmet (hvor man kan indrette sig som ønskeligt og har alle Bequemmeligheder til Raadighed) eller underveis under de meest ugunstige Vilkaar. Ubequemmelighederne ved at undertrykke Qvægpesten underveis og Faren for her hjemmehørende Qvæg er langt større ved en qvægpestsyg Drifts Stoppelse end ved en saadan Drifts ufortøvede Befordring til den ikke fjerne Hjemstavn, naar alle Forsikkringsregler træffes og alle syge og mistænkelige Dyr ere slaaede ihjel. Man efterligner Udlandets Anordninger, der ere ganske fortræffelige hvor de ere givne, og glemmer, at her herske ganske andre Vilkaar. Derved lægges der den practiske Dyrlæge Vanskeligheder i Veien og for at opnaae et heldigt Resultat, hvad man dog først og fremmest seer efter, er Dyrlægen undertiden nødt til at omgaae Loven, hvad dog ikke er særlig ønskeligt. — Da det dog ikke kan interessere hjemme at høre nærmere om disse Forhold, vil jeg ikke begrunde det Ovenforsagte men kun tillade mig at sige (hvad maaske lyder vel Anmassende), at der er Faa i Rusland, der have havt Leilighed til at gjøre sig saa bekjendt med Qvægpest som jeg under de meest forskjellige Vilkaar. Det er en egen Sygdom og der skal lang Erfaring til for at kunne tumle med den.

Af en anden Grund beklager jeg, at denne Drift var qvægpestsyg. Derved blev det mig nemlig forhindret at faae et Billede af en Oxe. Og det var de prægtigste, herligste Oxe fra Steppeegnene ved Dnjeprs Ud løb³⁶⁾. Høide 1,70 m og Gjennemsnitskjødvægten efter 5 Maaneders Bærmefodring 50—55 Lispund³⁷⁾ (foruden Hoved og Been) og 8—10

³⁵⁾ svarer til en afstand af ca 40—60 km (jfr. s. 74 i W. Haupt: Ueber einige Seuchenkrankheiten der Haustiere in Sibirien... Berlin 1845).

³⁶⁾ afbildning af steppekvæg findes i E. Viborg: Efterretning om den Moldauske Qvægpest. Nyt Bibliothek for Physik, Medicin og Oeconomie 1801, 2. Bd. s. 144 & 177.

³⁷⁾ ca 400—440 kg.

Lispund Tælle. Ved hensigtsmæssig Fodring saaledes som der fodres paa Mors vilde Vægten blive over 60 Lispund³⁸⁾ Kjød, thi Bærme er dog et temmeligt daarligt Foder. — Dog jeg maa trøste mig til næste Gange, jeg skal ikke tabe dette af Øiesyn og ved første Leilighed skal jeg gribe til; men jeg vil gjerne have noget godt. — Godseier Fasch (som har et Stutterie bestaaende af 25 Hopper og 3 Stodhingste) har den officielle Stutteriejournal, der udkommer hver Maaned med Billeder (Photographier) af de keiserlige Stutteriers Heste; jeg skal med Herr Faschs Hjælp udvælge characteristiske Typer af Rusland Stutterieheste og lade her tage Copier af disse, som jeg skal sende Dem. Jeg takker Dem for Deres Tilbud, men for den smule jeg har sendt og sender vil jeg ikke have Godtgjørelse. — Photographierne ere langt fra gode, men bedre gives her ikke. Hesten med Rytteren var kirgisisk Hest fra Baraba Steppen (mellem Ob og Jeneseis) efter en Tegning af N. N. Karasin. Den anden Hest er fra Transbaikalien fra Schilkaens Mellemløb (fra Egnen mellem Argun og Schilka) eller maaske tager jeg fejl. Det synes mig som om dette Photographi har jeg tidligere sendt. Det andet bliver da en mandschurisk Hest fra Egnen hinsides Aigun (Amurflodens Mellemløb). Hesten fra Transbaikalien var rød, den mandschuriske guul med Aal, sorte Tverstriber over Skulder og Kryds og paa Forknærne. Høide af begge den samme, kun er den gule noget kortere i Kroppen. Høiden er jo angivet paa det ene Billede. Begge Billeder har jeg ladet tage under mit Ophold i Blagowetchensk og de Billeder jeg har sendt Dem ere Copier af hine Billeder. Hesten fra Transbaikalien var 13—15 Aar, den mandschuriske 9 Aar.

Det kan maaske interessere Dem, at høre lidt om vor Stilling her i Rusland. I Rusland³⁹⁾ er der 3 Slags Stillinger for Dyr læger — fra regnet Stutteriestillinger og de militaire Dyr læger — yngre Gouvernementsdyrlæger med 500 Rublers Gage, ældre Gouvernementsdyrlæger med 750 eller 800 R og endelig Dyr læger paa Qvægdrivningsveiene med 1000 Rubl. I Rang ere ældre Gouvernementsdyrlæger de høieste men af Gavn Qvægdrivningsdyrlægerne, der tillige have den Fordeel umiddelbart at henhøre under Ministeriet og som Følge deraf være saa temmelig uafhængig af de lokale Myndigheder, det vil sige Gouverneuren og den midicinske Inspecteur. Desforuden existerer der endnu en hel Deel overetatmæssige Dyr læge[r] med indtil 1000 Rubler Gage, hvori dog tillige er iberegnet Befordringspenge — Mæhl var først yngre Gouvernementsdyrlæge i Wjatka⁴⁰⁾ men er nu Gouvernementsdyrlæge i Taurien

³⁸⁾ ca 476 kg.

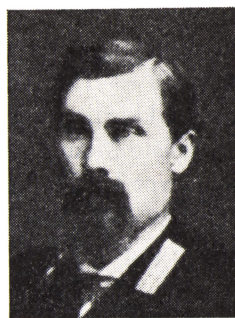
³⁹⁾ på dette tidspunkt var der i Rusland (inkl. Polen) ca 900 dyrlæger.

⁴⁰⁾ vestl. for Kazan.

Fig. 2. Carl Mæhl, guvernementsdyrlæge i Nižnij Novgorod. Født 1853 i København, dansk dyrlægeeksamen 1872. Efter kort tids praksis på Bornholm (Østerlars) kom han til Rusland, hvor han virkede i forskellige byer indtil pensionsalderen. Døde 1930 i Rusland.

På Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek er der opbevaret 33 breve, som dyrlæge Mæhl har tilskrevet prof. H. Krabbe i perioden 1886—1916.

(Foto fra: Maanedsskrift for Dyr læger 1930/1931, 42, 429).



i Byen Simferopol⁴¹⁾ med 800 Rubler Gage; men han har forskellige Extrairndtægter. Byen betaler ham saaledes 300 Rubler for Eftersyn af Slagtekvæget, desuden har han endnu af Landbestyrelsen⁴²⁾ en 300, saa han kommer altid op til en 16—1700. Han er givet med en Grækerinde⁴³⁾ og skal have et Par raske Børn. Jeg er Dyr læge paa Qvægdrivningsrouten, hvad jeg nu har været i over 7 Aar, men de ovennævnte Extrairndtægter exister[e] ikke her, dog har jeg i Praxis en 400 Rubler, endnu nogle Extrairndtægter for Vidnesbyrd o.s.v. saa jeg kommer aarlig op til en 1500 Rubler og her er heldigviis billigt, Smørret koster nu 27 Kop. Pundet, 1st. Sort Kjød 7—8 Kop., dog er det nu ikke formeget for mig, saa jeg tænker paa at drive Kastrationerne til Foraaret efter en større Maalestok. Men tænker man paa den Uddannelse som vi have faaet kun byggende paa Præliminærexamen, saa maa vi jo være meget fornøiede. Danmark er jo for os Dyr læger, som for saa mange Andre kun et lille, fattigt Land. Før jeg kom hertil, var jeg en Sommer i Nordrusland ved Floden Schexna⁴⁴⁾, for at anstille Undersøgelse over Forbrændinger af Dyrelegemer i de store Forbrændingsovne. Herefter gav man mig denne Plads her. Engang imellem har jeg Hjemvee, skjøndt jeg ikke veed hvad jeg egentlig søger hjemme, men her bliver det bestandig kun Halvasien, et uciviliseret Land. Til næste Aar tænker jeg i Dorpat at indstille mig til Magisterexamen og skal da hvis det gaaer efter Ønske sende min Dissertation, som jeg gjerne hvis Omstændighederne tillade det ønskede omhandlede et anatomisk Emne. Endnu kan jeg intet bestemt sige, dog jeg arbejder for dette Maal. — Jeg kan forresten ikke sige, at jeg har arbejdet her uden Paaskjønnelse. Engang fik jeg for Undertryk-

⁴¹⁾ på Krim.

⁴²⁾ zemstvo.

⁴³⁾ St. Friis (nekrolog over C. Mæhl i Maanedsskrift for Dyr læger 1930/31, 42, 429—431) skriver, at Mæhl var gift med en russerinde (pag. 431); ifølge en oplysning af direktør J. Mæhl var Carl Mæhl gift med Anastasija Kentioga og havde 5 børn.

⁴⁴⁾ Šeksna: flod nord for Moskva.

kelse af Qvægpesten her i Byen ved Hjælp af den saakaldte barbenede Commando — herom kan jeg ogsaa ved Leilighed fortælle en lang Historie⁴⁵⁾ — 120 Rubler og i Foraaret 1883 Stanislauskorset. De undrer Dem sikkerlig over, at jeg saa ugeneert omtaler Sager, der maaske ikke i mindste Maade interesserer Dem, men Undskyldningen maa De søge i — fjernt fra Danmark. — Af og til skriver jeg vel et dansk Brev, men hyppigt skeer det ikke og nu har jeg snart i 15 Aar ikke seet de hjemlige Egne.

Jeg har læst Deres Udnævnelse til Ridder af Dannebrog i Tidsskriftet⁴⁶⁾, hvortil jeg gratuler[er]. Her ved denne Leilighed vil jeg da ogsaa fortælle at i sin Tid har De været min Lærer i Botanik i Schneekloths Skole⁴⁷⁾.

Jeg har med Beklagelse hørt om Minister Fengers⁴⁸⁾ Død og om Pr. Prosch's Sygdom. Dog glæder det mig at Herr Prof. Prosch igjen er bleven rask. Hvis Herr Prof. Prosch skulde sætte Priis herpaa, beder jeg Dem bringe ham min ærbødige Hilsen.

Jeg har tidt glædet mig over de sunde Anskuelse som ere blevne hos[os] indpodede af Prof. Prosch i Forelæsninger og i „Avlens almindelige Love⁴⁹⁾“. — Jeg har læst de tyske Darvinisters Arbejder, hvori meget er overeensstemmende med Herr Profess. Prosch's Anskuelse. Dog synes jeg, at Darwins Udtalelse om Opfriskningens Nødvendighed savner al Grund — saaledes som den kommer tilsyne i Themaet over Blomsters Forædling i nært Slægtskab. Häckel⁵⁰⁾ synes at gaae uden om disse Skjær, at dømme efter, forsaavidt som hans Anskuelse kommer frem i Tidsskriftet Kosmos⁵¹⁾. Ved de russiske Skoler er Læren om Husdyravl det det skorter mest paa af Alt. En Corpsdyrlæge Fischer (virkelig Etatsraad) har udgivet en Bog om Husdyrbrug og Beslag⁵²⁾ om hvilken man kan sige, at man kan see den er udkommet i Rusland.

Min ærbødigste Hilsen
Med dyb. Høiagtelse
Chr. Engelsen

⁴⁵⁾ er ikke omtalt senere i brevene til Krabbe.

⁴⁶⁾ Tidsskrift for Veterinærer 1883, 2. Rk. 13. Bd., 259.

⁴⁷⁾ ca 1858—1860.

⁴⁸⁾ C. E. Fenger (læge og politiker), Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles direktør 1858, 1872—1875, død 21. sept. 1884 (se Tidsskrift for Veterinærer 1884, 2. Rk. 14. Bd., 264—265).

⁴⁹⁾ V. Prosch: Husdyravlens almindelige Love ... Kbh 1861, 108 pp. (= Håndbog i det almindelige Husdyrbrug, Afd. 1.)

⁵⁰⁾ E. Häckel (Haeckel) 1834—1919, tysk biolog.

⁵¹⁾ der fandtes 2 tidsskrifter „Kosmos“, en tysk (1877—1886) og en polsk (1876—1895), her tænkes nok på det tyske, som beskæftigede sig meget med udviklingslæren.

⁵²⁾ Zapiski ippologii. St. Petersburg, 1884.

Herr Dr. med. Krabbe

Først og fremmest ønsker jeg da ret Dem og de andre Lærere et glædeligt Nytaar med særlig Tak til Herr Professor Prosch for hans venlige Ihukommelse og dernæst takker jeg Dem ret for „Путешествие въ Туркестанъ“ for Deres Arbeide over Bændelormene⁵³). Jeg har kun Zürns Værk over Dyre- og Planteparasiter⁵⁴) og kjender derfor kun et halvt Dusin Bændelorme og var indtil jeg læste Deres Arbeide uindviet i disse Dyrs finere anatomiske Bygning. Tegningerne vise en Mangfoldighed af Former. Ligeledes har det glædet mig meget at læse Aarsberetningen fra det veterinaire Sundhedsraad for 1883. Blandt Andet har jeg paa Side 7 under N. 9 bemærket, at det uden Disinfection er forbudt at indfør[e] Gjæs fra Rusland. Her ere de efter danske Forhold billige. En levende ikke fedet Gaas koster 60 Kopek (3 Mk 8 Skill), Fedningen en 30 Kop. saa for henvend en Rubel har man her en 9—10 Punds Gaas levende Vægt. Transporten hjem vilde neppe komme paa over 20 Kopek for Stykket. — Endvidere glæder jeg mig meget til snart at læse Deres „Erindringsord over Hestens Anatomie“⁵⁵), som De har været saa venlig at stille mig i Udsigt og takker tillige meget for Deres Brev og Photographie, som det har været mig en særlig stor Glæde at modtage. Undertiden har jeg ikke rigtig vidst fra hvilket Land, jeg var fra. Deres Venlighed har hævet min Uvished. — Mit Billede skal jeg sende i Løbet af ganske kort Tid og Afhandlingen om Qvægpest skal inden Maanedsfrist være i Deres Hænder; dog veed jeg ikke rigtig, hvorledes jeg skal forholde mig ved Præmieæskning. Skal jeg sende en Copie til Professor Bagge⁵⁶) eller overleverer De den til Professor Bagge. Jeg mener kort den[,] Afhandlingen[,] kan vel egentlig ikke optages i Tidsskriftet førend den har været indsendt til Bedømmelse. Om denne

⁵³) Krabbe har determineret et meget omfangsrig parasitologisk materiale, stammende fra en russisk ekspedition til Turkmenistan under deltagelse af bl. a. Fedčenko (se *Izvestija Imperatorskago obščestva ljubitelej estestvoznaniija... tom 24, vyp. I. Putešestvie v Turkestan, Moskva, 1879*) og en del parasitologisk materiale er opbevaret på Den kgl. Vet.- og Landbohøjskoles Zoologiske institut.

⁵⁴) Zürn, F. A., *Die Schmarotzer . . . unserer Haustiere*, Weimar 1872—1874.

I Die thierischen Parasiten 236 pp.

II Die pflanzlichen Parasiten 474 pp.

⁵⁵) udgivet 1885, 287 pp. (samt senere Tillæg . . . 1889, 32 pp.)

⁵⁶) S. H. Bagge (1817—1895), professor i alm. og spec. patologi samt farmakodynamik ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

Jubilæumsfond⁵⁷⁾ har jeg intet tidligere hørt, men der er jo skeet saa meget Nyt hjemme. Afhandlingen om Qvægpesten i Grækenland⁵⁸⁾ har jeg ikke læst, da jeg kun har to Hefter af denne Aargang, men venter i disse Dage at faae de andre fra den Gyldendalske Boghandel. — Jeg takker ret for Deres venlige Tilbud angaaende Professor Stieda⁵⁹⁾, dog tager jeg ikke til Dorpat før i September eller October.

Og her vil jeg komme med nogle Bemærkninger angaaende de sibiriske Heste, som der jo haves et Par Billeder af.

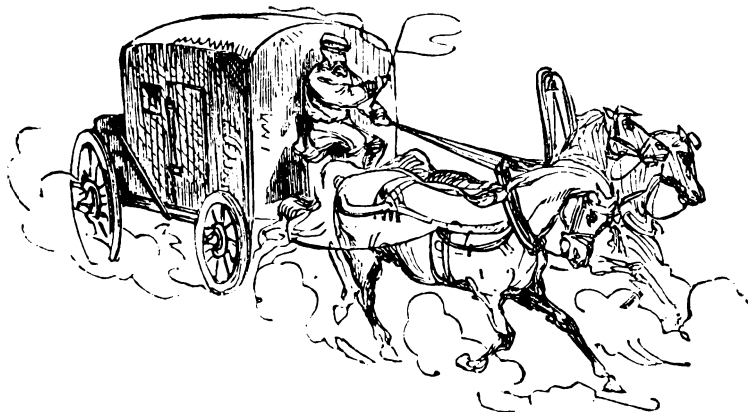


Fig. 3. En tarantasse.

(A. Demmin: Handbuch der bildenden und gewerblichen Künste. Bind I 1875).

Er man passeret over Uralbjergenes brede Kjæde, med Hæmsko paa Tarantassen krøbet ned ad de Fjerdingsvei lange, bratte Skraaninger, har for sidste Gang kastet et Blik ud over de udstrakte Naaleskove og taget Afsked med de stille uudgrundelige Skovsøer, hvor ingen Vind kruser Vandets Overflade, men et tifold tilbagekastet Echo vækker Forestillinger om Egnens dybe Hemmelighedsfuldhed, saa skuer man ud over et bølgeformigt Land ikke uligt Nordsjælland, men med Ege- og Birkegrupper, med rislende Kilder; der vadske det guldglimrende Qvartssand fra Urals Skraaninger og saa forsvinde i Ellekrattet. Men er man passeret Ekaterinborg⁶⁰⁾ med dens talrige Kupler, er kommet forbi et lille

⁵⁷⁾ grundlagt 1873 på Stockfleths initiativ ved Veterinærskolens 100 års jubilæum til veterinærvidenskabens fremme.

⁵⁸⁾ se Tidsskrift for Veterinærer 1884, 2. Rk. 14. Bd., 15—34 (H. C. Larsen Nørreslet: Kvægpestens Symptomatologi og Diagnostik. Iagttagelser fra Kvægpestens Invasion i Grækenland i Efteraaret 1881). Belønnet med 200 kr. af Jubilæumsfonden.

⁵⁹⁾ L. Stieda, parasitolog ved Veterinærinstituttet i Dorpat, har korresponderet med H. Krabbe fra 1877—1888. På Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek findes der opbevaret 9 breve fra L. Stieda.

⁶⁰⁾ i dag Sverdlovsk.

Stykke Agerland og har taget Afsked med den sidste større By Tjumen, er man med et Slag inde i Vestsibiriens udstrakte Stepper. — Baraba⁶¹⁾ ligger for En. Saalangt Øiet rækker, kun bølgende Græstoppe, kun hist og her en Birkegruppe, langs Veien de grovere Festucaarter⁶²⁾, længere inde en Mangfoldighed af forskellige Planter, fremherskende er især Malurt. Her er Kirgisernes Hjem. Dog ikke alene disse, men ogsaa de indvandrede Russer holde et stort Antal Heste. Ved Poststationerne tilbyde en Mængde forskellige Folk Heste til næste Station. Snart har man leiet en Troika (tre Heste) til den næste en 4 Miil⁶³⁾ bortliggende Station for en 80—90 Kopek. De smaa vældige [ø: vælige] Dyr (som De har et Billede af) føres frem og spændes for af en 3—4 Karle, der hver holde en Hest, som de ikke slippe før Kudskén sidder paa Bukken og har viklet Tømmerne omkring Hænderne. Da paa et givet Tegn springe Folkene tilside (hvad undertiden knapt lykkes), et Ryk føles i Tarantassen og i den vildeste Fart skyder man afsted over den jevne Flade. Paa Grund af Hesterigdommen er det stadig friske Heste, der spændes for Tarantasserne, da der er nok at skifte med. Med Uhret i Haanden har jeg maalt Hurtigheden. Hver Verst⁶⁴⁾ ($\frac{1}{2}$ Fjerdingsvei) blev kjørt i to Minuter, 20 Verst i 3 Qvarteer og kun sjelden i anden Gangart end Trav. Her er Verdens bedste Heste til let Brug; hvad siger de engelske Hestes Løb mod en saadan Udholdenhed! Ved næste Poststation havde vi i løbet af 5 Minuter et nyt Forspand og afsted gik det i den vildeste Fart. Paa den Maade tilbagelagde vi Veien til Omsk 600 Verst⁶⁵⁾ i to Døgn og hvilede endda en Nat i 6—7 Timer. Men Veien er rigtignok ogsaa som et Stuegulv paa hvilken man kun hører Tarantassehjulenes Snurren som Rokkehjul. Man reiser nemlig i sin egen Tarantasse som man kjøber i Perm eller Ekaterinborg for en 100—150 Rubler, hvilket er nødvendigt for at kunne indrette sig nogenlunde beqvemt. — Jeg erindrer, ved denne Kjørsel var jeg engang ilde tilmode. Paa engang vare Hestene aldeles ikke til at holde, Jomschiken⁶⁶⁾ skreg „Prr Pr“ men afsted gik det i Fiirspring og kun et Par beroligende Ord fra Jomchiken afholdt mig fra at kaste Barnet⁶⁷⁾ ud af Tarantassen. Men paa engang saae jeg Irtischs brede Vandflade foran mig, som Hestene, som rasende styrtede ned imod. Jeg troede vi vare fortabte. Da mærkede jeg et stærkt Stød, Fordelen af Tarantassen fløi en $\frac{3}{2}$ Alen iveiret, saa, at Alt i

⁶¹⁾ ligger mellem Omsk og Novosibirsk.

⁶²⁾ svingel.

⁶³⁾ ca 30 km.

⁶⁴⁾ 1067 m.

⁶⁵⁾ ca 640 km.

⁶⁶⁾ fører, kusk.

⁶⁷⁾ ? Mogens, søn (født 1871).

Vognen blev smidt mellem hinanden og til den Dag i Dag kan jeg ikke forstaae, hvorledes Kudsken ikke fløi ned i Dybet; derefter fulgte en Række mindre Stød fra begge Sider og jeg saae nu, at vi vare paa en Flydebro af Træstammer. Jomschicken erklærede, at Hestene vare vandte til hurtigt Løb her, da den svære Tarantasse ellers vilde drive Broen ned i Vandet, hvorfor han havde havt Vanskelighed med at holde dem. Under saadanne Forhold er det en slem Historie, naar et Hjul eller en Axe gaaer i Stykker. De kasanske Tarantasser ere dog af udmærket Arbeidet. Dog den Slags Broer existere vel neppe mere nu; allerede i 1876⁶⁸⁾ vare de seldne. —

Ved Tomsk findes en egen stor Hesterace 10 Quarter 3—4 Tommer høj⁶⁹⁾ og er forholdsviis billig 60—70 Rubler. Sort er den almindelige Farve. Fiint Hoved, velbøiet Hals, lang Skulder, bred Lænd og lige Kryds. Den søges overalt til Luxusbrug, og føres til de rige Kjøbmænd i Irkutsk og til Guldgraverierne ved Albazin i Østsibirien som Arbeidshest. En rigelig Kjernefodring (Havre koster kun 12 Kopek der Skeppen) og fiint godt Græs paa de høie Enge ved Tomsk, skal allerede fra Arildstid have betinget denne Hesteraces Existens. Dog aldrig saasart kommer man udenfor Steppen paa hiin Side Krasnojarsk før Hesten igjen bliver et usseligt Dyr og først paa den dauriske Steppe paa hiin Side Baikalsøen hos Buraterne viser den igjen Hurtighed, Lethed og udholdende Bevægelse; dog kan den ikke maale sig med den kirgis[is]ke Hest. Dog tilbagelægger man uden Vanskeligheder fra Kl 8 om Morgenen til 10—11 om Aftenen en 160 Verst eller 23 danske Miil⁷⁰⁾. Det forekom, at man Kl 1 om Middagen kjørte fra Stretinsk til Nertchinsk 100 Verst⁷¹⁾ til Bal. Klokken 6—7 var man paa Stedet. Den næste Morgen Kl 3 kjørte man hjem og var Klokken om Form 9—10 hjemme. Heste bleve skiftede to Gange underveis. — Hesten uden Rytter er en saadan Hest fra Transbaikal, dog er den et mindre godt Exemplar og gjengiver ikke Racens Former i alle Træk, Manken er for lav og Halsen ikke reist nok, dog er der jo ogsaa her stor Forskjel paa de enkelte Dyr. Den ydede meget mere end man skulde troe. Jeg har flere Gange i en 9 Timer tilbagelagt med den en 11 danske Miil⁷²⁾. Den mandschuriske Hest gjengiver dog fuldstændig Racens Former. — Dog jeg har sikkerlig fortalt nok om disse Forhold. Man kan vel hjemme ogsaa faae formeget af det Gode. —

⁶⁸⁾ måske tidspunktet for hans tilbagerejse fra Sibirien, hvor han var telegrafist i ca 5 år.

⁶⁹⁾ ca 165—180 cm.

⁷⁰⁾ ca 170 km.

⁷¹⁾ ca 107 km.

⁷²⁾ ca 83 km.

Jeg har i dette Øieblik faaet Telegram fra en Godsbesidder 3 Jernbanestationer herfra (9 Miil) om med Varetog komme til ham. Imorgen tidlig Kl 5 tager jeg afsted.

Jeg sender hermed endnu en Hilsen hjem. Gid det nye Aar maae bringe Dem alt muligt Godt og mine fordums Lærere endnu maa virke i mange Aar ved den danske Skole til Glæde og Tilfredshed for sig selv og det danske Folk. Jeg kommer nemlig med denne sidste Bemærkning ved at jeg kommer til at tænke paa at den velopdragne Rigsdag i sin Tid nægtede eller formindskede Pengesummen⁷³⁾ til mikroskopiske Øvelser. Pøblens Despoti er dog det Værste af alle. Her er mange Mangler i Rusland (som overalt i Verden) men indtil nu har Landet været fritaget for den Slags Kritikere.

Med Høiagtelse
ærbødigst
Chr. Engelsen

Brev nr. 5

Homel den 24 Januar 1885⁷⁴⁾

Herr Dr. med. Krabbe!

Indlagt mit Photographi og under Korsbaand tillader jeg mig at sende Billedet af en Hest til sværere Trækbrug fra Tambovske Gouvernement, Hingst⁷⁵⁾, bruun, 5 Aar til Foraaret, 1,54 m høi omtrent 59 Tommer Brystomfang 1,91 m. De større Exemplarer af denne Hesterace gaae til St Petersborg, hvor de trække de svære Arbeidsvogne med Byrder til 300 Lispund paa glat Vei. Her har været Marked med Heste fra Ruslands forskjellige Egne. Forsøg, der blev gjorte paa at tage Billeder af nogle lette Heste mislykkedes paa Grund af Dyrenes Vælgighed. — Skjøndt det andet Billede ikke hører til Sagen, har jeg dog ikke kunnet afholde mig fra at lade tage et Copie af et Photographie, jeg har fra Blagovetchensk⁷⁶⁾ af en Maneger og tilsende Dem dette. Denne Steppens og Bjer-

⁷³⁾ i Tidsskrift for Veterinærer 1883, 2. Rk. 13. Bd., 125 er der følgende meddelelse: „Undervisning i Mikroskopi. Den paa Finanslovforslaget begjærede Bevilling af 500 Kr. til Medhjælp ved Undervisning i Mikroskopi blev nægtet ved 2. Behandling i Folketinget. Ved 3. Behandling var Forslaget igjen optaget af Ministeriet og fandt Tilslutning hos Finansudvalgets Mindretal, medens Udvalgets Flertal kun vilde tilraade at bevilge 300 Kr. Bevillingen vedtoges derefter, men desværre med en Nedsættelse fra 500 til 300 Kr.“

⁷⁴⁾ besv. 7. marts 1885.

⁷⁵⁾ billedet ikke fundet.

⁷⁶⁾ hvor han virkede som telegrafist.

genes Søn tager sig lidt underligt ud i et civiliseret Atelier. Photographen burde hellere have taget ham af ude i Gaarden paa Sneen med Hestene, men jeg var tilfældigviis ikke hjemme da Billedet blev taget. Denne Fyr her har en særlig Interesse for mig, da han spiller en Rolle i et lille Eventyr i hine Egne. Henhører til den tungiske Stamme, der er en Under-



Fig. 4. Christian Engelsen (1885).
Orig. 6×10 cm. Fotograf ukendt.
(Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

afdeling af den chinesiske. Idethele taget alle Tunguser som Orætchoner, Maneger, Giljaker, Ostjaker, som nomadisere i Mandschuriets Egne ere Chinesere med Pidsken i Nakken og hylde Buddaismen. Han er Schaman, det vil sige Præst, hans Magt er stor i hans Stamme, Steppens Børn lytte til hans Ord og hans Trolddom er frygtet fjern og nær; han kjen-der hvert rindende Vand fra Aigun til Elcha – Penflodens Bredder og hvert Sti i Ilchuri – Alins vilde Bjergkjede. Om Sommeren vifter Vin-den ham Kjøling fra Chingans sneebedækte Tinder, og naar Sneen dæk-ker de udstrakter Marker og Sumpe, søger han Ly under de høie Graner. Hans Bolig er snart reist; en Snees lange Stænger stilles i Pyramide og bedækkes med Raadyrskind, kun et Hul foroven lades til Røgen, her

lever han med sin Familie, Konen føder sine Børn i 30° Kulde, Skovens Susen er Børnenes Vuggesang og Tusinde Dugkrystaller Vuggelinet. Naar Maanen kaster vældige Slagskygger ud over de dybe Dale, sidder han i den stille Nat paa de sneedækte Tinder og beder til Jagtens og Vandenes Guder og naar han endelig efter et 60 aarigs Livs Omflakken paa Hesteryg og Fodsaal skal gjøre Reisen til det ukjendte Land og taget Afsked med den mørkeblaa Himmelhvælving med de Myriader af funkende Stjerner, som ingen Sky i den 6 Maaneder lange Vinter fordunkle, velsignet sin Søn og overdraget ham Gudernes Gaver, da forandrer Sjælen Bolig og hans Slægtninge give ham et luftigt Bo i Træernes Kroner. Paa mine Udflugter i hine Egne har jeg af og til seet saadanne hedenga[n]gne Manegrer skue ud i de store Jagtgebeter. — Gouverneuren i Blagovetchensk Baron Offenberg var kommet i Besiddelse af en mongolsk Hest, der skal have tilhørt en mongolsk Lama fra den østlige Gobiørken. Hesten var et ganske udmærket Dyr, overordentlig flygtig. Efter 1/2 Aarstid overlod Gouverneuren mig Hesten, da han ikke godt kunde ride denne Ørkenhest. Men efter et andet halvt Aar fik Hesten Længsel efter de hjemlige Egne, svømmede over Amur og vandrede i store Dagsmarscher op ad Floden paa den chinesiske Side. Gouverneuren stillede da 25 bevæbnede Kosakker under min Kommando, vi satte os i 6 Baade (udhulede Træstammer) bandt Hestene bag efter hverandre og fik dem med noget Besvær svømmede over den rivende Strøm. Nogle Heste svømme nemlig hurtigere, andre langsommere, hvad kan medføre ilde Følger. En 30 Verst⁷⁷⁾ paa den anden Side søgte og fandt vi Schamanen, som nogle af Kosakkerne vare bekjendt. Han var saa Føreren paa vor Expedition. Det viste sig, at Hesten var stjaalet af Manegrer og nu begyndte en flere Dage varende Jagt, hvis Enkeltheder jeg ikke skal trætte med. Vort Antal var vor Lykke ellers var Halsen blev skaaret over paa os. —

Den mongolske Hest er meget større end den kirgiske indtil 10 Qvarter høi⁷⁸⁾, ialmindelighed af lysere Farver. Hovedet ikke fiint men udtryktsfuld med et overordentlig livligt Spil af Sandseredskaber, Brystet smalt, Hesten høibenet, Ryggen lang, Kryds afskydende, Skulderen meget lang til en skarpthøi Manke, Forbenene tæt stillede (som Følge af det smalle Bryst), Underarmen lang, Piberne rene, tørre, Hovene fortræffelige. Haserne velbøiede. — Dog maa jeg udtrykkelig gjøre opmærksom paa, at jeg kun har seet nogle faa Exemplarer og kjender ikke denne Race som den mantchuriske eller de sibiriske. Paa Udkanterne af Ørken lever Dgigatai[?], Heste med Kohalse. Ørkenen bestaaer af Rulle-

⁷⁷⁾ ca 32 km.

⁷⁸⁾ 156,9 cm.

steen, paa andre Steder milevidt guult Sand, der fyger op i smaa Bakker og saa hist og her en sparsom, fattig Vegetation. Nætterne ere kolde og Dagen meget hed. Den gjør Indtryk af et udtørret Havbækken og har et ensformigt Udseende, enkelte Kjæder af de mandschuriske Bjerge løbe ud i den. Længere ude i den, skal der intet Vand være at faae. Hvert Aar drives der store Hjorder af Heste fra Tran[s]baikalien til Blagovetchensk; for at undgaae de besværlige Bjergveie, streife disse Drifter Ørkenens Udløbere.

Den turkemeniske Hest (som De skal faae et Billede af efter Stutteri-bestyrelsen Journal *Журналъ коннозаводства* ligner meget den mongolske; er høibenet og snever, men med finere Hals og Hoved, temmelig hyppig er[?] noget omvendt Hals, Kameelhals. Høiden er betydelig over 63 Tommer⁷⁹⁾ og den[s] Hurtighed skal være overordentlig. Af de forskjellige Stammer skal den jomutske være den meest udholdende. Af og til skulle enkelte Dyr komme til Omsk og Kosakdyrlæge Kannenberg⁸⁰⁾ hvem jeg blev bekendt med under mit Ophold i Omsk har fortalt mig forskjelligt herom.

Den 26 Januar

Ovenstaaende har ligget i et Par Dage, da jeg ikke var hjemme. Denne Maneger har jeg nok skjænket temmelig meget Opmærksomhed.

Med Høiagtelse
ærb.
Chr. Engelsen

Brev nr. 6

Homel den 23 Mai 1885⁸¹⁾

Herr Dr. med. Krabbe

Jeg tillader mig herved at oversende til Dem i et særligt recommanderet Brev Beretningen om Qvægpesten. Dog mangler den macroscopiske og microscopiske Obduktion, der vilde have havt et ikke ganske ringe Omfang. Jeg er bleven forhindret i at fuldende dette Arbeide til den 1ste Juni, da jeg udsatte Arbeidet for længe og saa blev alvorlig syg af Kop-

⁷⁹⁾ ca 198 cm.

⁸⁰⁾ var militærdyrlæge i Omsk i 1876.

⁸¹⁾ besv. 16. juni 1885.

Kvægpesten*).

Af Dyrlæge C. S. G. Engelsen i Homel, Rusland.

I.

Hvor er Kvægpestens Hjem?

I Andersens Æventyr «Klokken» hørte Byfolk Klokkens herlige Klang paa hin Side Byen, fra Skoven. Men ved Skovens Begyndelse hørtes den langt inde fra det tætteste Krat, og kom man endelig saa vidt, ja var man endog trængt helt igjennem den, lød igjen den melodiske Lyd længere borte. Dog til sidst fandt man en lille klokke midt inde mellem Roser og vilde Æbletrær; men det var øjensynligt, at fra den kunde de mægtige Toner ikke komme.

Som det gik med Klokken, gaar det med Søgen efter Kvægpestens Arnested. I en tidligere Periode søgte man den ved Donaus Mellemløb paa Ungarns og Rumæniens Stepper, hvor Kvægpesten endnu i forrige Aarhundrede havde hjemme. Men ved bedre Kontrol og energiske Veterinærpolitilforholdsregler viste det sig, at der intet var til Hinder for dens Udryddelse, og at den kun optraadte der, hvortil Smitstoffet var ført, hvorfor de tyske og østerrigske Veterinærer med Røll i Spidsen henlagde Arnestedet til Sydruslands Stepper. Selv Ruslands Koryfæer i Veterinærvidenskaben, de i 1875 afdøde Professorer Ravitsch og Jessen (den sidste udgaaet fra den danske

*) Denne Afhandling er belønnet med 200 Kr. af Jubilæumsfonden.
Tidsskrift for Veterinærer. Anden Række. XV. 10

Fig. 5. Tidsskrift for Veterinærer for 1886 [= 1885], side 137. Jens Peter Boye Jessen (1801—1875), eksamineret 1823 på den gamle veterinærskole på Christianshavn, har i 1848 grundlagt den første russiske veterinærskole (Dorpat, Estland).

perne, der i lang Tid hæmmede min Arbeidskraft paa Grund af Synsvaghed. Herefter fik jeg meget at bestille i Tjenestesager, saa at jeg kun i de sidste 8 Dage har kunnet beskjæftige mig med Opgaven. Det lange Tidsrum 16 Aar, i hvilket jeg kun saa sjældent har skrevet Dansk, har bragt mig ud af Øvelse, saa jeg beder Dem undskylde Rettelser, som jeg nu ikke kan afhjælpe, da det er for seent at foretage en Omskrivning. Skulde Arbeidet være det værd, skal jeg afsende det Manglende, men duer det ikke, saa beder jeg Dem lade det gaae i Papiirskurven, da det ikke vilde være til min Fordeel, om det blev indsendt. Jeg lider ikke af

Forfatterærgjærighed og beder Dem handle, som De synes er bedst. Jeg er tilfreds med hvilken Bestemmelse, De end tager og er Dem meget taknemlig for, at Afhandlingen først kommer i Deres Hænder. — Maaske er mit indlagte Brev til Jubilæumskomiteen heller ikke heldig. Jeg beder Dem da have den Godhed at tilintetgjøre det.

Denne Slags Arbejder have ringe videnskabelig Værdi. De ere: snarere et Slags Mærkepæle for Øieblikkets Tankestrømninger overfor Veterinairlovgivningen, om hvilke der kan reise sig Discursioner, der kun altfor meget bevæge sig paa Omraader, der savne reel Grundvold, men saa meget mere støtte sig til personlig Opfattelse. — En anden Sag er det at beskæftige sig med Arbejder, der levere factiske Resultater som Naturvidenskaberne og Mathematikken, der ere reent fri for Medicinens især Pathologiens taagede Former. Paa den Sidste[s] Omraade er det ikke lysteligt at vandre ad Veien „Til Roes og Magt“⁸²⁾, kun Skade, at det er saa vanskeligt at finde de Førstes i den fjerne Provinds, i en Afkrog, saa langt udenfor Livets, Tidens og Videnskabens store Strømninger.

I Tilfælde af, at De indsender Afhandlingen, beder jeg Dem tillige have den Godhed at indsende mit Navn i en forsegleet Navneseddel. —

Som Svar paa et Par Forespørgsler i Deres Brev meddeler jeg, at Schamanen, Manegren var fra Amur, hvor Photographiet, efter hvilket det Dem tilsendte var en Copie, var bleven optaget.

Homel ligger i Mohilevske Gouvernement, der udgjør den største Deel af Hviderusland, paa den 52°, 25' Bredegrad, 48°, 44' østlig Længde, altsaa omtrent paa samme Længdegrad som St. Petersborg.

Jeg takker ret for Tilsendelsen af Deres Anatomie⁸³⁾, som jeg har læst ivrig i. Det var navnlig en Saadan, der manglede os Veterinairer, da vi vare paa Skolen. Bendz' udmærkede Bøger vare vækkende og interessante, men man læste og læste og blev dog ikke færdig⁸⁴⁾. Enkelte Sager lærte f. Ex. jeg ganske fortræffeligt som Hovedets Been, men saa blev andet forsømt, thi man skulde jo ikke læse for sin Fornøielses Skyld. Og tilsidst, naar man mødte ved Examen, manglede man Oversigt over det Hele og jeg var i enkelte lette Sager som Aandeorganernes Anatomie temmelig uvidende, saa jeg kun accurat reddede et „godt“, skjøndt jeg havde læst 3 Gange saa meget Anatomie, som mange Andre. — For den Sags Skyld led jeg forresten intet Tab, thi saa fik jeg „mg“ hos Prof. Bagge, hvad jeg ikke havde fortjent i dette kjedelige Fag. — Denne Oversigt giver netop Deres Anatomie og dog er alt Væsentligt

⁸²⁾ J. Ewald (1743—1781), dansk digter.

⁸³⁾ Erindringsord til Forelæsninger over Hestens Anatomi. Kbh. 1885, 287 pp.

⁸⁴⁾ den omtalte anatomi indeholdt 2454 sider i 4 bind.

medtaget. Jeg ihukommer Prof. Brandts⁸⁵⁾ Ord i St Petersborg: „Jo mere kort og klar en anatomisk Lærebog er, desto dygtigere ville Eleverne være i Anatomie. De tykkeste Bøger give den mindste Viisdom, naar Faget skal drives som et Skolefag og ikke som Specialstudium.“ Og jeg synes dette er sandt.

Jeg sender hermed et Photographie, jeg tilfældig har købt hos en Photograph. Det er en af Homels sædvanlige Vandkjørere, saaledes som de findes her i Sneeseviis. Hest, Tønde og Jøde ere lige usselige.

Her er Forklaringen til de 3 Hestephotographier, jeg haaber, at De har faaet for længe siden. Jeg troer da ikke at tage feil af Numrene, hvorfor jeg endnu giver en kort Betegnelse for at forhindre Forvexling. —

No 1 Graa Hingst, født 1872 i Chrenovsky Statsstutterie, 1,60 m = 61¼ Tomme høj. Er faldet efter Userdnyi, hvis Forældre ere Udalyi og Vansnizy. Moderen er Vosderchnaja, der er en Datter af Volchebniza I og Beliza.

Med Æbler, holder Hovedet temmelig reist, afrundede Former (min Bemærkn.).

No 2 Mørkebruun Hingst, født 1871 i v. J. Tulinovs Stutterie, efter Boiza (III - 313), som er en Søn af Bogatyi 2 og Upornaja (III - 430) hvilken Sidste er en Datter af Chvalnaja I. —

Den fik paa den 4de russiske Udstilling 1875 2den Pengepræmie for Travere. I Travløb har den vundet

| | | |
|----------|------|--------|
| i 1875 — | 650 | Rubler |
| 1876 — | 1095 | — |
| 1877 — | 307 | — |
| | 2052 | Rbl. |

Kantet noget opkneben Bug, holder Hovedet lavest af alle 3 Hingste (min Bemærkning).

No 3 Oslen, Hingst af ublandet Turkmene-Teke Race mørkerød, 1,625 met = 62 Tommer, 10 Aar købt af E. P. Guchon i Samarkand af Abdraman Chan forhenværende Behærsker af Afganistan.

Høibenet, holder Hovedet meget høit, synes at være lidt svag i Forknærne, hvide Pletter i Saddleiet (min Bemærk.)

De to først nævnte Heste ere Orlofske Travere. Den 2den betegner den Races tidligere Former. Nu lægger man meest Vægt paa Former, som den første Hest repræsenterer. —

Skulde det interessere Dem at faae et Billede af Steppefaar med Fedthale, vil jeg kunne skaffe det i Løbet af Sommeren.

⁸⁵⁾ E. K. Brandt, professor i anatomi, St. Petersborg.

Jeg har et stort Stykke Meteorsteen, to Been af en Kalv i Spiritus, der var født med 3 Klove paa alle Lemmer. Interesserer det, skal jeg sende disse Dele, men maaske bryder man sig ei om dem⁸⁶).

Og hermed sender jeg Dem og Herr Prof. Prosch min ærbødige Hilsen.

allerærbødigst
Chr. Engelsen

Brev nr. 7

Homel den 16 Juli 1885⁸⁷)

Herr Dr. med. Lector Krabbe

Hvor det gjør mig ondt at høre om Herr Prof. Prosch farlige Tilstand, hvor det gjør mig inderligt ondt. Jeg har intet før hørt herom; De har ikke skrevet, at Herr Prof. Prosch var syg. Hvis det ikke allerede er forsildig, beder jeg Dem bringe Herr Prof. Prosch min Hilsen. Er der ingen Haab, da sige ham, at hans Navn altid skal leve i min Erindring, altid erindre hvad jeg har hans Foredrag at takke for. Hvor vidt forskjellig er ikke hans klare Standpunct fra for Exempel en Fischer Vrøvlerier „Haandbog i Hestens Exterieur og Beslaglære tilligemed en Udsigt over Avlelæren“ udgivet i St Petersborg. — Grundbegreberne i Beslaglæren ere ham ubekjendte, Saalens og Straalens Betydning og at reen, sund Race giver reent, sundt Afkom uafhængigt af det nærmeste Slægtskabsforhold. Tillige savner han Øie for at skatte eller vurdere de forædlede Racers Betydning for Land og By; en idelig Overvurdering, en idelig Holden paa den practisk værdiløse Fuldblodsrace. Hele Rusland Stutteriehold kan dog kun blive en dyr *sport*. Rusland Hesteracers Værd er betinget af de stedege Forhold — Landboforhold og ingenlunde af de forædlede Racer. Dette er maaske haardt at høre for saa mange Hesteelskere, der ikke gjerne ville troe den illusionsfrie Sandhed. Men der er intet ved det at gjøre. Det kan dog kun være en Fordeel at see Sagen, som den er. Og dette er Herr Prof. Prosch's Fortjeneste. Klart, logisk har han anvendt Physiologiens Love i Avlelæren og den danske Veterinairskoles Elever kan takke ham for en Klarhed, som selv ikke en Settegast⁸⁸) er i Besiddelse af. Ja selv Darwin⁸⁹) lærte, at nært Slægtskab mellem Planterne er skadelig og giver en heel Deel Exempler her-

⁸⁶) billeder o. a. genstande nævnt her er ikke fundet.

⁸⁷) besv. 5. aug. 1885.

⁸⁸) H. Settegast (1819—1908), professor i husdyrbrug ved landbrugsskolen i Königsberg.

⁸⁹) Ch. Darwin (1809—1882), engelsk naturforsker.

paa. Mærkeligt nok har Häckel⁹⁰⁾ optaget disse Anskuelser. Aarsagerne til dette Factum ere dog maaske heelt andre end disse Lærde antage.

Hvor Mange er ikke døde siden jeg forlod Danmark Bendz⁹¹⁾, Stockfleth⁹²⁾ og nu Prof. Prosch⁹³⁾. Jeg havde glædet mig til næste Aar at høre Foredrag af mine høitærede Lærere i de gamle Sale. Først vil jeg

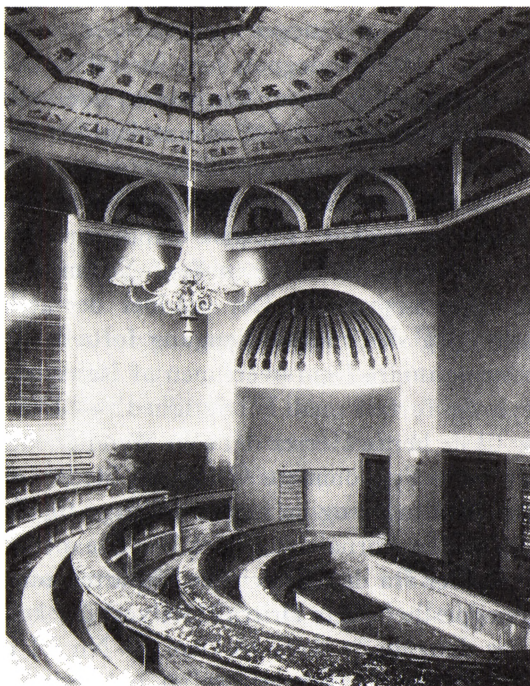


Fig. 6. Auditorium VIII. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles hovedbygning fra 1858. Fotograf ukendt. (Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibl.).

hjem førend jeg gaaer til de fjerne Egne, som tidligere omtalt. En heel ny Slægt er voxet op og jeg kommer uvilkaarligt til at tænke paa Chr. Winther Digt om Matrosen,

„Ved Toldboden steg en Matros iland,
„Hans Haar de vare saa hvide,
„Han havde ei seet sin Fædrenstrand
„I mange Herrens Tide.

Det kommer nok til at passe paa mig.

⁹⁰⁾ E. Häckel (1834—1919), tysk biolog. prof. i Jena.

⁹¹⁾ død 8. sept. 1882.

⁹²⁾ død 11. okt. 1879.

⁹³⁾ død 29. juli 1885.

Jeg takker Dem ret for at De har været saa venlig at paatage Dem Uleiligheden med Afhandlingen⁹⁴⁾ og jeg glæder mig over, at den har faaet en saa velvillig Bedømmelse. Fjerde afdeling kan naturligviis ikke interessere synderligt i Danmark (men saa meget desto mere i Rusland), hvor de finere Nüancer i Behandlingen af Qvægpest (i et Land, der er saa vidt forskjellig fra Danmark), ikke nogensinde kunne komme til Anvendelse. Derimod er det meget vigtigt at vide, at Qvægpesten ikke opstaaer selvstændig i Muldjordegnen som forskjellige Professorer antage. Dette er reent ravgalt og det er kun ved en udelukkende theoretisk Behandling af Qvægpestspørgsmaalet, at man kan komme til en saadan Slutning. Alle disse Mangler hvorom disse Herrer intet Begreb have vilde de først faa at mærke hvis de practiske beskjæftigede sig med disse Sager. Forholdene ere slemme. Practisk Sands og fornuftig Energie mangler næsten overalt. Hvad vilde en Prof. Semmer⁹⁵⁾ gjøre med en Drift af en 300 syge Steppeoxer. Der gjælder det at handle rask og undertiden dristigt. Jeg skal mundlig engang fortælle Dem Sager, som De baade vilde lee og undre Dem over; men af Hensyn til Trykken har jeg taget Hensyn og fortalt med Forsigtighed. — Der indberettes til St Petersborg og til de lærde Herrer det som Myndigheder her selv ville indberette. Følger man Sygdommens Gang paa Stedet, seer man, at det er en Sag at give Befalinger og en anden at sørge for deres Udførelse. — Jeg havde ogsaa den Fornøielse for et Par Maaneder siden at faae i Belønning 200 Rubler fra det Medicinske Departement i St Petersborg for den sidste Qvægpestbefængte Drift (218 Oxer) der kom hertil i October og hvorom jeg dengang⁹⁶⁾ skrev til Dem. — Nu vil jeg give mig til at skrive om Obductionen og snaest muligt indsende det til Dem. De nyere Iagttagelser i Rusland skal jeg tage med og tillige indsende et nosologisk Kaart og Qvægpestens Gang i Rusland i 1877, som jeg vil kopiere efter den russiske Journal „Archiv for Veterinairvidenskab⁹⁷⁾“. Jeg haaber at blive færdig i løbet af en 14 Dage. Tidligere har jeg ikke skrevet paa dette Stykke af Afhandlingen, da jeg var i Tvivl om man i det hele taget vilde finde Afhandl. Noget værd i Danmark og jeg ikke vilde skrive forgjæves. Men nu skal jeg tage fat. Skulde De derimod ikke ønske dette Afsnit, saa beder jeg Dem lade mig dette vide. Maaske har De allerede faaet nok om Qvægpesten. Dog dette er jo tidsnok til

⁹⁴⁾ Kvægpesten. Tidsskrift for Veterinærer 1886 [= 1885] 2. Rk. 15. Bd., 137—175. Belønnet med 200 kr. af Jubilæumsfonden.

⁹⁵⁾ E. Semmer, professor ved veterinærskolen i Dorpat, kvægpestforsker.

⁹⁶⁾ se brev nr. 3, dat. 10. dec. 1884 (s. 29).

⁹⁷⁾ Archiv“ Veterinarnych“ Nauk“.

de faaer Papiret i Hænder. Tillige beder jeg Dem have den Godhed at underrette mig om mine Sygdomshistorier⁹⁸⁾ ere blevne optagne i Tidsskriftet fra forrige Aar. Jeg har Tidsskriftet først fra iaar af. Og det har ikke været mig mulig at faae forrige Aargang igjennem Boghandelen, hvorfor jeg heller ikke har læst den priisbelønnede Afhandling om Qvægpesten fra Grækenland⁹⁹⁾. Der har vel været indsendt mange Arbejder og det vilde interessere mig at faae at vide, hvem der endnu have faaet Præmier¹⁰⁰⁾.

Her har været en overordentlig stærk Hede i over 3 Uger. Temperaturen i et kjøligt Værelse var 25° R. i Solen 40—41° R. Qvægsølv-thermometer. I Skyggen paa Gaden 33—35° R. Klokken 5 om Efterm. Spiritussen er udtørret fra Præparatet, det kom til at lugte; jeg har behandlet det med frisk Spiritus gjentagne Gange. Maaske har det tabt sin Værd. Men det kan jo aldrig Skade at sende det. Det forstaaer sig, at jeg betaler Porto. Det kan jeg sagtens gjøre og er kun min Skyldighed. Meteorstenen følger ogsaa med i disse Dage. — Pengene beder jeg Dem godhedsfuldt tage i Forvaring og ikke sende herover. Hvis Subscriptionen til Bendz's Buste¹⁰¹⁾ ikke var afsluttet, vilde jeg bede Dem afgive 25 Kroner til dette Øiemed. Skulde den være afsluttet — det forekommer mig, at jeg har hørt noget om en Indsamling til Minde for Prof. Stockfleth — da skjænke Pengene de 25 Kroner til dette Øiemed. —

Nogle Kritiske Bemærkninger om min Afhandling vilde det være mig kjært at høre. Det vilde være mig til Veiledning og Rettesnor i Fremtiden.

Det kan gjerne være at jeg ved min Correspondance, mine Forespørgsler o. s. v. lægger for meget Beslag paa Deres Tid. I saa Fald beder jeg Dem ikke tage Notits af disse. — Men jeg har nu hængt mig ved Dem og Correspondancen med Dem har forskaffet mig stor Glæde. Jeg har ikke længer følt [mig] som uden for Verden; som saa fjernt fra Danmark; den danske Skole, min fordums Lærer har ikke betragtet mig som „verschollen“¹⁰²⁾ heelt i det Fjerne. Og visselig skal jeg ikke misbruge denne Godhed.

⁹⁸⁾ se brev nr. 2, dat. 30. sept. og 1. okt. 1884 (s. 22—28).

⁹⁹⁾ af H. C. Larsen Nørreslet, Tidsskrift for Veterinærer 1884, 2. Rk. 14. Bd., 15—34.

¹⁰⁰⁾ D. Gautier blev belønnet med 100 kr. for en afhandling: Fejl og Sygdomme ved Tænderne hos Kvæget, Tidsskrift for Veterinærer 1884, 2. Rk. 14. Bd., 1—14.

¹⁰¹⁾ afsluttet 15. febr. 1884, se Tidsskrift for Veterinærer 1884, 2. Rk. 14. Bd., 74—76.

¹⁰²⁾ glemte, forsvundet.

Ligetil til kort før sin Død¹⁰³) skrev Prof. Stockfleth til mig¹⁰⁴), saa blev han tavs og skjøndt han havde talt om Sygdom, troede jeg dog ikke, at han var kaldet agterud til den store Baadsmandsmat. Først af Andre fik jeg det at vide til min store Sorg.

Endnu engang hjertelig Tak!

Gid Skjæbnen maa bevare mine tiloversblevne Lærere paa den danske Høiskole endnu i mange Tider.

med Høiagtelse
allerærbødigst
Chr. Engelsen

Brev nr. 8

Homel den 31 Juli 1885¹⁰⁵)

Herr Dr med Lector Krabbe

Min Hensigt at give en Beskrivelse af Qvægpestens pathologiske Anatomie har jeg opgivet, thi jeg seer, at jeg kun gjentager bekjendte Sager. Alle disse Enkeltheder i Sectionsfundene kunne være meget lærerige for mig, men almindelig Interesse have de ikke. — Jeg vilde have gjort opmærksom paa, at Forandringerne i Mundhulen f. Ex. paa Tungeroden og Ganen ingenlunde ere bestandige, ligesaa lidt som Forandringerne i 4de Mave. Men jeg har altid fundet en eller anden characteristisk pathologisk Forandring, der forhindrede en Feiltagelse. Endvidere vilde jeg have omtalt de characteristiske Erosioner i Endetarmen, Galdeblærens Sliimhindes Forandringer, Forandringerne paa Endocardium o. s. v. Aandeorganerne ere kun lidt forandrede. Det saakaldte Emphysem har jeg sjældent seet. Aandedrættet er jo ogsaa under Sygdommen omtrent normalt og Pulsen kun 60—70. Det er heller ikke altid, at de farligste Tilfælde ere knyttede til de meest udprægede pathologiske Forandringer i Mave og Tarmkanal. Dødsarsagen maa altsaa her søges i Forandringer i Nervesystemet eller i Blodets Sammensætning, hvilket sidste aldrig kommer til at ligne Blodet af Miltebrand kreperede Dyr. Milten er ikke forstørret og Forandringerne i Leveren og Nyrerne (Fedtdannelse) har jeg naturligviis ikke kunnet iagttage. — Jeg erindrede, at jeg engang for Herredsfogeden diagnosticerede Qvægpest og viiste ham Forandringerne i Mundhulen. „Men“, sagde jeg til

¹⁰³) H. V. Stockfleth døde 11. okt. 1879.

¹⁰⁴) i de 29 opbevarede breve på Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek, som H. V. Stockfleth har rettet til sin broder Johan, nævnes Chr. S. G. Engelsen ikke.

¹⁰⁵) besv. 5. aug. 1885.

ham „Dette her er Ingenting, i 4de Mave skal De faae noget ganske Andet at see“. Oxen var meget syg og havde neppe 12 Timer tilbage, men blev dog strax slagtet. Ved Obductionen var der næsten ingen Forandringer at see i Fordøielseskanalen. Man meente, jeg havde taget feil, skjøndt jeg hævdede Diagnosens Rigtighed. 5 Dage gik og endnu var alt Qvæget i Landsbyen sundt. Man trak paa Smilebaandet. Dog den 6te Dag meldtes en syg Ko, der viste sig at være 2den Dag i Sygdommen. — Trods alle Anstrengelser hørte Qvægpesten i dette Tilfælde først op efter at 63 Stykker af Landsbyens 400 Køer vare ihjel-slagne. —

Hos forædlede Racer gjør Sygdommen saa rivende Fremskridt i Løbet af nogle faa Dage, at om man kan sige saa de pathologiske Forandringer ikke kunne faae Tid til at udvikle sig. For flere Aar siden krepereede saaledes paa en herliggende Gaard i Løbet af 3 Dage en stor smuk, tyrolsk Ko. Jeg troede det var af Forstoppelse. Først det næste Sygdomstilfælde belærte mig om noget Andet. — Netop af disse Aarsager tager unge Veterinairer her og i Tydskland baade unge og gamle saa let feil. — Ja var det altid som paa de 4 Photographier, saa var det ingen Sag. — Kalve dø ogsaa „for et godt Ord“ af Qvægpest. —

Qvægpestens microscopiske Anatomie, hvortil jeg intet kan bidrage er naturligviis ogsaa godt kjendt hjemme. Om Forandringerne i Nervesystemet har en Veterinair Kulechov meddelt i det russiske Veterinair-skrift sine Undersøgelser ved det medicinske Akademie i St Petersburg¹⁰⁶). De omhandle Ex[s]udationsprocessen i Hjernen og Nerveceller-nes Gjennemtrængen af runde Mikroorganismer. Interessantere ere de seneste Undersøgelser i Charkov i Professor Krylovs Kabinet anstillede af Veterinairen Saveljef¹⁰⁷). — Han opfangede Blodet af qvægpestsygge Dyr i steriliserede Pipetter. Ved Klebs „fractionirte Cultur“ fik han Reenkulturer af Qvægpestmikroben i Gelatine og Agar-Agar. Mikroben er halv saa stor som Miltebrandens Bacille, oval, lidt bredere i den ene Ende, er Aerobe og udvikler sig forskjelligt eftersom Luften har større eller mindre Adgang til den d.v. sige eftersom den udvikler sig i Gelatinens Masse eller paa Overfladen. Der udvikles Baciller med Sporer, Bacterier, Kokker, Diplokokker, der danne Kjæder. Ved Cultur i en 0,5 % Liebigs Kjødextract med lidt Sukker afsætter der sig efter en 8's Dage et hvidt, fiintkornet Bundfald, som bestaaer af de her nævnte Former. Ved Indpodning med dette dræbes Muus i en 24 Timer. Men cultiveres disse Former videre i Gelatine faaer man efter en 20—30 Dage et citronguult Bundfald, der ved videre Cultur efter en 3 Uger giver et

¹⁰⁶) N. N. Kulešovs artikel har ikke kunnet verificeres.

¹⁰⁷) Referater af Saveljevs forsøg findes i Jahresbericht über die Leistungen ... Veterinär-Medicin 1884(1885), 4, 7—8; 1885(1886), 5, 6; 1886(1887), 6, 8.

rødt. Gjøres der Indpodning med disse sidste, saa dø hverken Kaninerne eller Musene. Dyrkes Mikroberne i Gelatinens Masse, altsaa med ringe Lufttilgang, danner der sig ikke gule eller røde Bundfald. Faae saadanne i Udviklingen hæmmede Culturer pludselig rigelig Lufttilførsel da udvikle de gule og røde Former sig meget hurtigt. Mikroberne i Gelatinens Masse ere runde, paa Overfladen udbredte til et Net eller Hinde. Saveljev har endvidere iagtaget, at de forskellige Mikroorganismer staae i genetisk Forbindelse. Diplokokker danne igjen Baciller, saa der eksisterer mellem de forskellige Former et fuldstændigt Kredsløb. Ved forskellige Manipulationer kan det limongule og røde Bundfald igjen overføres til det mælkehvide. Saveljev gjør vel opmærksom paa, at disse Iagttagelser staae i Strid med Prof. Pflügges¹⁰⁸⁾ om Mikrobearternes Constanthed. Men S. kan dog ikke afvige fra sin Mening, da han fuldstændig har sikkret sine Glas og Pipetter mod Forurening. Endvidere omtaler han Luftens lette Inficering med disse Mikroorganismer; saaledes udbredte de sig til Glas i et nærliggende Værelse, hvori dyrkedes Miltebrandbaciller, hvilke sidstes Existents derved blev umuliggjort. —

Alt dette er meget interessant, kun har S. ikke gjort Forsøg med Drøvtyggere, og heller ikke prøvet om de Dyr, der vare podede med det gule og røde Bundfald, herved havde faaet Immunitet mod det hvide, efter hvilket sidstes Indpodning Kaninerne som sagt døde.

Saameget er ialtfald sikkert, at den gamle Vaccinationsmethode¹⁰⁹⁾ nu er uden Interesse, hvorfor jeg heller ikke har omtalt den i Afhandlingen. Først ved at gaae en lignende Vei som Pasteur altsaa ved Dyrkning af Qvægpestmikroberne vil man vel komme til et Resultat. At en saadan Opdagelse engang vil skee er vel utvivlsom, men den vil faae ringere practisk Værd end Pasteurs, thi Miltebranden afhænger som bekjendt af Jordbundsforholdene og træder op paa forskellige af hverandre uafhængige Steder og er derfor vanskelig at udrydde ved Veterinairpolitiforanstaltninger, medens Qvægpesten er en reen smitsom Sygdom. Ingen Smitte — Ingen Qvægpest, hvad ikke lader sig sige om Miltebrand. Det er derfor simplere og ligger nærmere ved en god Control at gjøre Qvægpesten til en Umulighed. En Selvudvikling behøvede man som alt omtalt ikke at frygte.

Der er et ret mærkeligt Forhold ved Qvægpest. Det hænder sig saaledes at enkelte Kreaturer ikke blive smittede tiltrods for at de befinde sig umiddelbart mellem qvægpestsigt Qvæg. Man skulde altsaa holde der for uimodtagelige, men ikke destomindre kunne de ved næste Leilig-

¹⁰⁸⁾ E. F. Pflüger (1829—1910), professor i fysiologi ved Bonn universitet.

¹⁰⁹⁾ meget anbefalet af J. P. B. Jessen (1801—1875), professor ved veterinærskolen i Dorpat, men efterhånden forladt.

hed blive syge. Det hændte sig saaledes, at flere Steppeoxer som en Qvægghandler udpegede som skudfaste for Qvægpesten, da de tidligere havde gaaet mellem de sygeste Dyr uden at blive angrebne, dog bleve angrebne her i Homel i Efteraaret 84, da Qvægpesten paany optraadte i den Drift hvortil de hørte. Endog een af disse Oxer gik tilgrunde.

I Uralegnene har Magister Krajevsky¹¹⁰⁾ gjort forskjellige Forsøg. Han indgav en 30 Oxer hver en Spiseskeefuld Blod af een af Qvægpest kreperet Ko. Ikke een blev syg. Først Indføring under Huden af Traade gjennemtrukne med Blod og Spytt af qvægpestsyge Dyr førte til Sygdommens Optraaden. I et andet Tilfælde bleve friske Huder af af Qvægpest faldne Dyr saltede og henlagte til 50 Oxer, der slikkede disse. Kun 6 Oxer bleve syge, af hvilke 2 kreperede. Efter 6 Uger bleve de 48 tilbageblevne Oxer drevne til en Landsby, hvor Qvægpesten netop var ophørt. Efter 6 Dage bleve 3 Oxer syge og efter endnu en Uge var hele Driften smittet med Undtagelse af de 4, der allerede havde gjennemgaaet Sygdommen. Den samme Magister Krajevsky har endvidere viist, at Karbolsyre og Kalk ere upaalidelige Disinfectionsmidler af friske Huder, hvad imidlertid opnaaes ved at lægge Huderne i en 1/1000 % Opløsning af Sublimat i 24 Timer eller i ligesaa langt Tid i Terpentinline. Saltning er fuldstændig uden Nytte. —

Forsøget med Blodet er mærkeligt. De nuværende Theorier hævde dog, at Mikroorganismene trænge ind gjennem de acinøse Kjertlers Udføringsgange, gjennem Epitheliets Porer og i Tarmkanalen gjennem Bægercellerne og de aabne Cyllinderceller. Herfra gaae de i Blodet. De locale Sympthomer ere secundære Processer som Følge af Mikrokokkernes Udtræden i Mundhulen gjennem Propria og i Tarmen i Sliimhindens Muscularis mucosa [mucosa]. Erosionerne paa Læbernes Sliimhindeflader ere altsaa en Følge af en Cellenydannelse. Maaske var Mikroorganismene gaaede tilgrunde i den nævnte Koes Blod, hvad dog ogsaa er usandsynligt. —

Jeg sender tillige et nosogeographisk Kaart over Rusland¹¹¹⁾. Det angiver Tabet i hvert Gouvernement efter de forskjellige Farver. I 1877 gik 212000 Kreaturer tilgrunde af Qvægpest. Det aarlige Tab er i Rusland en 2–300000 Stykker. Faar smittes først, naar Sygdommen længe har raset mellem det større Hornqvæg og Dødeligheden er henved en 40–50 %. —

¹¹⁰⁾ A. A. Krajevskij: Ueber die Wirkungen der gebräuchlichsten Antiseptica auf einige Contagien. Inaug. Diss. Dorpat 1880, 59 pp. [også i] *Vorträge für Thierärzte Ser. 6, H. 5/6.* (Leipzig 1883).

¹¹¹⁾ det omtalte nosogeografiske kort over Rusland findes på Danmarks Vet.- og Jordbrugsbibliotek.

De to Photographier trænge ikke til Forklaring. Det 3die fremstiller et Stykke af Portner¹¹¹⁾)afdelingen med de characteristiske Saar, der ialmindelighed gaae indtil Muskelhinden. Det 4de Billede er bristede Lymphefollikeler i Tyndtarmens bageste Deel. De ere Copier¹¹²⁾) efter afdøde Prof. Ravitchs Billeder i det russiske Veterinairskrift fra 1875. — Ved Leilighed beder jeg Dem meddele om de har faaet disse Photographier saavelsom de tidligere sendte hele eller maaske brækkede? — Maaske har jeg taget feil og den indsendte Meteorsteen kun er et Brudstykke af et Projectil. Jeg beder da min Feiltagelse undskyldt. Dog har jeg Kugler fra Midten af det 16ten Aarhundrede fra Chine[se]rnes Beleiring af Albazin ved Amurfloden, hvilke Kugler have ligget i Jorden i over 200 Aar. Tiden har gravet Fordybninger i Jernet, men Udseendet, Overfladen er ganske forskjelligt fra det indsendte Stykke. Told kan der naturligviis ikke være paa det, saa Skolen faaer det forhaabentlig uden Udgivter. — Tidsskriftets andet Hefte har jeg faaet med de deri optagne Sygehistorier¹¹³⁾).

med Høiagtelse
allerærbødigst
Engelsen

Brev nr. 9

Homel den 21 Novbr. 1885^{113')})

Herr Dr: med: Krabbe

Den tilsendte Kanonkugle beder jeg Dem disponere over efter Skjøn, da jeg naturligviis ikke kan have noget Ønske om at faae den tilbage. Jeg beklager kun, at jeg har mistet den lille Kugle. Rimeligviis er den bleven stjaalet. Det var ogsaa min Mening at sende den og jeg beklager meget, at den er faldet i urette Hænder. — Jeg skal om kort Tid sende et Par Photographier af Qvægpestpræparater. Et Sted i Floden Soch, der falder i Dnjepr, omtrent en 3 Miil herfra findes mange Levninger af Fortids Dyr^{113'')}). Jeg har stor Lyst til at faae fat i disse og skulde det lykkes sender jeg disse til Dem. —

¹¹¹⁾) b: portåre.

¹¹²⁾) flere af disse billeder, der findes på Danmarks Vet.- og Jordbrugsbibl., er i farver.

¹¹³⁾) Tidsskrift for Veterinærer 1885, 2. Rk. 15. Bd., 121—125 med følgende 3 kasuistiker:

1. Afrivning af Hoven hos en Hest.
2. Krampe i Blærehalsen.
3. Medfødt Forkortning af Taaens Bøjesener.

^{113')}) besv. 25. nov. 1885.

^{113'')}) en bibliografi over fossildyr i disse egne, omfattende 5.000 artikler, er udarbejdet fornylig af Societas Scientiarum Stetinensis i Szczecin/Warszawa.



Fig. 7. Veterinærskolen i Dorpat, grundlagt 1849 af den danske dyrlæge H. P. B. Jessen. På Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek findes et album med 18 billeder fra Dorpat veterinærskolen, der i 1873 blev omdannet til veterinærinstitut. Billeder fig. 8, 9, 10, 11 er også fra dette album.

Af Deres Brev seer jeg, at De ikke har disponeret over de 25 Kroner. Jeg beder Dem lader dem komme Indsamlingen tilgode til Fordeel for Prof. Prosch's Efterladte.

Om nogle faa Dage reiser jeg. Først til Vilna, saa til St Petersborg og Dorpat, paa hvilke forskjellige Steder, jeg vil gjøre mig bekendt med Forholdene. I St Petersborg vil jeg blandt Andet lære det nye stør-
artede Slagterhuus — eller rettere Huse — at kjende og vil derom kunne sende Dem en Indberetning, hvis De skulde ønske det. I Dorpat vil jeg jo faae Leilighed til at lære ikke saa lidt. Ved Juletider kommer jeg saa tilbage til Homel, men hvorlænge jeg bliver her, veed jeg da ikke. De politiske Forhold¹¹⁴⁾ ere jo sørgelige hjemme, hvilket jeg seer af Dagbladet. De Herrer Demokrater kunne takke Skjæbnen for, at De ikke ere i Rusland. Herr Berg¹¹⁵⁾ vilde da for længe siden have været i Grubearbeide i Sibirien eller dinglet i en eller anden Galge. —

Her have vi allerede Vinter med over 10° Frost. — For ikke længe

¹¹⁴⁾ se f. eks. Dagbladet 6. nov. 1885, s. 1—2.

¹¹⁵⁾ Chresten Berg (1829—1891), dansk politiker.

siden hørte jeg Tale om en Bæverkolonie, man skal have fundet nede ad Floden. Deres Dage ere dog vel snart, da den saakaldt Kultur ogsaa trænger hertil. —

min ærbødigste Hilsen
C. Engelsen

Brev nr. 10

St Petersborg den 14 December 1885

Herr Dr. med. Lector Krabbe!

Jeg takker ret for Deres Brev, som jeg fik her i St Petersborg ligefør jeg gik til Dorpat. Prof. Stieda¹¹⁶⁾ er — hvad jeg forresten før har seet af Aviserne — ikke længere i Dorpat, men i Königsberg¹¹⁷⁾. Der var en Deel Avissnak før hans Afreise; man talte om Demonstrationer i Dorpat, hvilket dog ikke var Sandhed. Man holdt ham for en Beskytter af den Strømning, der gjør sig stærkt gjældende nu i Rusland, og hvis Opgave det er at udrydde alt Tydsk. I Dorpat kjendte man neppe før russiske Studenter og nu vrimler der af disse. Ja endog fra Nytaar af skulle Forelæsningerne ved Dorpater Veterinairskolen holdes paa Russisk. Saa lidt jeg som Dansk kan sympatisere med Tydskerne, (jeg var jo endog i 64 med i den dansk-tydske Krig), saa maa jeg dog sige, de ere sig ganske anderledes deres høie Maal bevidst som Lærere for Ungdommen end Russerne. De vide, at Indpodningen af en vis Portion Kundskaber ikke er Maalet, men kun Midlet til Maalet; de stræbe efter at være Representanter for den rette Humanitetens og Dannelsens Aand, medens Russerne selv om de have Viden i en eller anden Retning leve i en Taktløshedens og Ubehøvelthedens Tidsalder. Det er kun naar man kommer i de høiere Kredse, indenfor Aristokratiets Cirkler, at man finder Vest-europæisk Oplysning og fine Takt. Ikke engang i de høiere Forvaltningsgrene finder man Folk, der kunne tale andet end Halvasiens Sprog — Russisk. Med Erhvervelsen af en hvis Stilling falde de [i] Søvn og glemme at Nutiden fordrer vældige Anstrengelser naar man ikke skal blive aandelig Undermaaler. Kun i Livets Brydninger i Kampen for Idealet udvikles den Aand der søger efter Stjernen i det Høie, der fører Foden over Grøvt og Dal og Vangen. — Ligeledes hjertelig Tak for Deres Brev til Prof. Stieda.

Jeg blev forresten udmærket modtaget i Dorpat, saa hjertelig som jeg aldrig havde ventet. Docenten i Beslaglære¹¹⁸⁾ som jeg tidligere har

¹¹⁶⁾ L. Stieda, parasitolog og antropolog, Dorpat, har korresponderet med H. Krabbe fra 1877—1888. Brevene findes på Danmarks Vet.- og Jordbrugsbibliotek.

¹¹⁷⁾ i dag Kaliningrad.

¹¹⁸⁾ W. Gutmann.



Fig. 8.
Doc. W. Gutmann.



Fig. 9.
Prof. E. Semmer.



Fig. 10.
Prof. A. Rosenberg.

kjendt optog mig som en Broder og gik med mig omkring til de forskjellige Lærere. Alt dette var saa vidt forskjelligt fra hiin Modtagelse i St Petersburg, da jeg første Gang¹¹⁹⁾ meldte mig ved den russiske Skole og hvor jeg da maatte bide mig igjennem. Jeg kom da ogsaa til Prof. Semmer¹²⁰⁾, men jeg [blev] skuffet. Jeg veed ikke hvorfor, men jeg havde ventet at møde en af Aandens Fyrster, men traf en stille, beskeden Mand, der jo er udmærket i sit Fag, men syntes ensidig uddannet. Han savnede Blikket for Strømningerne i den hele, store, rige Verden. Man kan see, at han kun har levet i den lille By, i sit Studeerværelse indelukket med sine Bøger, udelukket fra Livets Brydninger med dets ubønhørlige Krav. Secler kunne komme og gaae, men utvivlsomt ville de altid finde ham mellem hans Microscoper og talløse Bacteriepræparater. Jeg talte med ham om Qvægpesten, om dens Arnested, men han var ikke til at rokke i sine theoretiske Anskuelser, skjøndt jeg mener paa hvert Spørgsmaal, hver Utydelighed og Tvivl kunde jeg give ham Svar meer end nødvendigt. Anderledes Professor i Anatomie og Physiologie Rosenberger¹²¹⁾. Han spurgte mig om Bendz¹²²⁾ og om den danske Skole. Jeg fortalte hvad jeg vidste, jeg omtalte mine Lærere, talte om det Maal den danske Skole arbeidede efter, en anden Opgave, en anden Opfattelse end den i Rusland. Han vidste De var i Bendz's Sted og han kjendte Deres Arbejder over Indvoldsormene, kun mærkeligt nok ikke det sidste¹²³⁾ over Turkestans Indvoldsorme, hvilket jeg jo har i russisk Oversættelse. Det var en Fornøielse at høre ham tale. Jeg talte om Veterinair-

¹¹⁹⁾ i 1871 eller 1876/77?

¹²⁰⁾ E. Semmer, professor ved Veterinærskolen i Dorpat 1865—1892.

¹²¹⁾ Rosenberg, ikke Rosenberger.

¹²²⁾ H. C. B. Bendz (1806—1882), professor ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, var H. Krabbes forgænger og berømt for sit osteologiske atlas, fik i 1851 den russiske kejsers fortjenstmedaille.

¹²³⁾ Putešestviye v Turkmenistan af Fedčenko (se note 53, s. 33).



Fig. 11.
Prof. K. Raupach.

væsenets Betydning for det indre Rusland, hvor lidt man var sig Livets Krav bevidst. Skolerne arbejdede for Krav, Livet ikke forlangte, hvis nærmeste Forlange[nde]r reent bleve oversete. Derefter anstillede han en let Examination i microscopisk Anatomie, som jeg dog ikke kunde fyldestgjøre; men jeg havde jo heller ikke meldt mig til Examen. Jeg mærkede nemlig strax at Fordringerne vare meget store. Og vare de andre faldne sammen med det jeg havde læst, havde det endda ikke været saa farligt, thi jeg mente rigtignok, jeg havde læst enddeel. Men alene i Anatomie forlangte Prof. Rosenberger foruden Francks¹²⁴⁾ nyeste Udgave, Orths¹²⁵⁾ Histologie 4de Oplag, Munks¹²⁶⁾ og Hermanns¹²⁷⁾ Physiologie. Examen i Physiologie er deelt, skeer hos 2 Professorer. Anatomie er særlig. I almindelig Pathologie fordres et fuldstændigt Kundskab til enhver Detaile i Uhle-Wagner's¹²⁸⁾ nyeste Udgave og i pathologisk Anatomie holder Prof. Semmer sig til Brückmuller¹²⁹⁾. Desforuden uden endnu sammenlignende Anatomie o.s.v. Men det skader ingenting. Havde jeg kunnet holdt Examen strax havde jeg gjort det, hvad jeg forresten i forveien tvivlede om, men jeg har nu opnaaet at faae et bestemt Program, jeg veed hvad jeg har at holde mig til og man har været saa human, at befrie mig for al Slags Microscopie og saadanne tossede Sager, som man ikke kan lære i Provindserne. Jeg kommer altsaa igjen til næste Aar. Med fuld Fortrøstning seer jeg Fremtiden imøde, jeg tvivler

¹²⁴⁾ L. Franck: Handbuch der Anatomie der Hausthiere. 2. Aufl. Stuttgart 1883, 1118 pp.

¹²⁵⁾ J. Orth: Cursus der normalen Histologie. 3. Aufl. Berlin 1884, 340 pp.

¹²⁶⁾ I. Munk: Physiologie des Menschen und der Säugethiere. Berlin 1881, 546 pp.

¹²⁷⁾ L. Hermann: Lehrbuch der Physiologie. 8. Aufl. Berlin 1886, 648 pp.

¹²⁸⁾ P. Uhle & E. Wagner: Handbuch der allgemeine Pathologie. 3. Aufl. Leipzig 1865, 568 pp.

¹²⁹⁾ A. Bruckmüller: Lehrbuch der Pathologischen Zootomie der Hausthiere. Wien 1869, 900 pp.

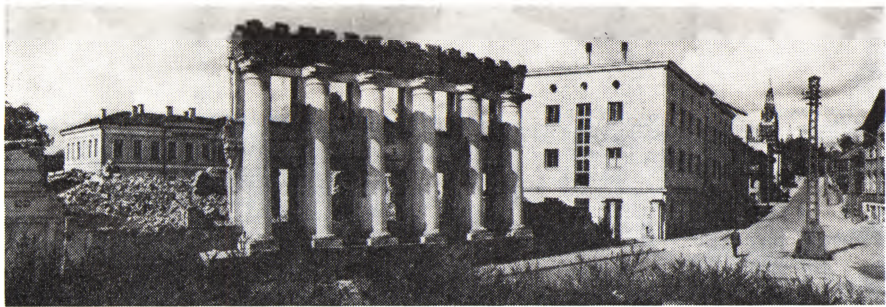


Fig. 12. Dorpat veterinærskole efter den 2. Verdenskrig. I baggrunden t. v. theatrum zootomicum med den omtalte anatomiske samling.
(Tilsendt fra Dorpat veterinærskolens bibliotek).

ikke om mig selv. — Og hvad jeg tidligere kun tænkte paa for at tilfredsstille en vis Ærgjerrighed seer jeg nu er en bydende Nødvendighed. Overalt vrimler der af Veterinairer, saa vilde man ikke synke ned i Massen blive gjemt og glemt maa man entre et eller andet Træstykke i Livets Strøm for at kunne see ud over de Svømmendes talløse Hoveder. — Tillige var jeg hos Skolens Directeur Professor Raupach¹³⁰). Jeg kan kun om ham gjentage det hvad jeg har sagt om Prof. Rosenberger. — Saa viiste Docent Gutman¹³¹) mig Skolens Klinik, der er meget mindre end den danske, men godt indrettet. Til næste Aar skal den bygges om. Især var Ridehuset altfor lille. Jeg saae forskjellige kunstige Apparater, som jeg spurgte ham om hvad de brugtes til. Da forklarede Docent Gutmann at han ingenlunde lagte Vægt paa disse men tværtimod søgte at gjøre Uddannelsen saa practisk som muligt, saa at Dyrslægen kunde tilfredsstille Publikums Krav. Docent Gutmann var en Yngre opvakt Mand. Ligeledes blev jeg i flere Fag bekjendt med Examinationsmetoden, hvilket naturligviis er af overordentlig Vigtighed. — Skolens store anatomiske Samling¹³²) fik jeg ikke Tid til at see. —

Prof. Brunner¹³³), der af Universitetet er indkaldt fra Tydskland er en løierlig Fisk. Med sit lange sorte Haar og spidse Næse ligner han en omreisende tydsk Violinspiller. Hans Fag ved Veterinairskolen er Sundhedslære, hvori han mener ingen Lærebøger existere, kun hans egne Foredrag sammenfatte det løste spredte Materiale, som han aldrig vilde kunne behandle, hvis han ikke var Doctor medicinæ. Derefter var jeg

¹³⁰) K. Raupach, professor i Dorpat 1876—1911.

¹³¹) W. Gutmann, virkede i Dorpat 1876—1928, først som docent, senere som professor.

¹³²) stammer oprindeligt fra universitetet i Wilno, der blev lukket i 1832 p. gr. af studenterurolighederne ved de polske universiteter.

¹³³) G. B. Brunner, docent, senere professor. I Dorpat underviste han fra 1876—1890.



Fig. 13. Dorpat. Markedspladsen.
(Det kgl. Bibliotek).

hos Professor Viscowatow¹³⁴) Lector i slaviske Sprog ved Universitetet; en fuldendt Gentleman, Ridder af Towahaki Ordenen. Hans Kabinet var udstyret med østerlandske Vaaben og i Østerlandsk Pragt. Efter en russisk Samtale erklærede han mig veiet og bad ikke spille Tid med Studium af russisk Sprog og Literatur da jeg fyldestgjorde de Fordringer han kunde stille, hvilket jo var meget behageligt! Det er nemlig nu befalet, at ved hver Examen skal Examinanden godtgjøre sin Dygtighed i det russiske Sprog. —

Dorpat ligner med sine høie Gavle og brudte Tage fuldstændig en lille tydsk By. Skjøndt den kun har en 40,000 Indb. er den saare forskjellig fra de russiske Byer f. Ex. fra Homel der har 25,000. Den er Intelligencens Sæde er en fuldstændig og Alt er pænt, net og reent. Beliggenheden er overordentlig smuk. Universitetet med sine store Haver ligger midt i Byen. Disse ere egentlig omdannede Volde, som Ekaterina den II lod omkaste til Forsvar for Byen. Hist og her findes tillige underjordiske Gange. Her findes mange Bygninger fra gammel Tid og blandt andet saae jeg Rester af den uhyre tykke Kampesteensmuur, som Peter den Store havde gjennebrudt for at forcere Indgangen til Byen. Nu ligger den midt i Byen. Men den interessanteste Bygning er dog Ruinerne af den gamle Kirke fra det 12 Aarhundrede bygget i reen

¹³⁴) P. A. Viskovatov.

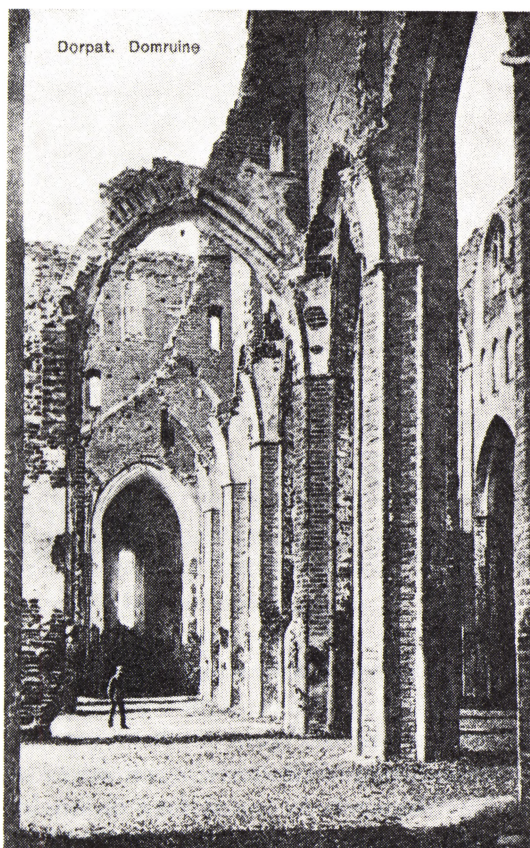


Fig. 14. Dorpat. Domkirkeruinen.
(Det kgl. Bibliotek).

gothisk Stiil. Beliggende paa en høi Bakke i Universitetshaven rage de vældige Spidsbuer himmelhøit. Der hvor engang en andagtig Mængde var greben af den katholske Kultus fængslende Ceremonier ligger nu Steen paa Steen; Vinden suser over forglemte Grave, Resterne af de fordums 3 Taarne kaste i Maanens milde Lys vældige Slagskygger mellem Grupper af Cedertræer, som den nuværende Universitetsbestyrelse har smykket Stedets Omgivelser med. Murene ere saa tykke, at der findes Gange og Trapper i disse og fra det høieste Punkt paa en velbevaret Bue har man en herlig Udsigt langt bort ud til den finske Bugt. Jeg troede at see Østersøens Vande, den svenske Kyst bag hvilke de danske Øer skjule sig, men det var et Sandseb[ed]rag, kun Taagen hvilede over det ubekjendte Fjerne. En Deel af Ruinen er restaureret og indrettet til Universitetsbibliothek. — Endvidere saae jeg den botaniske Have, der ligger midt i Byen. Idethele Byen har flere Parke og mange private

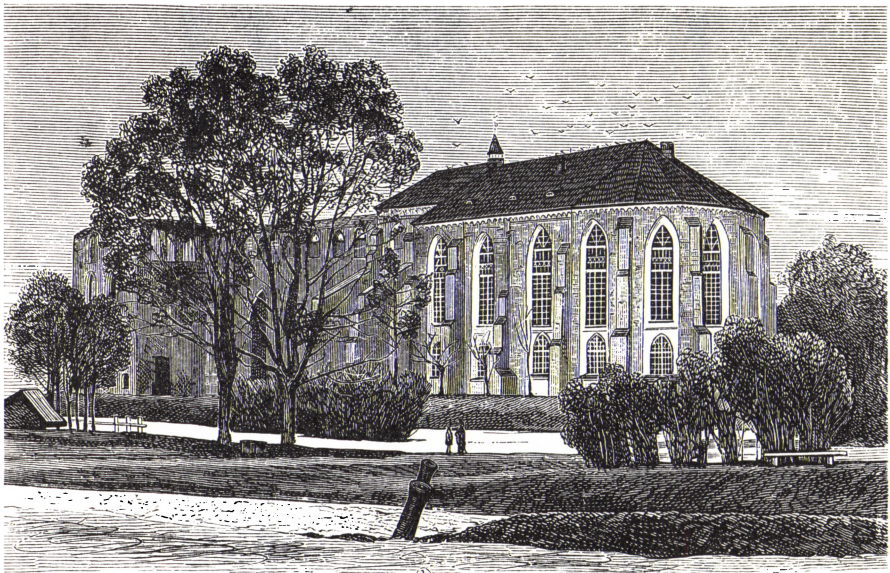


Fig. 15. Dorpat. Universitetsbibliotck.

Haver med Damme i, hvorpaa Byens unge Damer og Drengene tumlede sig paa Skøiter.

Jeg vendte saa tilbage til St Petersborg hvor jeg havde andre Sager for. Jeg havde henvendt mig til Stutterieforvaltningen om Overtrædelse i dens Tjeneste. Navnlig ønskede jeg at faae et mindre Stutterie eller saakaldt Depo. Jeg blev modtaget af Geheimeraad Merder¹³⁵) en aristokratisk ældre Herre, der sagde at dette kunde ikke lade sig gjøre. De egentlige Stutmestrepladser vare kun for de høiere Officerer, men ældste Dyr læge ved et Stutterie vilde man gjøre mig saasnart der aabnede sig en Vacance og var saa tilfreds med mig og stillede jeg Magisterdiplomet til deres Raadighed vilde jeg kunde faae et Depo (et Stutterie med 50 Hopper). Skjøndt han godt kan Tydsk holdt han Samtalen paa Russisk, men yttrede sig utilfreds med, at jeg ikke kunde tale Fransk, da han slog over i dette Sprog, som jo i Rusland er de høiere Klassers Sprog. Det er altsaa ikke andet for end ogsaa at lære Fransk i Løbet af et Aarstid. At der forresten lægges mere Vægt paa det russiske end tidligere skyldes den nuværende Kaiser¹³⁶) der overalt søger at hæve Nationalsproget. Rimeligviis har han lettest ved at udtrykke sig i dette. — Derefter var jeg i det Medicinske Departement hvor man lovede mig et Tillæg af 300 Rubler, hvis ældste Gouvernementsdyrlæge i Vilna

¹³⁵) I. K. Moerder (født 1830), forfatter til flere bøger om russisk hesteavl.

¹³⁶) Aleksander d. III (regerede 1881—1894), gift med den danske prinsesse Dagmar.

hvad der er Tale om vil bytte med mig. I modsat Fald vil jeg gjøre en lille Tour paa et Aarstid ud i kirgisiske Stepper til den indre Horde¹³⁷) i Volgaegnene ved det Kaspiske Hav. I det Hele taget jeg har saameget for, saa jeg vanskeligt kan sige hvad Fremtiden bringer. —

I St Petersborg har jeg seet de storartet indrettede Slagterhuse Albuminfabrikken (hvor man forresten ikke vilde lade mig komme indenfor) og den microscopiske Station. Paa nævnte Station tjener en Snees unge Piger, der ere oplærte i Microscopets Behandling endvidere 2 Assistentter og 2 Dyr læger. For Trichiner undersøges kun Stykker af Mellemgulvet og Baandet til Leveren, da det har viist sig at findes ikke her Trichiner findes de ingen Steder. Tyggemusklerne og Luftrørshovedets Muskler er det aldeles overflødigt at undersøge. Arbeidet er deelt. Nogle præpare[re] kun Fibrene (skjære disse til) andre Piger brede disse fra hverandre og lægge dem under Microscopet. Jeg saae flere Præparater i een Kapssel endog to Trichiner, dernæst fri Trichiner og desuden Blæreorme paa forskjellige Udviklingstrin med og uden Kroge (i sidste Tilfælde altsaa vel *Tænia mediocanellata*)¹³⁸). Til næste Aar skal Stationen betydelig udvides.

De qvægpestsyge Dyr bringes til en særskildt Bygning, hvor de dræbes og efter at være overhældte med Carbolsyre i en lukket Vogn bringes til en $\frac{3}{4}$ Miil bortliggende Fabrik, hvor man blandt andet endog fodrer Sviin. En qvægpestsyg Oxe blev bragt medens jeg var der. Overalt findes Asphaltgulver og Kraner hvortil skrues Guttaperchaslanger, saa Alt grundigt kan udvaskes. Tarmene af de slagtede Dyr blive brændte paa de dertil indrettede Ildsteder, men mærkeligt nok ligge disse ikke paa særlige Ildrister men blandes med Kulene. Skade jeg ikke fik en saadan Forbrænding at see¹³⁹). Vommens Indhold blive ved Hjælp af Damptryk førte ud igjennem Milelange Jernrør ud i den finske Bugt. Jeg saa 3 Dampmaskiner arbeide. Det var Altsammen meget smukt og dog syntes jeg der manglede Noget, nemlig den rette Orden, det at finde hver Mand paa sin Plads. Jeg glemte at omtale at der her ved Slagterhuset tillige findes en patologisk Samling af syge Dyrs Organer. Jeg saae her Præparater af Qvæggets ondartede Lungesyge, tuberculiserede Organer af Bughinde, Tarmvæg og Hjerter. De smaa Knuder sade da i store Masser paa de fortykkede Organer. Navnet „Perlesyge“ syntes saa berettiget.

Skjøndt jeg fra tidligere Tider kjender St Petersborg meget godt

¹³⁷) flok af tamdyr, der græsser sammen (i alm. kun om flok af samme slags dyr).

¹³⁸) i dag kaldes den *T. saginata* (oksetintebændelorm).

¹³⁹) Engelsen var i 1876 eller 1877 i en kortere periode ansat ved en forbrændingsanstalt i det nordøstlige Rusland (Čajka, Nilovicy) ved floden Šeksna. Beskrivelse af forbrændingsanstalten findes i Archiv „Veterinarnych“ Nauk“ 1873, 3, otd. 7, 49—51. (I. Lange: O truposozigatel'nych“ pečach“ postroennyh“ na bečevnike r. Šeksne).



Fig. 16. St. Petersburg. Nevskij Prospekt (i dag 25. Oktober-prospekt), byens hovedgade. Til venstre Dumaen (den rådgivende forsamling). Bemærk hestevogne (konki) og i midten de høje lygtepæle, „... saa Natten bliver fuldstændigen forvandlet til Dag.“ (Det kgl. Bibliotek).

syntes mig dog nu St Petersburg saa storartet som ingensinde før. Nevsky Prospect straalere i et Lyshav af hvide blændende electricke Blus og de electricke Lamper paa den pragtfulde store Morskoi skinner saa klart fra deres til 3die Sal naaende Lygtepæle, saa Natten bliver fuldstændigen forvandlet til Dag. Kaiser Nicolaus Rytterstatue paa Isaksplads er omgivet af et Væld af Gasflammer synes ganske at ligge i Mørke. Men er Natten Dag saa er igjennem Dag. Her i det høie Nord i de allerkorteste Dage er Solens Lys saa svagt at det ikke kan bryde igjennem den tykke Taage. Kun af og til spiller en Solstraale paa Tagene, men nede mellem Steenmasser ruge Mørkets Aander. Jeg sidder i et rummeligt Værelse med to store Vinduer, men maa dog skrive dette ved Lys skjøndt Kl er 11 om Formiddagen. Men hvilken en Pragt en Rigdom viser ikke St Petersburg nu. Hele Ruslands Aristokratie er forsamlet her. Skinner ikke Solen, saa kastes det electricke Lys tilbage fra Tusinder af Brillanter. Det Hele St Petersburg er et Hav af Elegants hvori hver Draabe er de herligste Diamanter. Jeg var i Cirkus Ciniselli. Den prægtige Bygning var oplyst af en halv Snees Lysekroner. Den ligner fuldstændig et romersk Amphitheater. De sidste Bænke naae høit over Lysekronerne op til Loftet. Hver Lørdag giver Adelen møde her.

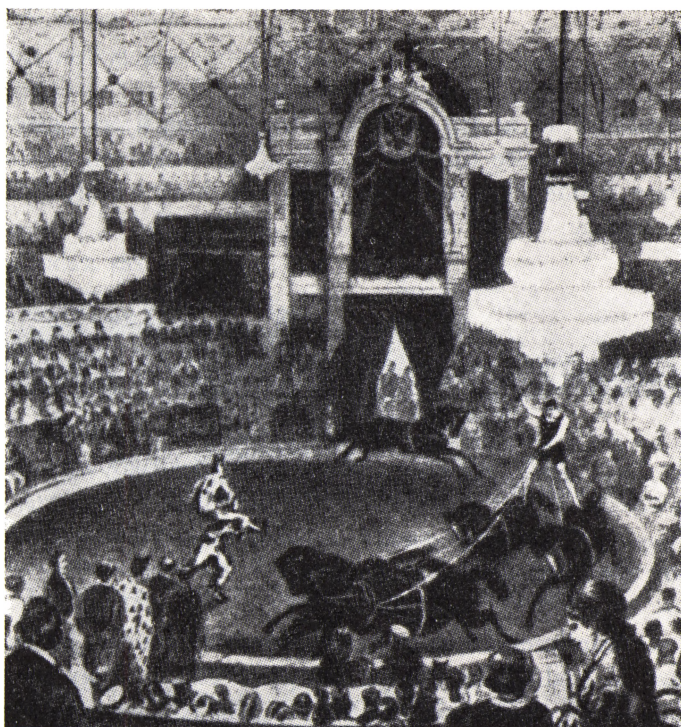


Fig. 17. *Cirkus Cinielli*. „De sidste Bænke naae høit over Lysekronerne op til Loftet.“
Fra E. Kuznev: *Cirk. Moskva*, 1931.

Chevalieugardens rige Uniformer vare blandede med kaukasiske, tscherkesiske og grusinske Officerers prægtige Dragter. De fineste Merluska (Skind hvide af ufødt Lam) var Fodret i Damernes Peltse. Hvor man vendte sig Atlask og Guld. Det var en Duft en Beruselse som jo ikke er saa underlig for et stakkels Menneskebarn fra Homel. Og jeg saa Ciniellis 200 herlige Heste. — Den russiske Skuespilkonst synes jeg staaer ikke høit, men jeg vil ikke tale om den russiske Opera, den herlige Musik fra over 100 Kunstere, Balleten med dens rige [,] en Trylleværelses Pragt (jeg saae Pharaos Datter¹⁴⁰), jeg vil ikke tale mere herom, thi det er jo ikke saa underligt, thi jeg er jo i — Nordens Palmyra¹⁴⁰’. —

allerærbødigst
C. Engelsen

N.B. Jeg beder undskylde den noget uaccorate Behandling men jeg har skrevet Dette i en vældig Fart. —

¹⁴⁰) Pharaos Ring, musik komp. 1879 af dansk komponist F. Rung (1854—1914).

¹⁴⁰) vigtigt handelscentrum i oldtiden (Lilleasien), berømt for sine rigdomme.

Maa bede undskyldte, at jeg først nu aflægger min hjerteligste Tak for Deres ærede Indbydelse til Onsdag Aften¹⁴¹⁾, som af en Feiltagelse er kommen min Broder¹⁴²⁾ ihænde, hvorom han idag mundtlig har givet mig Underretning.

Deres ærbødige
Chr. Engelsen

*Herr Dr. med. Lector Krabbe
Landbohøiskolen*

Herr Dr. med. Lector Krabbe

Her hvor Zarisinlinien krydser sig med den kaukasiske Jernbane maa jeg fra inat Kl 3 til i Eftermiddag 5^{1/2} gjøre et ufrivilligt Ophold. Jeg veed da intet bedre end at skrive Dem til. Min Afreise fra Kbhvn skete rigtignok noget hovedkuls. Efter Aftale mødte jeg Kl 12 i Søndags paa det forenede Dampskibsselskabs Kontoir for at faae den lovede Besked om Dampskibenes Afgang i denne Uge. Aldeles uventet meddeler Fuldmægtigen mig, at Damperen Morsø, der tidligere ventedes at ville passere Kbhvn Onsdag eller Torsdag først vilde ankomme i Slutningen af Ugen, hvilket var vel længe for mig at vente, især da Isforholdene truede med at blive ugunstige. „Men“ tilføiede Fuldmægtigen „om en Time gaaer Vendsyssel til Libau“. Jeg bebreidede ham Kontoirets Hensynsløshed ved ikke at lade mig saadant vide i rette Tid, men der var jo nu ikke andet at gjøre end hurtigst muligt at kjøre hjemme og pakke mine Sager og lade det komme an paa et Tilfælde om jeg kunde faae sagt mine Sødskende¹⁴⁴⁾ Farvel eller ei. Skjøndt jeg omtrent en Time efter var paa Toldboden var dog Damperen gaaet. Der blev nu igjen klaget til Hovedkontoiret pr Telegraph over denne dobbelte Hensynsløshed. Som Svar tilbød man mig at gaae med Damperen Kasan til Pillau¹⁴⁵⁾ om to Timer.

¹⁴¹⁾ d. 24. febr. 1886.

¹⁴²⁾ Eduard Engelsen, læge (eksam. 1879).

¹⁴³⁾ besv. 21. marts 1886.

¹⁴⁴⁾ foruden Eduard Engelsen sognepræst Otto Waldemar Engelsen og Hilda Oline (søsteren Margrethe Christine døde i 1872).

¹⁴⁵⁾ i dag Baltijsk.

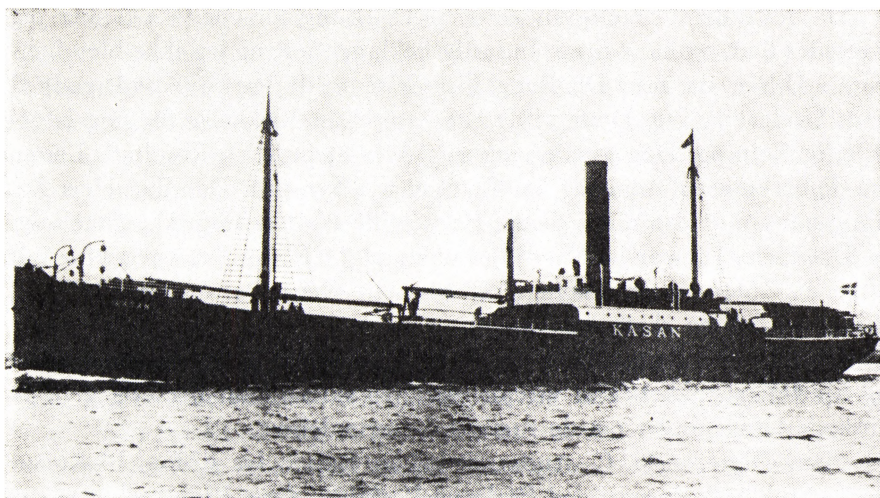


Fig. 18. S/S Kasan. I Tillæg til Berlingske Tidende d. 27. febr. 1886 oplyses under „Skibsleilighed“, at dampskibe til Königsberg (Pillau) afgår 1—2 gange ugentlig fra Kjøbenhavn. (Foto: E. Fredsfeldts samling af skibsbilleder).

Den laae ved Bolværket og gjorde sig færdig til Afgang. Som Vederlag for de forøgede Udgitver til Reisen gjennem Tyskland tilbød man mig 1ste Kahyt mod Dækspassageers Betaling. Da der nu ingen andre Dampere vare i Udsigt, var der ikke andet for, saa gjerne jeg endnu var blevet en 3—4 Dage, end ufortøvet begive mig paa Veien. Forresten kommer jeg kun een Dag for tidlig. Jeg har 100 Miil¹⁴⁶⁾ tilbage og ankommer imorgen Aften, Søndag til Bestemmelsesstedet; om Mandagen skulde jeg have været der. Men det havde heller intet gjort om jeg var kommet en 2—3 Dage for sildig, men mere turde jeg ikke godt rissikere.

Dette er Grunden hvorfor jeg ikke kom mere paa Høiskolen, ei fik sagt Farvel, hverken til Familie eller til Lærerne, eiheller takket Deres Frue og Dem for deres Venlighed. Den Ære og Fornøielse kan jeg ikke mere have at komme i et saa hyggeligt dansk Hjem, see Deres livlige opvakte Børn¹⁴⁷⁾; men jeg har idetmindste Erindringer tilbage. Jeg beder Dem bringe Deres Hustru ¹⁴⁸⁾ min ærbødige Hilsen; og inderlig ønsker jeg Dem og Deres mangeaarig Sundhed, saa findes jo enhver Betingelse for Fremtidslykke. —

¹⁴⁶⁾ ca. 750 km.

¹⁴⁷⁾ H. Krabbe (1831—1917) havde i 1886 følgende børn: 1. Oluf, født 1872, 2. Jon, født 1874, 3. Thorvald, født 1876 og 4. Knud, født 1885.

¹⁴⁸⁾ Kristin (1841—1910) datter af den islandske politiker og redaktør, overretts-sagfører Jón Gudmundsson.

Da dette Brev rimeligviis kommer Dr. Bang for Øie, saa takker jeg ligeledes ham og hans Frue. Inderlig beklager jeg, at jeg ikke blev længere i Kbhvn, da, med Dr. Bang Tilladelse, vilde jeg have nydt godt af hans Underviisning. Dette vilde have været en Vækkelse for mig i forskjellig Retning. Dog glæder jeg mig over et practisk Resultat „Læren om Tuberkulosen“ som jeg har faaet et nyt Syn paa. Den Tid Herr Dr. Bang har spildt paa mig i denne Henseende skal for mig ikke gaae tabt. — Det Hele, jeg var i Kbhvn¹⁴⁹⁾ var knapt 14 Dage. Det var altfor lidt efter en 16ten aarig Fraværelse. Men til Reisen er gaaet 13 Dage, skjøndt Afreisen skete fra Homel.

Herr Docent Bruun-Petersen¹⁵⁰⁾ og Frue beder jeg ogsaa være hilset og hjerteligst takket. Fra Sarepta skal jeg skrive ham Brev og give de ønskede Oplysninger om de russiske Veterinairlove.

Naar Digteren H. C. Andersen kalder Reisen fra Kbhvn til Korsør for et Stykke Perlesnor med Perlerne Roskilde, Sorø, Ringsted o.s.v. saa kan jeg sige, at Kbhvn's Reisen var det samme for mig kun laae alle Perlerne i Kjøbenhavn.

Reisen er temmelig ensformig. Seiladsen over Østersøen var behagelig, men allerede Mandag Aften stødte vi paa Is i Østersøen, saa Damperen kun kunde gaae langsomt med fuld Kraft. Mange Steder var Isen 5" tyk¹⁵¹⁾, thi [i] Pillau var det 14° Frost, som det havde været i længere Tid. Tirsdag Morgen kom vi da ind i Pillau's Havn. Vi fik strax de tyske Toldembedsmænd paa Halsen, der dog vare meget høflige, skjøndt de saae Kufferterne efter. I en Bylt havde jeg saa snedigt som muligt indrullet et Stykke Tøi kjøbt i Kbhvn, men de faldt ikke paa at aabne den. Men først Kl 10 kunde jeg dog komme i Land. Kl 2 dampede jeg afsted til Königsberg¹⁵²⁾, hvorfra jeg strax fortsatte Reisen over Insterburg¹⁵³⁾ til Eydkuhnen¹⁵⁴⁾. Her var intet Tog til næste Morgen, saa jeg overnattede i Hotellet. I Restaurationen var et rigtigt „Burschenleben“ hvor Toldembedsmændene gave „Die Burschen“, betjente af en Biermamsel, saaledes som man [ser] det afbildet i Kladderadatch og andre Karrikaturblade.

¹⁴⁹⁾ det eneste besøg i Danmark under hans langvarige ophold i Rusland fra 1871 til hans død i 1906.

¹⁵⁰⁾ Niels Bruun Pedersen (1839—1898), lærer i veterinærrettsmedicin (1881—1898), samlede på dette tidspunkt materiale om veterinærlovgivning i forskellige lande (se også referater af hans forelæsninger udgivet 1897, hvor der på side 294 omtales forekomsten af miltbrand i Rusland og på side 415 kvægpestens udbredelse fra russiske havnebyer til England).

¹⁵¹⁾ ca 16 cm.

¹⁵²⁾ i dag Kaliningrad.

¹⁵³⁾ i dag Černjachovsk.

¹⁵⁴⁾ i dag Eydtkau.

Onsdag Morgen Kl 8 kom jeg til den russiske Grændse ved Wirballen¹⁵⁵). Man rodede alle mine Sager igjennem, aabnede Bylten med Contrabande og jeg var hvert Øieblik bange for, at Tæppet skulde blive kastet tilside og det Skjulte kommet for Dagens Lys; dog saa snild var man ikke. Uveiret drev over. Jeg var meget fornøiet herfor, thi jeg var let kommet af med en 5—6 Rubel i Guld i Told. Og hvor skulde jeg skaffe Guld fra. Og i Papir eller Sølv tager man ikke imod Tolden. Men mine Bøger og Papirer tog man fra mig og bragte ind til Gendarmen. Jeg kunde ikke komme afsted med at bestikke, da der var for mange Folk. Mine Veterinairsager fandt han uskadelige, men Dagbladet meente han maatte være noget grueligt noget, som han ikke uden høiere Bevilning kunde lade passere. Han fandt, at jeg havde vel meget Literatur med; men jeg tillod mig at bemærke, at det tillod hans aandelige Udvikling ham vist ikke at bedømme. Saa ragede vi uklar og Sagen endte med, at jeg maatte af med 1 Rubel og 7 Kop. i Porto til Censuren i Saratow, hvor man ikke forstaaer et Ord dansk. Mine Forestillinger om det Latterlige i hele denne Procedur nyttede aldeles ikke. Den ædle Vogter for Ruslands Velfærd var altfor gjennemtrængt af en hellig Embedsiver. Men det Vigtigste, Tøiet var jo reddet. Jeg maatte være tilfreds hermed. Jeg rieste saa over Vilna¹⁵⁶), Minsk og Smolensk. Paa Veien fra Smolensk til Orel (udtales Orol) sad jeg i Vaggon sammen med et Par Gendarmere, der ledsagede en polsk romersk-katholsk Degn Georg Murnik, der som Følge af en hemmelig Angivelse af den græsk-katholske Præst Timinsky, ifølge Ukas (ligeledes hemmeligt) efter Hjemkomsten fra Kirken var bleven arresteret af Gendarmene. Man forundte ham kun 10 Minuters Tid og saa som han gik og stod maatte han afsted til Sibirien, hvorfor veed han ikke. Ei heller veed hans Forældre endnu noget herom, da han ikke har havt Leilighed til at skrive. Gendarmene mene at det faae de nok at vide. Han var meget bange for Sibiriens Kulde. Jeg trøstede ham med, at Forholdene og Klimaet vare meget gunstige og søgte at berolige ham, saa godt jeg formaaede. Taarene rullede den stakkels Fyr ned ad Kinderne. Til Afsked gjentog han den sidste Strophe af den polske Nationalsang, den som Hauch¹⁵⁷) har gjengivet saa smukt paa Dansk¹⁵⁸). Det var som jeg endnu hørte en Klagelyd af et undertrykt Folkefærds sidste Gispninger. Polens Historie kunde være en god Lære for vort Venstre, hvis det ikke var for uvidende, udannet til at drage Nytte deraf. Frihedens Misbrug drager overalt de samme Følger

¹⁵⁵) i dag Virbalis.

¹⁵⁶) i dag Vilnius.

¹⁵⁷) C. Hauch (1790—1872), dansk digter.

¹⁵⁸) Hvorfor svulmer Weichselfloden som et Heltebryst . . (En polsk Familie, 1839).

efter sig og en kun for egoi[sti]ske Tilbøiligheder arbejdende Folke-
masse vil vel en skjøn Dag kun blive et Middagsmaaltid for Germaner-
nes „Heishunger“. Den Mangel paa ædel høisindet Fædrelandskjærlig-
hed der nu findes, kan maaske med Tiden erstattes af Begeistring for
„das ewig ungetheilte meerumschlungene Vaterland“ som Følge af de
tyske Junkers kraftige Knaldepidsk.

De russiske Vaggoner ere ikke afdeelte i Coupeer som i Tyskland og
i Danmark, men gaae ud i et ved en Gang i Midten. Da jeg kjørte fra
Minsk fik vi ind i Vaggonen et ægte Pragtexemplar af en Talmudlærd.
Jødernes characteristiske Træk vare gjengivne paa det ypperste. Uden
Buxer var Talmare indhyldet i et mørkeblaatstribet lyseblaat Silketoi,
der var saa fedtet og smudsigt, at han ikke alene løb Fare for at blive
klæbende ved alle Vægge, men ogsaa maatte kunde afgive en ganske
fortrinlig „Nährboden“ for Bacteriekultur. Hans lange Peisis (Haaret
foran Ørene) hang ned over Skuldrene. Det lange Skjæg var klæpet
sammen i nogle og tyve Tjavser. Gregarinerne vare vist hos ham Huus-
dyr. Det paa en gang dumme og snedige Ansigt lyste af Selvtilfreds-
hed og hans Omgivelsers ærbødige Spørgsmaal besvarede han salves-
fuldt og vendte hver Gang det Hvide ud af Øinene, som Tegn paa den
høieste Andagt. Evigt mumlede han Talmudens Læresætninger, der
kun bleve afbrudte af despotiske Anordninger til sine nærmest siddende
Trosfæller at sidder der hvor han ønskede det. Naar han var kjed af
at tale med een Jøde sendte han ham bort og lod en anden indtage hans
Plads uden at de Paagjældende turde knurre. Ja den hele Karl var 3
Rubler værd. Med stor Fornøielse havde jeg givet saameget for hans
Billede, som jeg da havde sendt Dem en Copie af. Disse Talmudlærde
tjene gode Penge. De reise omkring, Folk løber til dem og de skulle da
give alle mulige Raad. De ere en slags „Biskoper“ en Slags Tankelæsere,
der, naar de ere nogenlunde skarpsindige og kunne benytte de indragne
Oplysninger om de Raad søgende Personer, undertiden kunne fryde sig
ved overordentligt Renomme. De ere dog en af Jødetroens Pestbylder.
Og de maa gaae til Grunde med den hele Lære, thi som enhver stag-
nerende Tro bærer Jødetroen Forgjængelighedens Spire i sig. Saa ud-
mærket Jødelæren i den tidlige historiske Tid var efter hvis Forhold
den fortræffelig var afpasset, saa uhandteerlig er den i en Nymodens
Cultur. Det Samme kan vist nok siges om Christendommen, der jo ogsaa
bestandig har havt sine Reformatore. I Nutidens realistiske Strøm-
ninger bliver den ogsaa nødt til at ændre sine ydre Former. Derved
opnaaer den at blive Kjærnepunktet i en endnu senere høiere Cultur,
dens smukke ophøiede Hovedpuncter blive bevarede og den undgaaer
da at træde i Skygge for kortere eller længere Tid for billedstormende
Folkeslage. Vel har den ureformerede Tro holdt sig til Nutiden hos et



Fig. 19. Fra den transkaspiske jernbane.

af de meest oplyste Folkefærd — Franskændene — men hos intet sidder den løser, vistnok fordi den ikke der passer til Nutidens Anskuelser og Tænkemaade. — Men jeg seer, jeg er kommet afveien, jeg beder mit Streiftog undskyldt.

Lige i dette Øieblik var her en gammel Mand og tiggede; han var gaaet 2 Miil¹⁵⁹⁾ til Jernbanestationen for at tigge. Jeg spurgte ham hvorfor? Han svarede, at det var fordi han ingen Børn havde. Havde han havt Børn vilde han havt det rigtig godt. Han meent man var rigtig riig enten naar man havde mange Penge eller mange Børn. Det Første er indlysende; det Sidste, synes jeg, kan være underkastet en Diskussion.

Før Jernbanen kom var Grjasi en lille Landsby. Den ligger her uforandret endnu. Husene ere byggede af en Slags Conglomerat (jernkalkholdig Leerart) og Kalken mellem Stenene er Gjødning med iblandet Straa. Husene ere stra[a]tækkede og Tagene fa[s]tholdte med Halm-snore, thi Vinden suser hen over de for Skov ryddede Marker, den ligger alenhøit. Med sine talrige skarpe Spidser ligner den et stivnet Hav. Fra den klare Himmelhvælvning sender Solen sine en 25° Kulde ikke mildnende Straaler, der tifold brydes i Sneemarkernes talløse Iskrystaller. Et smukt Billede i Sammenligning med Danmarks eviggraa Efteraarshimmel. — Jernbanestationen her er ellers pragtfuld nok. Jeg tror

¹⁵⁹⁾ 15 km.

ikke Kbhvns Banegaard kan maale sig med denne. Den Første savner det høie luftige Snit. Den er for lav, for trykket. Bygningen her er omgivet paa begge Sider af elegante Jernbuer hvorunder Togene løbe. Banegaarden er i Midten dækket over Ventosalene af et stort Glastag og ovenpaa Bygningen er der et elegant Hotel med en Masse Værelser, som man fra uden slet ikke bliver vaer. Ad en Jernvindetrappe gaaer man fra 2den Klasses Ventosal gjennem Taget op til Hotellet. Et nærværende Gasværk leverer de 500 Flammer der blusse i Bygningen. Paa 4 Sider er igjen Bygningen omgivet af Varebanegaarde. Men i denne Øde bliver Modsætningen saameget mere iøienfaldende. Kluntede Bønder traske omkring, dumme Officerer drikke Wotki med Raaben og Skrigen. En Hoben Gadedrenge hugge løs paa hverandre, det seer ud som om de vilde qvæle en Dreng, der grynter og raller paa den forunderligste Maade; og hertil Soldaternes raa Grinen. — I Forventning af et kommende Tog dække Restauratørerne deres favnelange Borde. De gjøre Regning paa god Søgning. Jeg kommer nok ogsaa til at beile til disse Personers Gunst. Her sidde nogle Tatarer og tale deres eienommelige Sprog, de ane neppe, de ere Efterkommerne af Fortids Herrerne over den østrussiske Jordbund. —

Nu kommer Toget, alle mulige Slags Folk kommer, det er Toget fra Kaukasus; Armenier, Tcherkesser i deres lange Kjortler og med de indlagte Knive; de skulle vist videre ad Moskau til. Men jeg vil ikke trætte Dem, det er paa Tide at holde op. Endnu engang de hjerteligste Hilsener hjem til Danmark. Idag har jeg reist i 7 Dage og mangler endnu 100 Miil¹⁶⁰). Men heldigviis imorgen Aften er jeg hjemme.

allerærbødigst
C. Engelsén

Brev nr 13

Sarepta den 12 Juni 1886¹⁶¹)

Herr Dr med Lector Krabbe

Jeg har modtaget begge Deres Breve og seer af det sidste, at Docent Becker er alvorlig syg, hvilken gjør mig inderlig ondt. Men jeg vil da ikke troe, at den ilde Skjæbne, der i de sidste Aar, har fulgt Skolens Lærere, vedblivende skal følge dem. Saamegen Sygdom i saa kort Tid!

¹⁶⁰) ca 750 km.

¹⁶¹) besv. 31. juli 1886.

Jeg vil haabe, at Docent Becker er bleven rask efter sin svære Sygdom¹⁶²). — Til min store Utilfredshed seer jeg, at det allerede idag er den 12 Juni; og det var dog min Hensigt at skrive for lang Tid siden, men jeg har ført et uroligt omsværmende Liv i Kalmykkernes Stepper. Megen Tid har jeg tilbragt paa Kamel- og Hesteryg og paa sin Maade har jo Livet været interessant nok. Jeg er bange for at mit Brev skal komme forsildig. Docent Bruun-Petersen¹⁶³) talte nemlig om, at til Feriens Begyndelse vilde han og Herr Dr. med. Bang muligen rejse til Rusland. Jeg omtalte allerede dengang, hvor kjært det vilde være for mig, hvis jeg kunde see dem herovre og hvad mit ringe Huus formaaer vil jeg byde dem. Sarepta vil da være Udgangspunctet for Udflugter i Kalmykkernes og Kirgisernes Stepper. For Øieblikket er der Qvægpest i Rinii Pesok¹⁶⁴) (hvis den ikke i disse Dage netop skulde være bleven undertrykket) og for en Maaned siden saae jeg den i Kalmyksteppen, hvor den dog forhaabentlig nu er undertrykt; endvidere har jeg Efterretninger om, at den hersker flere Steder i det danske Gebet. Den behageligste og interessanteste Reise og som jeg ubetinget tilraader vil være med Dampskib til St Petersborg¹⁶⁵). I St Petersborg har jeg en god Ven vor Landsmand Sprogmanden Emanuel Hansen¹⁶⁶). Jeg skal i saa Fald skrive til ham og han vil da gjøre dem al mulig Nytte. Thi de maa da see St Petersborg Mærkværdigheder *Eremitagen* og de store Museer (navnlig zoologisk Museum paa Wasili Ostrov) endvidere Povlovsk, Peterhof, Zarsko Selo, zoologisk Have; ja der er meget at see selv om Sommeren. Derefter til Moskau. Der er jeg Medlem af Veterinairselskabet; hvortil jeg vil skrive og Veterinairerne ville da vise dem Moskaus Herligheder (Kreml o.s.v.). Saa reise D'Hrr til Nichni-Novgorod¹⁶⁷) og derfra tage de Billet til Sarepta med Dampskib. Paa 1ste Klasse er Reisen overmaade behagelig, luxuriøs og ikke dyr; de store 4 etages Dampskibe gaee dog langsomst. I Zarisyn¹⁶⁸) gaee jeg ombord hvor mine Landsmænd da ville træffe mig. Vi seile da sammen til Sarepta. Jeg siger: kom blot og bliv Ferien her; det vil være mig en stor Glæde. Kun beder jeg dem ikke vente formeget. Her er meget interessant men det ligger ikke saaledes som i St Petersborg paa Overfladen. For de fleste Mennesker er Sarepta et kjedeligt Stæd, som alle russiske Steder er med Undtagelse af Tiflis,

¹⁶²) doc. Becker led af en hjernelidelse.

¹⁶³) rejsen blev ikke gennemført.

¹⁶⁴) ligger i trekanten Voronez-Saratov-Astrachan.

¹⁶⁵) der var mange gode søforbindelser mellem København og St. Petersborg.

¹⁶⁶) Peter Emanuel Hansen (1846—1930), skuespiller, digter og oversætter, var i nogle år i Sibirien ansat som telegrafist ved Store Nordiske Telefrafelskab.

¹⁶⁷) i dag Gorkij.

¹⁶⁸) i dag Volgograd (fhv. Stalingrad).

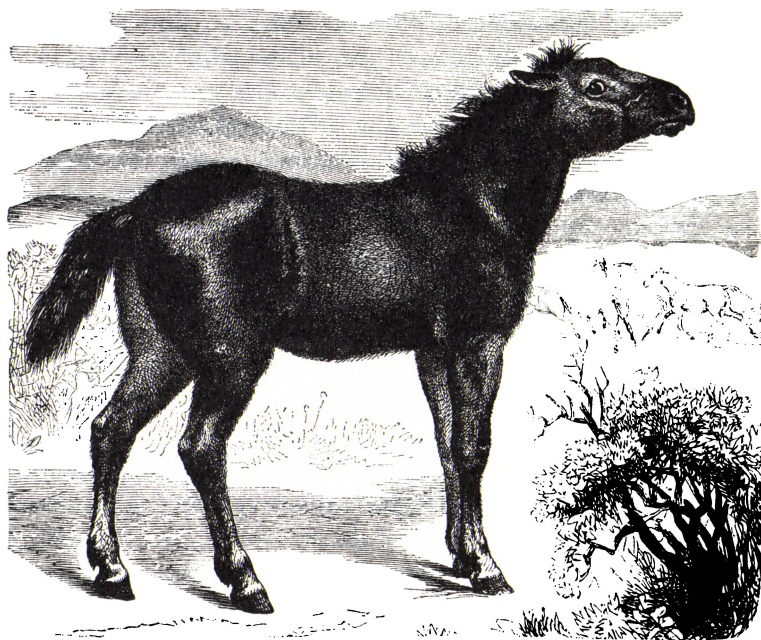


Fig. 20. Vildhest (*Equus przewalskii*).
Fra: F. v. Hellwald: Centralasien. Leipzig 1875.

Odessa, Jassy, Kiev, Kasan, Moskau, Petersborg og Warschau. Dog beder jeg bemærke, at Sarepta er det Udgangspunkt hvorfra saa mange Lærde¹⁶⁹) have undersøgt det vestlige Asien; her er meget at lære.

Den billigste og hurtigste Reise, men kjedelig og ubehagelig er med Dampskib til Libau; derfra med Bane over Dünaburg¹⁷⁰) til Smolensk Orel og videre; men denne Reise er i høj Grad kjedelig og uinteressant.

Naar jeg bliver øvet i at tilberede Skind o.s.v. tænker jeg at sende forskjelligt hjem. Ved et Tilfælde blev der tilbudt mig en lille Samling Dyr og Æg¹⁷¹), som jeg syntes det var Synd at lade gaae forbi. Jeg har deelt dem mellem Prof. Lütken (zoologisk Museum) og Veterinairskolen. Hvis Prof. Lütken finder, at den Deel, som han faaer, er det værd, som jeg har angivet, staaer det ham frit at betale dette, i modsat Fald behøver han det naturligtviis ikke. Men den Deel, som Skolen faaer beder

¹⁶⁹) bl. a. S. G. Gmelin (1743—1774), der giver en beskrivelse af Sarepta (pp. 18—29) og fuglelivet i omegnen (pp. 179—188) i 2. bind af: Reise durch Russland zur Untersuchung der drey Natur-Reiche. St. Petersburg 1774 og N. M. Przewalskij (1839—1888) (*Equus przewalskii*).

¹⁷⁰) i dag Daugavpils.

¹⁷¹) d. 15. okt. 1886 er der indgået i Zool. Instituts samling æg af *Haliætus albicilla*, *Aquila nævia*, *Buteo ferox*, *Grus virgo* og *Ardea cinerea*. Afsender: Dyr læge Engelsen, Sarepta, Rusland.

jeg godhedsfuldt betragtet som Gave. Den bedes afhentet hos Herr Prof. Lütken, der hvis allerede har faaet Sagerne. Den bestaaer af:

- 1) En Pirol¹⁷²⁾
- 2) en saakaldt Pfarrente graa med rød Hals,
- 3) en Spiessente, større hvid paa Bugen med 2 lange Halefjer,
- 4) en Würger(?)
Pfarrente, Spiessente og Würger bedes De selv bestemme; deres Benævnelser ere rimeligvis urigtige, endvidere:
- 5) En Slags Fiskeodder Putorius lutreola (sjelden)
Æg af:
- 6) Grus virgo, Jungfernkranich stort mørkegrønt
- 7) Haliaetus albicilla, Seedler, hvidt ovalt, stort, temmeligt rundt med mørke Pletter
- 8) Buteo ferox, Adlerbussard hvidt med sorte Pletter
- 9) Aquila nævia, Schreiadler, lidt større end foregaaende, hvidt, plettet
- 10) Ardea cinerea, graue Fischreiher blaåt ovalt.

Skindene ere tilberedte og foreløbig udstoppede. —
Ved Leilighed skal jeg sende en Saiga antilope. —

Ligeledes skal jeg sende endeel mærkelige Sandsteensdannelser, der ligge her paa mit Bord. En begrundet Forklaring af deres Dannelse har man endnu ikke; flere Lærde have yttret forskjellige Meninger. De findes i det rene hvide Sand paa de høie Bakker og gjøre Indtryk af at være dannede i den Tid, da hele Egnen her var Havbund. Grændsen dannedes af det 400 Fod høie Høidedrag der skiller Don fra Volga. Men til de danske Stepper er der ingen Nedgang fra disse Bakker, da de danske Stepper ere Høistepper, medens Nedgangen til Volga er brat. De danske Stepper ere næsten overalt saltfrie, medens Astrachanske Gouvernement er riig paa en Mængde Saltsøer, og Jorden er mange Steder gjennemtrængt med Salt. Jeg tænker paa at indsende en Afhandling „Halvasiens Husdyrhold“ til Dem, hvis den skulde egne sig for Tidskriftet. Den er rigtignok ikke skrevet endnu. —

Det glæder mig, De har faaet Kangros¹⁷³⁾ Disputats.

Hvad mig selv angaaer, saa maa jeg sige, jeg er ikke rigtig tilfreds. Fra min Forgjænger her er i 1885 de to bedste Markeder tagede bort og

¹⁷²⁾ danske benævnelser: 1. guldpirol. 2. sandsynligvis pibeand. 3. spidsand. 4. tornskade. 5. mink. 6. jomfrutrane. 7. havørn. 8. ørnevåge. 9. lille skrigeørn. 10. fiskehejre.

¹⁷³⁾ Kangro, C.: Ueber Entwicklung und Bau der Steno'schen Nasendrüse der Säugethiere. Inaug. Diss. Dorpat 1884, 31 pp.

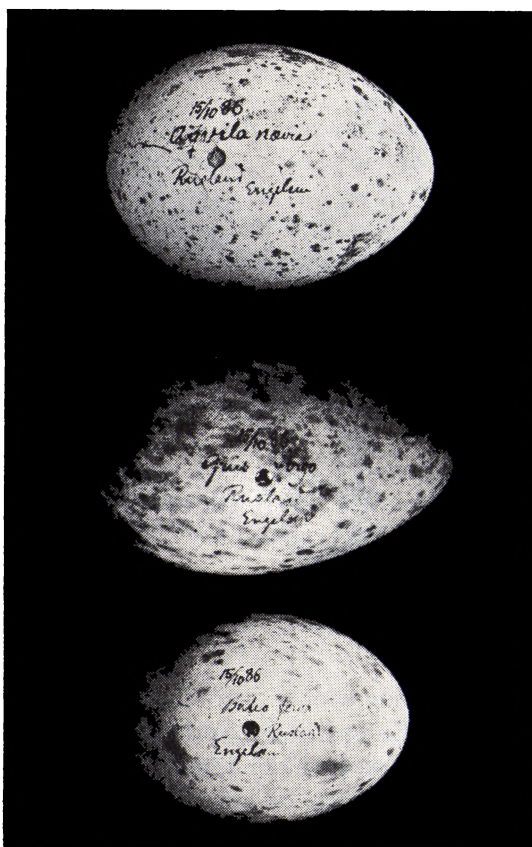


Fig. 21. Æg af *Aquila navia* (Lille skrigeørn), *Grus virgo* (Jomfrutrane) og *Buteo ferox* (Ørnevåge) med påtegning 15/10 85 Rusland Engelsen (opbevares på Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Zoologiske Institut. Fot. O. Martin.

med disse 1000 Rubler; havde jeg vidst det, var jeg blevet, hvor jeg var i Homel. —

Skulde der skee en Indsamling er saavel nu som tidligere de 25 Kroner til Disposition. Jeg beder Dem blot lade mig det vide.

Om en 14 Dages Tid flytter jeg ud i Steppen hvor jeg bliver en 12 Dage.

I det Hele herfra var meget at fortælle, men begynder jeg først saa faaer det ingen Ende. Jeg vil lade det være til en anden Gang.

Heden er stor, i Skyggen i over en Maaned 28° R og ikke en Draabe Regn; Høhøsten er for længe siden endt og Alt er visnet. Dag og Nat

en evig uforanderlig mørkeblaa Himmel. Vindruerne hænge allerede vægtige paa Stokkene og fra Astrachan komme modne Æbler. Vi have det herligste Kildevand og et enkelt Sted en Mineralkilde. Klimaet er hedt og tørt men sundt. Kjød skaaret i Strimler fordærves ikke men tørrer ind. Vort Helbred her saavel Store som Smaa er godt.

Det vilde glæde mig om De vilde lade mig vide hvorledes Hr Doc. Becker har det og om hvorledes Alt staaer til hjemme. Jeg haaber da, det gaaer godt med Deres Øine og at Deres Familie er rask. Jeg sender Deres Frue min ærbødige Hilsen, ligeledes D'Hr Bang Petersen Becker og Deres Familier.

ærbødigst
C. Engelsen

Brev nr 14

Astrachan den 3 Septbr 1887

Jeg tillader mig herved at takke forbindligst for den mig tilsendte Beretning fra det veterinaire Sundhedsraad. Den ankom i min Fraværelse. Jeg har nemlig reist meget i de cis- og transkaspiske Egne og er nu faldet ind i Astrachan. Om alle disse Reiser og Hændelser skal jeg berette Dem meget. Her er en stærk Hede 31° R i Skyggen. Jeg sidder under Viinrankerne hvor Druerne hænge i de herligste store Klaser. Omkring mig voxe Ferskner — Morbær — og de smukke Akasietræer. Jeg gaae om nogle Timer ombord i en Volgadamper og reiser til Minsk hvor jeg er udnævnt til ældste Guvernementsdyrlæge.

Allerærbødigst
Engelsen

Brev nr 15

Minsk¹⁷⁴⁾ den 8 Novbr 88

Til Herr Dr med Krabbe

Af Deres Brev af den 21 October seer jeg, at De har havt mig med min Afhandling¹⁷⁴⁾ i venlig Erindring. Jeg maa dog tilstaae at Arbeidet paa denne har hvilet siden min Tilbagekomst fra Danmark. Strax efter Modtagelsen af Deres Brev tog jeg ivrigt fat paa Arbeidet, men jeg seer, at Tiden gaaer hurtigt, om 10 Dage er de 4 Uger omme og i Løbet af en 8 Dages Tid kan jeg ikke blive færdig. Der findes nemlig mange forskjellige Love i de forskjellige Landsdele; det gjælder derfor

¹⁷⁴⁾ 91.494 indbyggere (1897).

^{174')} vedrørende den veterinære lovgivning i Rusland.

at sondre det Væsentlige fra det Uvæsentlige for at faae en rigtig Oversigt. Arbeidet interesserer mig meget og det vil være mig en stor Fornøielse om jeg skulde kunne løse Opgaven paa en tilfredsstillende Maade.

Jeg har havt en heel Deel Besvær med at faae en Deel af min Faders¹⁷⁵⁾ efterladte Sager toldfrit ind i Rusland. Omsider er det dog lykkes. Som De maaske har hørt er Mæhl i Nichi-Novgorod ældste Gouvernementsdyrlæge. Jeg tror han har gjort en Forandring til det Bedre.

Her gaaer ellers Alt sin jevne Gang. — Jeg har i Tidsskriftet læst de interessante Taler paa Dyrlægemødet i Kbhvn i Sommer af Dr. Boas¹⁷⁶⁾ og Bang¹⁷⁷⁾.

De skal snart høre nærmere fra mig. Jeg haaber da, at disse Linier vil træffe Dem og Deres ved godt Helbred.

Jeg beder Dem bringe Deres Frue min ærbødige Hilsen, ligesaa Dr. Bang og de andre Lærere.

Deres ærbødige
Chr. Engelsen

Brev nr 16

Minsk Juleaften 1888¹⁷⁸⁾

Til Herr Dr. med. Krabbe.

Overalt hjemme i Danmark brænde nu Juleblussene. Tankerne søge tilbage til Fortiden og saa mange kjære Erindringer staae saa levende for En. Desværre, den svundne Tid kommer aldrig igjen, aldrig mere seer jeg dem, hvortil Barndoms minderne ere knyttede. Ingen Stræben, ingen Higen, ikke den største Anstrengelse kan bringe Tiden til at give mig en af de kjære Skikkelser tilbage for en liden Stund; den er ubønhørlig, kjender ei til Mildhed. Kun Erindringen er tilbage. Og selv den skal svinde. Dens Død er en langsom, udstrakt over Aarrækker. Og hvad bliver da tilbage? Intet! — En daarlig Trøst for den levende Generation, at af dens Støv opstaaer nye Slægter, med hvilke for en stor Deel de gamle Sager gjentage sig paany; en daarlig Trøst for alle de store Mænd, Historien kun har Navne for; en ringe Trøst vel dog,

¹⁷⁵⁾ A. C. Engelsen, telegrafsekretær, død 20. april 1888 i Kbh.

¹⁷⁶⁾ se Tidsskrift for Veterinærer 1888, 2. Rk. 18. Bd., 201—220 (J. E. V. Boas): Om Vandreceller og deres Betydning for Organismen).

¹⁷⁷⁾ se Tidsskrift for Veterinærer 1888, 2. Rk. 18. Bd., 226—230 (Om Aarsagerne til Yverbetændelse).

¹⁷⁸⁾ besv. 21. jan. 1889.



Fig. 22. Hans Bagge (1816—1897). Praktiserede i Lindelse på Langeland, hvorfra han emigrerede til Rusland i 1844. Der kom han til at beklæde en række vigtige militære veterinære stillinger, indtil han blev pensioneret. Statsråd 1875. Mæhl karakteriserer ham som en hjælpsom landsmand og god kollega. Orig. 6.5×10 cm. Foto: Leon“ Nevskij pereulok, St. Petersborg. På bagsiden påtegnet: Regimentsdyrlæge Bagge i St. Petersborg 1874. (Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

at ogsaa Forfængelighedens, Gjøglets Værk er Støvets Gjærning, for Danske, at en Bismarks indbildte Storhedshandlinger ikke ere mere værd end en Valdemar Seir's Erobring i Estland. At de som disse skulle opløses i et Intet. En større Straf gives der ikke for Forfængeligheden og Storhedsideerne; og den er den største af alle! Dette er ogsaa en Trøst! Hvad Under, man dog søger at holde Fortiden fast efter bedste Evne, at man søger saa vidt muligt at hindre, at en ædel Stræben, en ufortræden Virken i det Godes Tjeneste ikke før nødvendig synker ned i Forglemmelsen. Og saadant er til Nytte for kommende Slægter; thi Fortidens Coryphæer vækker dem til Eftertanke, deres Blik drages tilbage til Historien, hvis Studium er Menneskelivets Studium, hvis Forstaaen er en nødvendig Betingelse for at fatte „Aanden i Naturen“.

Det har derfor glædet mig inderligt, at see at den paatænkte Ind-

samling til Prof. Prosch's Minde¹⁷⁹⁾ er i Gang, og Tak fordi De lod mig det vide. Som alt tidligere bestemt sender jeg 15 Rubler (omtrent en 28—30 Kr.) i de første Dage. —

Saa hældig det dog i mange Henseender kan være at være i fremmed Land, er der dog mangen Stund, det ikke er saa let at være fra sit Fødeland, især en saadan Juleaften. Fra Begyndelsen en frivillig Landsforvisning har Omstendighederne og Forholdene gjort den til en ufrivillig, hvis Magt, jeg ei har Kræfter til at bryde. — Ikke fordi jeg er utilfreds, det har jeg jo ingen Grund til, men man kan jo gjerne til sine Tider have sine egne Tanker, og naar man har dem, hvorfor da ikke udtale dem. Og dog er det en stor Glæde naar den sidste Ende ikke er skaaret af den der knytter En til Fædrelandet, som det f. Ex. er gaaet Bagge i Petersborg. Jeg er Dem Hr Dr Krabbe særlig taknemmelig for, at De greb den Ende, jeg fra Udlandet kastede op imod den danske Skole. Jeg følte mig derefter ikke længere saa ene paa det fremmede Hav. Jeg fik et Hold der har været mig til megen Nytte. Derved er der bleven bevaret, hvad der kunde bevares. Forbindelsen er knyttet paany, og den sidste Traad er ikke bristet saaledes som jeg troede var skeet med Prof Stockfleths Død¹⁸⁰⁾. Jeg kan ikke andet ved denne Leilighed at udtale Dem min inderligste Taknemlighed for Deres Venlighed imod mig. Saavel Dem som Deres ædle Frue bringer jeg mine bedste Lykønskninger til en glædelig Juul, til et riigt godt Nytaar med Sundhed og Lykke for Dem og Deres Børn; giid Deres Fremtids Forhaabninger maa blive opfyldte, giid der maa være Dem forbeholdt endnu en lang Virksomhed i mange, mange Aar endnu, med Deres Syns Bevarelse i god Kraft!

Jeg har ikke skrevet tidligere fordi jeg ikke ret har havt Ro i Sindet. Det er ikke saa meget ligefremt Arbeide som Anstrengelse for at holde hele Maskineriet igang her. Fra min Forgjænger har jeg arvet mange Mangler og meget jeg ønsket ordnet paa en anden Maade. Og saa har jeg hele Veterinairvæsenet i mit Kongerige, der er 3 Gange saa stort som Kongeriget Danmark. Jeg har at gennemsee alle de indkomne Papirer, komme med Erklæringer til disse, hvorefter Gouverneuren træffer sine Anordningre. Derforuden har jeg Byen med mine 120 Slagtere, Slagterhuset og Qvæggaardene under Opsyn. (For nogen Tid siden maatte jeg lade en Slagter smide under Laas og Lukke, der hvor hverken Sol eller Maane skinner, fordi han var løs i Mundtøiet, thi jeg er jo Selvhersker over alle Russer!!). Det første Aar er altid det værste; nu troer jeg, da jeg har faaet Alt i sin Gjænge, at jeg vil

¹⁷⁹⁾ Prof. Prosch's mindelegat er stiftet 1890 til fremme af husdyrbrugsstudiet (100 kr. aarlig); samme år udførte Th. Thielemann Prosch's buste i marmor.

¹⁸⁰⁾ i 1879.

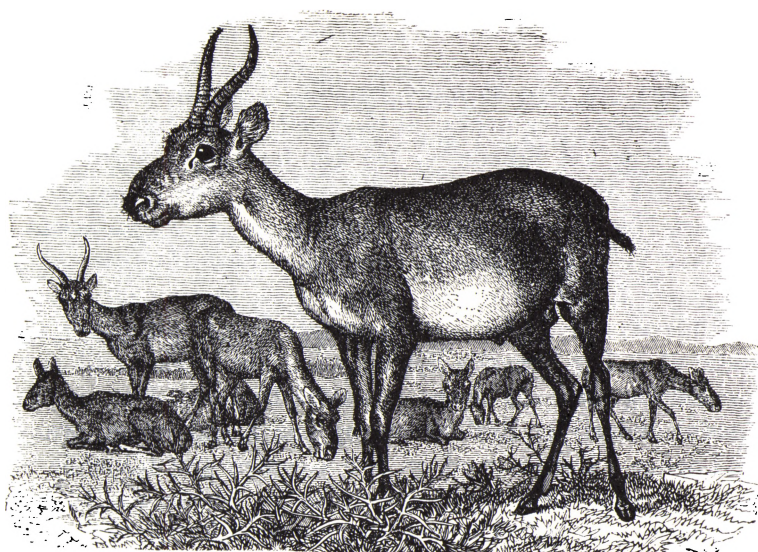


Fig. 23. *Antilopa saiga*. Lever domesticeret i USSR, hvor den har fået en stor udbredelse p. gr. af dens velsmagende kød.
Fra: F. v. Hellwald: Centralasien. Leipzig 1885, 446 pp.

faae en heel Deel Fritid; i de sidste 6 Uger har jeg da læst for Alvor, hvad jeg ikke før har gjort i Minsk. Min Afhandling skal da nok blive færdig i rette Tid. Hvad min pecuniaire Stilling angaaer, da er jeg særlig tilfreds, da Praxisen stadig har udviklet sig og Byen har givet mig Tillæg. Det er den bedste Stilling jeg endnu har havt. — Jeg har i disse Dage havt Brev fra Manitchdalen i Kalmyksteppen. Man venter at træffe Saigaerne i Løbet af en 3 Ugers Tid. Men længer venter jeg ikke; jeg sender da de meget omtalte Sager: Sandsteensforsteninger¹⁸⁰⁾ fra Ergeni, en Kalmykisk Rem¹⁸¹⁾ til at fængsle Heste med der gaae paa Græs i Steppen og Piberne¹⁸²⁾ af en Ko, hvor Kode-, Kron- og Hovbenene kun var enkelte.

Hornkapselen var ligeledes en Hov (dog uden Straale) og ikke Klove. Jeg beklager meget, at jeg ikke har faaet Præparatet undersøgt, som det sig hørte og burde, da jeg i de Dage havde extra meget at tage ivare, og hvad der er endnu være, at Hovbenene under Tørringen ere gaaede tabte. Der findes kun Mellemfodsbenedene, Kodebenene, Kronbenene og Hornkapslerne. Præparatet er desværre derved værdiløst. Klokken var 10 da jeg begyndte; nu er den 11^{1/2}; nu vil jeg lade Brevet ligge til imorgen tidlig og da fortsætte. —

¹⁸⁰⁾ ikke fundet i kemisk instituts mineralsamling.

¹⁸¹⁾ ikke fundet i husdyrbrugssamling.

¹⁸²⁾ ikke fundet i teratologisk samling.

Imorgen tænker jeg paa at gjøre en lille Udflugt til en Godseier i Nærheden af Homel. Jeg tænker at blive der nogle Dage. — Om nogle Dage vil De faae mit Billede¹⁸³). Jeg har for Løiers Skyld ladet mig tage af i sibirisk Vinterdragt, i den Slags Pelts, som jevne Folk bruge i Vestsibirien. Naar Kirgiskudskens svang sig op paa Tarantassens Kudskesæde i sin Pelts af kirgisiske Faareskind med Haarene ud ad og med den svære Laadne Hue, forekom det os, at en eller anden vild Bjørn var bleven vor Kudsk. De dampende Heste springende i Tøiet, hver holdte af et Par lignende Bjørne, vare ikke skikkede til at betage os Illusionen. Og naar saa denne ene store Bjørn med en uarticuleret Lyd et halvt undertrykt Brøl sprang op paa Kudskesædet, svang sine mægtige Lapper i Luften, med en dyb Grynten gav tilkjende at han var færdig og som Følge deraf alle de andre Bjørne fløi til Siderne, medens Hestene med et Ryk bragte Tarantassen til at flyve flere Favne frem efterladende en lang Støvsky, igjennem hvilken intet saaes, men kun hørtes Hjulenes Snurren paa den jævne Steppevei, da var det i Øieblikket vanskeligt at gjøre rede for, om man var med til en Forestilling i Circus Ciniselli i St Petersborg eller til en Troldefart i Hedenold i Danmark. — De faaer mig altsaa i saadan Dragt. Peltsen bragte jeg med fra Kalmykkerne og til dagligdags bruger jeg den ikke. Huen derimod bruger jeg nu i denne Tid, naar det er over 12—14° Kulde. —

Der kom i dette Øieblik Bud efter mig til en syg Hest. — Jeg skal ved samme Leilighed hen og see til en Hest, der lider af Forfangenhed. Jeg har een Gang anvendt Pilocarpin saadant som det staaer angivet af Assistent Friis i Tidsskriftet¹⁸⁴). Jeg indsprøjtede 2 Gange Pilocarpin. Første Gang 0,5 og anden Gang 0,6. Jeg kan dog ikke sige, at Resultatet var gunstigt, skjøndt jeg fulgte Hr. Friis' Anordninger. Svedningen var kun middelmaadig, skjøndt Hesten var dækket til med 5 Dækkener; det var i Sommer i den varme Tid. Jeg fandt det da unødvendigt at tildække Benene eller omvikle disse; dog kan det jo være at denne ene ikke Opfyldelse af Reglerne har været væsentlig medvirkende til, at Behandlingen ikke førte til det gode Resultat den burde have bragt. Nu har jeg en anden Hest med samme Sygdom, den alle-Couren med Pilocarpin. —

Hesten har det nu bedre, saa denne Gang vil jeg ikke forsøge Curen med Pilocarpin. —

¹⁸³) ikke fundet.

¹⁸⁴) se Tidsskrift for Veterinærer 1887, 2. Rk. 17. Bd., 20—36 (S. Friis: Pilokarpin særlig med Hensyn til dets Virkning paa Forfangenhed).

Forleden Dag havde vi nær faaet Ildebrand. Flammen fra Hængelampen antændte Petroleumet i Beholderen, hvorfor den sprang og det brændende Petroleum gød sig ned over Bordet. Min ældste Datter¹⁸⁵⁾ havde dog Aandsnærværelse nok til at rive Lampen ned og slukke Ilden med nogle Tæpper, der rigtig nok ved den Leilighed gik al Kjødets Gang.

Jeg sender tillige Dr. Bang med Frue mine hjerteligste Jule- og Nytaarsønsker, ligesaa Bruun Petersen, der forhaabentlig har overvundet sin svære Sygdom¹⁸⁶⁾, endvidere Prof. Bagge, Becker (som jeg sender et Billede af et Par russiske Qvaksalvere¹⁸⁷⁾).

ærbødigst
Chr. Engelsen.

Brev nr 17

Minsk den 7 Januar 1889

Herr Dr. med. Krabbe

Jeg tillader mig hermed at sende det omtalte Billede.

Jeg haaber at Herr Kammerraad Andersen¹⁸⁸⁾ har faaet de 15 Rbl jeg sendte Nytaarsaften, saavel De det Brev, jeg skrev til Dem for en halv Snees Dage siden.

Her ere vi lige midt i Julen¹⁸⁹⁾; det er først idag 2den Juledag. Min Datter¹⁹⁰⁾ var igaar Aftes til et Klubbal her i Byen. Først var der Juletræ, der var en 7 Alen høit, hvor alle Børn fik Præsenter (og der var flere Hundrede Børn). Man seer rigtignok paa den opvoxende Slægt, hvorledes Tiden gaaer.

Igaaraftes fik jeg en Hest i Behandling, paa hvilken Næsen med en anden Slædes Vognstang var kjørt ind. Huden var i Stykker over Næsebene, disse beskadigede og Brusken trængt til Siden — Blødningen var hæftig. —

Juleaften var her en dansk Dame en Frøken Hansen¹⁹¹⁾ fra Assens, der er Selskabsdame for en Grevinde Proscr. Hun har alting frit og 200 Rbl maanedlig. — Det er den første Danske, jeg har truffet i Ruslands

¹⁸⁵⁾ Anna Engelsen.

¹⁸⁶⁾ N. Bruun Petersen [b: Pedersen] led af tuberkulose.

¹⁸⁷⁾ ikke fundet.

¹⁸⁸⁾ nærmere oplysninger om ham ikke fundet.

¹⁸⁹⁾ b: den ortodokse jul.

¹⁹⁰⁾ Anna Engelsen; den yngste datter Margrete var på dette tidspunkt kun 5 år gammel.

¹⁹¹⁾ nærmere oplysninger om hende ikke fundet.

Indre. I St. Petersburg er der nok ikke saa faa Danske. — En Musiker Ramsøe¹⁹²⁾ skal ved Kaiserindens Hjælp være bleven Directeur for Musikken i den italienske Oper i St. Petersburg. —

Som omtalt var jeg en Reise til Hviderusland til de Egne, hvor jeg tidligere har huseret, og besøgte en Godseier Aksis, hvor jeg et Par Dages Tid levede mig ind i gamle Erindringer.

Forresten er her intet Nyt, jeg sender til Deres Frue min ærbødige Hilsen.

ærbødig.
Chr. Engelsen

Brev nr 18

Minsk den 11 Februar 1889¹⁹³⁾

Herr Dr. med. Krabbe!

Jeg har lige faaet Deres Brev, som jeg da strax besvarer. Jeg har i dette Øieblik skrevet til Mæhl og bedet ham blot skrive videre¹⁹⁴⁾, da jeg foreløbig træder tilbage.

Jeg begyndte paa Afhandlingen i Sommer; saa fandt jeg det Begyndte ufuldstændigt og fik Lyst til at give en historisk Udvikling af Veterinairforholdene. Derved kom jeg til at studere Historie og læste flere morsomme Sager, hvorledes man bær sig ad her i gamle Dage. Men derved kom jeg tillige til at gribe for langt ud; Opgaven blev ikke ringe og jeg tvivlede tidt om at kunne løse den paa en tilfredsstillende Maade. Læsningen af disse gamle Krønikker var tidt morsom, men Arbeidet skred ikke fremad derved. Jeg er derfor meget fornøiet for at Mæhl forhaabentlig kommer med en practisk Løsning af Sagen. Jeg seer nu først, hvad for gode Sager, han stiller sammen¹⁹⁵⁾. Skulde det da interessere, kan jeg altid fuldstændiggjøre hans Arbeide, og hvis ikke, da har min Tid dog været godt anvendt. Jeg har Stof nok; og De behøver kun at give mig en eller anden Opgave; jeg skal med Fornøielse give mig til at løse den. Lykkes det, er det godt; lykkes det ikke, gjør

¹⁹²⁾ E. W. Ramsøe (1837—1895) dirigent, komponist. Fra 1877 ansat i det kejserlige italienske operaorkester i St. Petersburg. Om dansk emigration til Rusland iøvrigt, henvises til S. Aa. Christensen, L. P. Poulsen-Hansen, B. Rønne & M. Tanggaard: Den danske emigration til Rusland 1875—1914. Udgivet ved Slavisk Institut, Kbh. Universitet (dr. phil. Knud Rasmussen).

¹⁹³⁾ modt. 14. febr. 1889.

¹⁹⁴⁾ antagelig om veterinærlovgivning i Rusland.

¹⁹⁵⁾ se i Tidsskrift for Veterinærer 1889, 2. Rk. 19. Bd., 121—169 Mæhls artikel: Overblik over Veterinærlovgivningen i Rusland.

det heller ingenting; det er Fritidsarbeide, som man beskjæftiger sig med for sin egen Fornøielses Skyld.

I den sidste Tid har jeg havt meget at løbe om og navnlig har jeg havt endeel med Kjødssyninger at gjøre, som jeg af alle Kræfter søger at sætte mig ind i, da jeg er meget svag heri¹⁹⁶). Jeg læser i den Anledning Schmidt-Mülheims Bog „Om Kjødeftersyn“ og en lignende Bog af Baillet¹⁹⁷) der i Udtog er oversat paa russisk. —

Her har man kun russiske Frimærker. Buchariske¹⁹⁸) og Chiwaski¹⁹⁹) existere slet ikke, men Brevene blive ved leiede Bud besørgede til de russiske Poststationer i Turkestan, hvor de forsynes med russiske Frimærker, de samme som De faaer paa mine og Mæhls Breve. Frimærker for indenlandsk Correspondance existere ikke. Et Brev fra en By til en anden i Rusland koster det samme som et Brev til Danmark, Tyskland eller Frankrig, nemlig 7 Kopek. Et Brevkort 3 Kop.: Her existerer 14 Kopeks, 5 Kopeks, 3, 2 og 1 Kopeks Frimærker. Jeg sender hermed nogle med. Her er man ikke engang saa civiliseret, saa man kjender Frimærkemagasiner. Persiske Frimærker, hvis de existere, komme kun sjældent til Rusland; og da vist kun til Petersborg og Moscau. Skade, at jeg ikke vidste herom, da jeg var i Astrachan; der bo mange Persere og der havde det været let at skaffe Underretning herom.

Her er hver Dag Sneeveir. Sneen ligger alenhøit, saa jeg troer, at til Foraaret, naar Sneen smelter, vil her blive stor Oversvømmelse.

Jeg skal nu ned og see ankommende Oxer og skal til Slagterhuset, saa jeg vil ende for denne Gang. Ved Leilighed skal jeg søge at fortælle noget mere om Forholdene her. Jeg sender hermed mine ærbødige Hilsener til Deres Frue og Børn. — Det gjør mig inderlig ondt, at De har havt den Sorg at miste Deres Moder²⁰⁰). Dødsfald ere af indgribende Betydning i Familielivet og, skjøndt de ere saa almindelig, fordi de ere grundede i Tingenes Ordning, kan man dog ikke vænne sig til dem, da de gjøre Brud i de Forhold, man i Aarrækker har levet sig ind i. Det er saa haardt at miste de Kjære.

Og nu igjen Prof. Barfoed!²⁰¹) Hvis De skulde see, vilde jeg gjerne

¹⁹⁶) undervisningen i kødkontrol på Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole omkr. 1870 var ret begrænset og hørte under veterinær retslære.

¹⁹⁷) L. Baillet: *Traité de l'inspection des viandes de boucherie... médecine vétérinaire et l'hygiène publique*. 2. éd. rev. et corr. Paris 1880, 700 pp.

¹⁹⁸) Buchara (Bochara), daværende russisk emirat.

¹⁹⁹) Chiwas (Čiva), daværende russisk vasalstat.

²⁰⁰) Charlotte Krabbe født Schlottfeldt (1807—1888), datter af major, justitsråd Rasmus Michael Schlottfeldt.

²⁰¹) C. T. Barfoed (1815—1889), kemiker, professor ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, død 30. april 1889, se nekrolog i *Tidsskrift for Veterinærer* 1889, 2. Rk. 19. Bd., 178—179.

bede Dem bringe ham en Hilsen fra mig. For et Par [Aar] siden, da jeg var hjemme, besøgte jeg ham.

Tillige beder jeg Dem hilse Dr. Bang, Becker, Bruun-Pedersen, Fasting²⁰²⁾ og de der erindre mig.

Deres ærbødige og
hengivne Chr. Engelsen

Brev nr 19

Moskau den 30 October 1889²⁰³⁾

Til Herr Dr med Krabbe.

Det er længe siden jeg har skrevet, men jeg har ogsaa i Minsk havt meget Uro og meget at bestille. Saa blev jeg ovenikjøbet den 15 October bidt af en gal Hund og nu sidder jeg her siden den 25 i Moskau for practisk at prøve Pasteurs Methode. Her hvor jeg Ingen kjender fører jeg en meget ulykkelig Tilværelse. Jeg sidder i Hotellet fra Morgen til Aften og veed ei hvad jeg skal tage mig for. I min Fortvivelse gav jeg mig til at skrive en Artikkel om Hundegalskab, som jeg aldrig før har tænkt paa at skrive. Jeg sender den hermed. Egner den sig for Tidsskriftet er det godt, hvis ikke, bedes De lade den gaae al Kjødets Gang. En anden Artikkel hvortil jeg for lang Tid siden i Minsk har samlet Materiale blev ikke skrevet. Nu faae vi see, hvad Fremtiden bringer.

I Moskau er dansk Consul Thor Lange, der jo i literair Henseende har været ikke saa lidet virksom²⁰⁴⁾. Det er en fremragende Mand; han er en Neveu til Prof. Joh. Lange i Botanik ved Veterinairskolen. Han er givt med en Cousine²⁰⁵⁾ til Pobedonossow (Keiserens høire Haand), med hvem han har faaet en stor Formue. Ved Hove gaaer han ud og ind og har store Forbindelser. Hans Huus er indrettet med Millionmandens Glands og Pragt. Skjøndt dansk Undersaat er han Statsraad og Lærer i de østerlandske Sprog ved Lazarews Institut. Katkof Keiserens Lærer var en god Bekjendt af ham og var endog ved Brylluppet hans Kones Forlover. Han er en flittig Mand. Og saa har han den Glands som Capitalen giver, saa kan man jo nok komme frem. — Jeg har endnu været

²⁰²⁾ H. C. Fasting (1845—1902), dyrlæge, eksamineret 1867. Praksis i Hillerød.

²⁰³⁾ modt. 4. nov. 1889.

²⁰⁴⁾ Thor Næve Lange (1851—1915), dansk digter, har oversat fra russisk til dansk, f. eks. Kvadet om Igors Fylke (1888), se også E. Spang-Hanssen: Under Madvigs Auspicier. Danske Filologers Udvandring til Rusland 1875. Thor Lange, Peter Axel Jørgensen, William Norup, Hagbard Olsen. *Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning* 218 (1952).

²⁰⁵⁾ fru Lange (Nathalia Michailovna de Protopopov, også kaldet Nolja) emigrede til Danmark og døde i København i 1937.

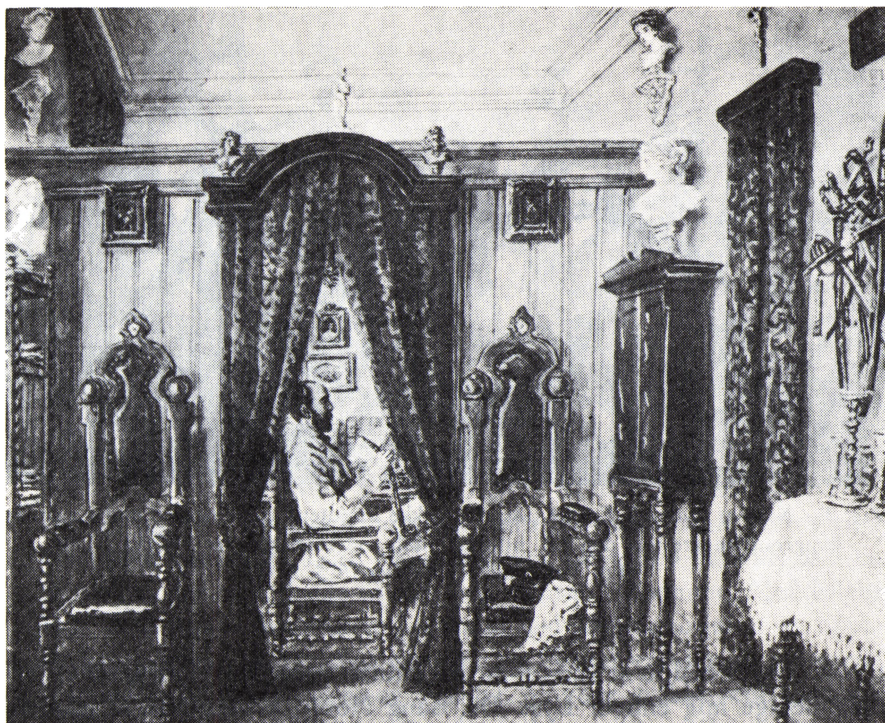


Fig. 24. Interieur fra Thor Langes hus i Moskva. De to højryggede ridderstole af hel eg findes omtalt i E. Spang-Hanssens bog om de danske filologers udvandring til Rusland 1875. (Det kgl. Bibliotek).

paa Qvægtorvet og i Slagterhuset, men under de nuværende Omstændigheder interessere Moskau's Herligheder mig ikke. Min Praxis havde udviklet sig ret godt i Minsk, Skade kun, at der ved min Afreise skulde komme et saa stort Skaar. Jeg savner stærkt Kone og Børn, men der er jo intet ved det at gjøre; jeg maa holde Pinen. Jeg skal endnu være her i 10 Dage. I de første 2 Dage blev jeg med Pravaz²⁰⁵⁾ Sprøite sprøitet 2 Gange om Dagen paa Maven, nu engang. En Mops beed mig i Minsk. Eieren var saa hensynsløs ikke at advare mig. 20 Minutter, maaske en 1/2 Time bagefter blev Saaret grundigt brændt. Dog var der bestandig Uro over mig, saa jeg tilsidst for Sjælefredens Skyld og efter at have modtaget et Brev fra Docent Eckart²⁰⁶⁾ i Warschau, der indstændig raadede mig til at reise til Moskau, bestemte mig til at reise hertil, skjøndt de store Udgivter, der hermed vare forbundne. — Jeg takker hjerteligst for Aarsberetningen fra det veterinaire Sundhedsraad. Jeg havde rig-

²⁰⁵⁾ Ch. G. Pravaz (1791—1853), fransk kirurg.

²⁰⁶⁾ N. I. Eckart (Eckert, Ekkert), docent i Warszawa, har opholdt sig kortere tid i 1886 hos Robert Koch i Berlin og på Pasteurs institut i Paris.



Fig. 25. Nikolaj Ivanovič Eckart (forreste række i midten) sammen med andre russiske kongresdeltagere ved den IX. internationale veterinærkongres i Haag i 1909. (Fra Veterinarija, Moskva 1973: 5, 4).

tignok meget endnu at skrive om fra Minsk, men disse forstyrrede Forhold betage mig enhver Lyst. Dr. Bang Neveu tænkte paa at reise til Minske Gouvernement. Jeg henvendte mig [til] Agerdyrkningsforeningen om at skaffe ham en Plads paa en Gaard, men til min Afreise var en saadan endnu ikke fundet. En Dansk²⁰⁷), der har givtet sig en stor Gaard til i Minske Gouvernement skrev jeg til. Han har sat sig i Bevægelse og vil gjøre sit; Jeg fik Brev fra ham lige før jeg reiste til Moskau. —

I Minsk havde jeg samlet en heel Hoben Frimærker til Deres Børn; det maa nu være til næste Gang. Jeg har ikke hørt saalænge fra Dem, hvorledes De og Deres Frue og Børn leve og om Alle som jeg dog haaber ere raske og sunde? Ja Helbredet er rigtignok en vigtig Ting. Og hvorledes gaaer det Bruun-Pedersen Dr. Bang Docent i Beslaglæren. — Ja i Øieblikket er det mig rigtignok ikke muligt at huske hans mig velbekjendte Navn²⁰⁸). Hjerteligste Hilsen til Alle, der erindre mig. Tillige beder jeg Dem bringe Deres Frue min ærbødige Hilsen.

Deres ærbødige
Chr. Engelsen

²⁰⁷) godsejer Michelsen, se afslutning på brev nr. 20 (s. 95).

²⁰⁸) her tænkes på docent E. Becker.

*Om Hundegalskab*²⁰⁹⁾
af Engelsen (f. T. i Moskau)

Det var nok i de gode gamle Dage, da Folk i Danmark efter en større Maalestok kunde paa Gaderne studere Hundegalskabens Sygdomsbillede. De Tider ere forbi. Vel har jeg hørt, at der for nogle Aar siden skal have hersket en lille Epizootie. Thi lille kalder jeg den om end maaske Andre kalde den stor. Thi hvad skulde man ellers kalde vore russiske Epizootier for, under hvilke gale Hunde løbe i større Antal om i Gaderne end Ulvene i Skovene. Som Følge heraf kan det let hænde, at man en skjøn Dag ufrivilligt kan komme til at gjøre meer eller mindre vellykket Luftgymnastik til stor Moro for en haabefuld Ungdom. Ja det er hændet mig, medens jeg med en Bekjendt er gaaet op ad Gaden, at jeg saae en ærværrig Præstemand i sin lange Kjortel pludselig gjøre heelt mærkværdige Bevægelser. Jeg fik dog knapt udtalt til min Sidemand min Forundring over disse underlige Tegn og Gjæringer før vi To befandt os i en Situation, der opfordrede til at gjøre accurat det samme. Med Pilens Fart skød en sort korthaaret Jagthund ned ad Gaden imod os. Spytet hang den ud af Munden, smudsig og tilsølet var den og snappede gjorde den baade til Høire og Venstie. Vi vare jo ikke sene i at tage et Plankeværk med Storm, men da dette var temmeligt lavt, søgte vi med de vildeste Beenbevægelser at indjage Hunden en stor Skræk, men maaske netop som Følge af denne vor Uro fik Hunden Lyst til nærmere at undersøge vort Fodtøis Beskaffenhed. I et Øjeblik var den hos os, satte et tydeligt Mærke i min Bekjendts Støvlehæl, og væk var den. Men saadant et Tilfælde er ikke det værste; thi den Hund, man seer er gal, bliver man dog advaret for og man kan tage sig meer eller mindre iagt. Men tidt er det ganske anderledes. Hundegalskabens Sygdomsbillede er hyppigt meget lidt udpræget og der hører undertiden stor Øvelse til at erkjende Sygdommen i dens Udviklingsstadium. Egentlig har Hundegalskaben tidligere ikke været grundigt studeret. Det er først nu, da man foretager Indpodninger, at man paa et righoldigt Materiale har Leilighed til at iagttage det høist forskjelligartede Sygdomsbillede.

Skjøndt der til enhver Tid i Rusland findes Hundegalskab nok, har dog dette Aar især havt en stor Overflod af syge Dyr. Fra Østersø til Sortehav og Ural har man samtidig i en Mængde Gouvernementer hørt om gale Hunde og Ulve. Herved er udelukket Mulig-

²⁰⁹⁾ modt. nov. 1889. Ikke optaget i Tidsskrift for Veterinærer, men bringes her p. gr. a. de værdifulde historiske oplysninger om anvendelsen af Pasteurs vaccinationsmetode i Rusland.

heden af en Overførelse af Sygdommen ved Bid, thi dertil behøvedes der lang Tid, selv paa en forholdsviis kort Strækning.

Ulvne indskrænke sig ikke alene til at bide Saar, men søge tilige at tilintetgjøre det levende Væsen, der kommer dem iveien, hvorfor mange Mennesker ere døde af de Saar disse have tilføiet dem. Prof. Zürns²¹⁰⁾ Yttring, at Hunden gjør mere Skade ved sine Bændelorm end ved Hundegalskab passer neppe paa Rusland, hvor alle Slags Hunde i lige høi Grad bliver angrebne af Sygdommen.

Jeg skal her i det følgende give en kort Beskrivelse af Hundegalskabens Symptomer, saaledes som jeg har havt Leilighed til at see dem i mere end 40 Tilfælde i Byen Minsk. Sikkerlig har der endnu været mange Tilfælde, der ikke ere kommede til min Kundskab. Vil man kun holde de Hunde for lidende af Vandskræk, som Symptomerne i Rolls Pathologie^{210')} passe paa, vil Dyr lægen komme til at stille mange syge Hunde ude af Betragtning.

Det første man hører er, at der klages over Hundens mindre Ædelyst, men ellers iagttages ingen Forandringer. Med bedste Villie er man ikke istand til at opdage nogetsomhelst sygeligt ved Hunden. Kun, hvis man tidligere havde kjendt Dyret, vilde man maaske bemærke en noget større Livlighed, hvilket især iagttages hos Mopse; de kunne ikke komme til Ro og løbe hele Natten omkring paa Gulvet. Men i Almindelighed er Eieren en daarlig Iagtager, som ikke bemærker en ringe Forskjel i Hundens Væsens. Tidt især hos større Hunde af fromt Temperament iagttages ikke mindste Uvenlighed imod Folk endog imod Fremmede. Periodisk kan vel iagttages en større Irritabilitet ligeoverfor andre Hunde, men Anfaldet er saa kortvarigt, at det enten slet ikke bemærkes eller skrives paa andre Aarsagers Regning. Symptomerne afhænge meget af Hundens Character. Den fromme godt opdragne Hund ytrer først paa et senere Stadium end Gaardhunden Bidelyst. Saglen iagttages i Almindelighed ikke. Undertiden bemærkes, at Hunden har Lyst til at gnave i Et og Andet. Saaledes kan Hunden forholde sig ganske rolig i flere Døgn, uden at ytre Lyst til at løbe bort. I Almindelighed klage alle Eiere over at Dyret sikkert har Noget i Halsen og komme med den venlige Opfordring til Dyr lægen: at række Haanden ind i Gabet for at tage den formeentlige Gjenstand ud.

I Almindelighed er der hverken Æde- eller Drikkelyst; Aarsa-

²¹⁰⁾ F. A. Zürn (1835—1900), tysk parasitolog.

^{210')} M. F. Röhl: Lehrbuch der Pathologie und Therapie der Haustiere. 5. verm. und umbearb. Aufl. Wien 1885. I bind 1. (pp. 573—594) findes afsnittet „Wuthkrankheiten, Rabies, Lyssa“.

gen hertil er dog ikke Lamhed af Svælgmusklerne, thi Hundene kunne godt synke, hvad de ville f. Ex. ufordøielige Stoffer, som de undertiden expedere i store Mængder ned i Maven til stor Forbauselse for de Omkringstaaende. Dog tidt bevares en noget formindsket Ædelyst hos Hunde, saavel som Appetiten hos Mennesker, der lide af Vandskræk til det sidste. Hunden er ikke bange for at drikke, ja have endog Lyst dertil, men kunne tidt ikke. Saaledes har jeg seet en stor Dogge staae og pladre i et Fad med Mælk, men kunde intet synke. Kommer der Paralyse til af Underkjæben bemærkes strax et forstærket Spytfloed, men hyppigt forbliver Kjæben lukket. Hos en Mops bemærkede jeg, at Tungen kom tilsyne foran Tænderne, hvad undertiden er normalt hos Mopse, men hos dette Dyr var det ikke før bleven iagtaget. Den characteristiske Forandring af Stemmen har jeg kun sjældent hørt. Fluesnappen har jeg derimod tidt iagtaget. Sommetider iagtages i Begyndelsen af Sygdommen Brækninger og senere kommer nu og da et eller andet Tegn til, f. Ex. en Svækkelse i Bagdelen eller kun en Slappelse i Urinblærens Lukkemuskel, saa at Urinen i flere Dage flyder ganske langsomt ud. Ellers iagtages intet. Hunden kryber sammen i en Krog og dør enten rolig eller ogsaa viser der sig nogle Timer før Døden eet eller to Raserietilfælde. Det gaaer med Hundegalskaben som med Qvægpesten. For i saadanne Tilfælde at komme til en klar Diagnose, maa Dyrlægen tage alle mulige smaa Omstændigheder med i Betragtning. Stilles da Alting sammen og forglemmes ikke Sectionen, da vil man i 95 af 100 Tilfælde kunne stille en bestemt Diagnose. Skjøndt Sectionen ikke er den vigtigste Factor og aldeles bestemt maa træde tilbage for det cliniske Sygdomsbillede, saa er den dog et Led og undertiden et meget vigtigt Led i Kjæden og bør derfor ikke glemmes. Paa Hundegalskab findes intet bestemt Symptom, da der intet Symptom existerer som ei i et givet Tilfælde kan mangle. Det er efter den hele Cyklus, at Diagnosen stilles. Vel kan det f. Ex. skee, at Hunde, der ikke lide af Hydrophobie æde ufordøielige Sager, men disse ere da gjerne tilstede i kun ringe Mængde f. Ex. Græs og Sygdomsbilledet havde da intet characteristisk for Hundegalskab. *Tænia saginata* og den knapt synlige *Tænia echinococcus* skulde vel ogsaa kunne give Anledning til at Hunden viser Bidelyst og et forandret Væsen, hvorom Prof. Lange²¹¹⁾ i Kasan nylig har anstillet Undersøgelser. Men jeg troer dog, at saadanne Tilfælde ere meget sjældne. Epileptiske Anfald enten de skee ifølge Indvoldsorme eller andre Aarsager kunne neppe forvexles med Hundegalskab, thi ved

²¹¹⁾ N. I. Lange, professor, senere rektor ved veterinærskolen i Kazan.

Epilepsie falder Hunden fuldstændig om og faaer Krampe, medens Hundegalskab kun ytrer sig ved Lamhed i Bagparten, der ikke forsvinder som det epileptiske Anfald.

Hundegalskab existerer hyppigere end man troer. I Moskau er der forekommet ikke saa faa Tilfælde, at Folk have meldt sig paa den bacteriologiske Station, som bidt af mistænkelige Hunde, men have tillige medbragt Dyr lægeattest for at Hundene ikke vare gale; og som Følge heraf ere da disse Mennesker blevne afviste. Dog mange af disse Folk ere om kortere eller længere Tid gaaede til Grunde af Hydrophobie. Dr. Putschkof Lederen af den bacteriologiske Station og Bestyrer af Alexanderhospitalet²¹²⁾ for Sindssyge i Moskau fortæller følgende Tilfælde:

En Mand blev bidt af en Hund paa Gaden i Moskau som Følge af, at han slog til den. En Politibetjent slog Hunden ihjæl, som derefter blev sendt til den bacteriologiske Station, hvor der blev gjort Podning paa en anden Hund, der krepere af Hundegalskab. Den bidte Mand blev behandlet i Anstalten og forblev rask. Men var ikke tilfældigviis Hunden bleven slaaet ihjæl og Cadaveret bleven sendt til den bacteriologiske Station vilde Ingen have formodet, at her forelaae et Tilfælde af Hundegalskab.

En halvvoxen Dreng blev bidt af en Hund, som Ingen regnede for gal. En anden Hund blev podet af denne og efter en Snees Dage viste Hundegalskabens Symptom sig. Drengen blev ikke behandlet og forblev rask. Efter et 1/2 Aar blev han bidt i Ansigtet af en Mops som han bar. Hunden holdte Ingen til den Tid for gal, men efter 3—4 Uger døde Drengen af Vandskræk. —

²¹²⁾ Prinsesse Dagmars livlæge, prof. P. Plum (1829—1915) giver følgende beskrivelse af dette hospital i Hospitalstidende for 1868: „Alexander Hospitalet er først ifjor taget i Brug; det er bygget til Minde om Bondeemancipationen og er Glandspunktet af Alt, hvad den russiske Hovedstad har at opvise paa dette Omraade. Det er en sand Pragtbygning paa 2 Etager med brede Sidecorridorer og store kunstigt ventilerede Sygeværelser med fra 2 til 12 Senge. Det rummer 550 Patienter, der tilsees af en Overlæge (Dr. Labuchinsky), 11 faste og 8 surnummerære Ordinatorer foruden en egen Prosector. Blandt meget Andet findes her et superbt Sectionslocale med praktisk construerede Sectionsborde af Marmor, forsynede med bevægelige Vandrør med Haner, saa man strax kan anbringe en stærkere eller svagere Vandstrøm paa den Deel, man undersøger. Ved Siden af Sectionsstuen findes et lille Laboratorium med Tørreovne, Destillations- og Macerationsapparat samt et Værelse til Opbevaring af Præparater og et eget Cabinet til microscopisk Undersøgelse, hvorfra en Trappe fører op til Bygningens Tag, hvor der er indrettet et lille photographisk Atelier. Sandheden tro vil jeg ikke paastaae, at alle disse Apparater og Indretninger til videnskabelig Beskjæftigelse og Benyttelse af Materialet endnu allevegne i St. Petersborg finde den fulde Anvendelse, men Fordelen ved, at de ere tilstede, bliver derved ikke mindre, da Arbeiderne neppe længe ville udeblive, naar først Leiligheden til Arbeide findes.“

Det hænder tidt, at til ensomt liggende Huse f. Ex. til Skovløbere kommer tilløbende en eller anden Hund som da efter Kostens Beskaffenhed lever hos Husets Beboere i kortere eller længere Tid. Da Hundene fødes saa slet i Rusland ere disse gjerne bestandig paa Vandring. De leve der, hvor de finde bedst Næring, æde ligesom Svinene Menneskeexcrementer, gaae paa Jagt efter Gnavere og hvad der ellers kan forefalde og føre i det Hele taget en jammerlig Tilværelse. Bliver Existensen dem et Sted for drøi, vandre de videre ligesom deres Herrer, der fra Foraarets Begyndelse føre et udpræget Nomadeliv. Med Qvinder og Børn drage disse over Bakker og Dale for at finde et nyt Hjem. Alle de nødvendigeste Sager ere læssede paa et Par Vogne. Svinene ere bundne til Vognene mellem Baghjulene. Køer og Kalve drives af halvvoxne Børn ved Siden af disse; og saaledes kjøre de Dag ud og Dag ind og et og andet Sted arbeide de underveis for at tjene et Stykke Brød til den hungrige Familie. Det er en lang Vei de gaae, der kun fører fra Fattigdom til Fattigdom. Smaa Børn skringe i Vognene, blive syge, dø og begraves, andre fødes og langsomt og ustandseligt ruller Vognen videre. Underveis krydses de med andre Tog, hvor de faae en og anden Efterretning, men ubekymret drager hver sin Vei. I Sibirien gaae Hundene selvstændigt paa Jagt og udføre i Fællesskab større eller mindre Jagter, skiftes til at forfølge Vildtet, stille sig paa Vagt paa bestemte Steder, afløse hverandre og tage det i Fællesskab, og endog med Ulvene. Disse Dyr have graahvide laadne Peltse og opretstaaende Ører. Selv i 30° Frost ligge de altid paa Sneen af den simple Grund, at ingen Bonde lader en Hund komme ind i sin Hytte (som i Almindelighed kun har Jordgulv) som derved efter hans Formening bliver ureen. —

Denne lille Skitse hører igrunden ikke med til Sagen og dog er den ikke overflødig, thi den skitserer Hundenes Levevilkaar og det kan maaske dog være, at disse ere en væsentlig Aarsag til Hundegalskabens Hyppighed i Rusland. —

Altsaa tilbage til Sagen. En saadan Hund kom til en Skovløber. Efter at have været hos Manden et Par Maaneder bed den ham i Haanden. Saaret lægtes og Hunden levede videre hos Skovløberen endnu i 5 Maaneder. Saa forsvandt den. En Maaned efter at Hunden var borte 6 Maaneder efter Biddet blev Manden syg af Hundegalskab og ligger i disse Dage høit angrebet paa Hospitalet i Moskau.

En lille Dreng gik op ad en mørk Trappe. Han komme til at støde til en Hund, der bed ham. Han kom grædende til sin Fader, der blev meget forskrækket. Det viste sig, at Hunden tilhørte Naboen; den blev afgivet til en Dyrlæge og blev iagtaget i 2 Maaneder, men forblev sund. Efter 2¹/₄ Aar døde den lille Dreng af Hydropho-

bie. Forældrene paastaae bestemt, at senere er han ikke bleven bidt. — Spørgsmaalet om Hundens Helbredelse for Vandskræk er vist endnu ikke besvaret. —

Jeg antager sikkert, at finder man ufordøielige Stoffer i Hundens Mave og Tarm i større Mængde, maa man ubetinget slutte, at Hunden var gal og ingen Hensyn tage til alle mulige Bændelorme. Vel siges der anderledes i Literaturen, men man har endnu anstillet for faa Podninger med mistænkelige Hunde, til at man bestemt kan paastaae det modsatte. Der foreligger Erklæringer fra flere Dyr-læger i Moskau, der have kaldt Hunde for ikke lidende af Hydrophobie, naar de i Hundens Tarm have fundet forskjellige Bændelorme. Udførte Podninger paa Hunde i den bacteriologiske Anstalt i Moskau have beviist at Hundene desuagtet vare gale.

Ved Sectionen finder man endnu undertiden Echymoser paa Tarmens serøse Hinde, paa Sliimhinden i Pyloris og i Tyndtarmen, saavel som hist og her Steder blottede for Epithel. Dog er dette ingenlunde characteristiske Tegn, saavel som Hyperämie af Nyrernes Barksubstans og andre Bugorganer. Selv Hjernehinderne ere undertiden aldeles ikke hyperämiske, hvilket Dr. Putschkof ligeledes flere Gange har iagtaget.

For Øieblikket har jeg paa den bacteriologiske Station i Moskau Leilighed til at see Hundegalskaben hos en Hund, der er bleven podet for 3 Uger siden under Hjernens Senehinde. Sygdommen er bleven bemærket i forgaars og igaar, da jeg saae Hunden for første Gang, viiste den ved min Nærmelse til Buret stor Ophidselse og foer paa med Gøen; — loggrede dog et Øieblik med Halen, naar man talte til den for dog i næste Øieblik at fare frem paany. Inat skal den have hylet noget, men dens Gøen er ikke forandret. Halen holder den idag nedtrykt. Ædelysten er mindre, men den har dog ædt idag. — Med Interesse forfølger jeg Sygdommens videre Udvikling.

Efter Dr. Putschkofs Udtalelser ere de ufarligste Saar, de hvor Tandens først er gaaet igjennem Klæderne. Farligere ere Saar i en Haand, dog er selv her Incubationsstadiet flere Maaneder. Bidte Saar i begge Hænder ere meget farligere og have en meget kortere Incubationsperiode. De farligste af alle ere Saar i Ansigtet. Incubationsperioden er her den korteste, en 3—4 Uger. —

Rusland var den første Stat som optog Pasteurs Idee og indrettede Vaccinationsanstalter i Odessa, Warschau og Moscau. Anstalten i Moscau er forbundet med Alexanderhospitalet for Sindssyge, hvis Leder er Dr. Putschkof. Mange Mennesker strømme til denne Anstalt. Siden dens Oprettelse i forrige Aar er der bleven vaccineret 604 af gale Hunde og Ulve bidte Personer. Skrивeren af disse Linier

er den 605. I Øieblikket behandles i den 36 Personer, derimellem mange smaa Børn. Betaling tages kun af de, som bo i Hospitalet, Lægebehandlingen er fri.

Et stort Ansvar er lagt i Dr. Putschkofs Hænder, men rolig og stille udøver han sin velsignelsesrige Virksomhed, en Trøster og Frelser for de Mange, der tyer til den Anstalt, han er Bestyrer for. —

I en følgende Artikkel skal jeg nærmere omtale Vaccinationsmetoden. —

Brev nr 20

Moskau den 21 Octbr/2²¹³) November 1889

Til Hr. Dr. med. Lector Krabbe

I mit forrige Brev findes et Par Unøiagtigheder, som jeg her berigtiger. Hundene, der beed Drengen, den ene Gang i Foden og Mopsen den anden Gang i Ansigtet, feilede tilsyneladende Ingenting. Det er jo ogsaa det Dr. Putschkof fremhæver, at tilsyneladende sunde Hunde kunde ved Bid give Anledning til Hundegalskab. Ligeledes blev Skovløberen først syg efter 2 Aar. Jeg troer, jeg sagde i Afhandlingen efter en Maaned. Og endelig den sidste Rettelse. Dr. Putschkof er ikke Leder af Alexanderhospitalet men kun af den Pasteurske Anstalt.

I Dag er den gale Hund 6 Dage syg, og først idag æder den ikke. Igaar saae jeg, den aad Brød. Forøvrigt intet sygeligt Tegn. Hverken Spytfloed, Lamhed, Sænken af Halen, kun en udpræget Bidelyst. Det passer med hvad jeg før har seet. Idag forekom det mig som om Stemmen var lidt forandret.

Jeg er her i den daarligste Stemning et Menneske kan være i. Jeg er blevet revet ud af min Praxis og sidder her i dette Hundehul. Og havde jeg endda mine Bøger; men jeg veed ikke, hvad jeg skal gribe til. Jeg havde altid før knap Tid og nu veed jeg ei, hvorledes jeg skal faae Tiden til at gaae. Det er til at blive fortvivlet over. At see Samlinger eller lignende Sager interesserer jeg mig under disse Forhold aldeles ikke for. Gid jeg dog blot var i Minsk igjen. Alt det Stads med Kreml o.s.v. bryder jeg mig ikke en Døit om. Jeg har i min Fortvivlelse kastet mig over Brevskrivning, men det kan jeg dog ikke blev [blive] ved med.

Iaften Kl 6 skal jeg podes igjen. Maaske er dog hele dette Poderie idel Tant og Skjæmt, som man giver for dyre Penge ud for. Fritch²¹⁴)

²¹³) russisk resp. vesteuropæisk tidsregning.

²¹⁴) se f. eks. A. v. Frisch: Die Behandlung der Wuthkrankheit. Eine Experimentelle Kritik des Pasteurschen Verfahrens. Wien 1887, 160 pp. eller Jahresbericht über die Leistungen ... Veterinär-Medicin 1886(1887), 6, 46—47.



Fig. 26. Moskva. Det røde torv (Krasnaja ploščad). I baggrunden den berømte Basilius-Katedral (Vassilij Blažennyj). Til venstre en række haller med ca. 1200 butikker. Til højre Kremles mure. Interessant for en turist, men ikke for den syge Engelsen. („Alt det Stads med Kreml o. s. v. bryder jeg mig ikke en Døit om“).
(Det kgl. Bibliotek).

har jo gjort Forsøg med Hunde, som han efter Beskyttelsevaccinationen podede mod Hundegalskab. Hundene døde. Colin²¹⁵) har heller ikke stor Respect for Pasteur. Jeg sagde idag til Putschkof, at han skulle anstille Forsøg med Hunde saaledes som Fritch forlanger. F. Ex. have 30 Hunde deelte i 3 Partier og lade dem alle bide af en 7—8 gale Hunde. Et Parti bør han da efter en $\frac{1}{2}$ Time brænde Saarene ud paa med det gloende Jern, et Parti reent overlade til sig selv og et 3die Parti underkaste den forebyggende Vaccination. — Til syvende og sidst kan man, hvad man ikke før var hundegal, blive det nu! Som jeg allerede skrev, blev jeg grundig brændt efter 20 Minuter eller maaske $\frac{1}{2}$ Time forgik. Egentlig burde det være nok. Men saa kom dog Skræken i Blodet og jeg reiste til Moskau. Nu laborerer jeg med det store Saar paa Haanden. Paa Torsdag²¹⁶) Aften reiser jeg herfra. Jeg har altsaa endnu hele 5 Dage at sidde her i. — Jeg ville give meget havde jeg her i Moskau

²¹⁵) ? G. Collin (Frankrig).

²¹⁶) d. 7. nov. 1889.

Brev fra Dem, men det kan jeg ikke faae, det er umuligt. Imidlertid vilde jeg bede Dem skrive til Minsk til mig²¹⁷), det vilde glæde mig meget at høre om hvorledes det der staaer til, hvorledes De og Deres Frue lever og hvorledes Deres Børn have det. Min Broders²¹⁸) Adresse har jeg glemmt, jeg har den opskrevet i Minsk, saa jeg kan heller ikke skrive til ham. — Igaar fik jeg fra Minsk sendt et Brev fra Herr Ludw. Melchior²¹⁹). Ligefør jeg rejste fik jeg Brev fra Godseier Michelsen, der i Minske Gouvernement har givtet sig et Gods til. Han har skrevet angaaende Herr Melchior til nogle Bekjendte. Det Allerbedste var hvis Herr Melchior (Dr. Bangs Neveu) gjorde det samme som Herr Mich. gjorde. Og det kan lade sig gjøre. Han maa kun give lidt Tid og see sig først rigtig om, saa kan han godt faae en skikkelig ung Pige med en Hoben Penge. Saadanne ere her.

Ja Herr Dr. Krabbe jeg beder Dem undskylde, at jeg gjør Dem Uleilighed med mit Brevskriverie; og havde jeg endda havt noget Glædeligt at fortælle, men jeg beretter kun om kjedelige Sager.

Jeg lader Dem bringe Deres Frue min ærbødige Hilsen. —

Deres ærbødige
Chr. Engelsen

Jeg takker ligeledes meget for Tillæget²²⁰) til Anatomien. —

Brev nr 21

Torsdag Minsk den 14 Novbr 1889²²¹)

Herr Dr med. Krabbe.

Jeg takker hjerteligst for Deres Brev. Det gjør mig inderligt ondt at høre, at Deres mindste Søn²²²) er syg af Kjertelsyge, hvad jeg i mine Drengaar ogsaa har lidt af som Følge af at Lymphen til Vaccinationen ved Uforsigtighed var bleven taget af et kjertelsygt Barn. Give Gud, at han snart maatte overvinde det og blive rask. Først naar man selv har Børn, veed man hvad et kjært Barns Sygdom vil sige. Jeg forstaaer saa godt Deres Sorg og den Uro og Bekymring De og Deres Hustru

²¹⁷) denne anmodning har Krabbe straks imødekommet, se brev nr. 21.

²¹⁸) læge Eduard Engelsen, Østerbrogade 31, Kbh., eller sognepræst Otto Waldemar Engelsen, Henne, Lolland.

²¹⁹) Ludw. Melchior, prof. B. Bangs nevø.

²²⁰) Erindringsord til Forelæsninger over Hestens Anatomi. Kbh. 1885, 287 pp. Tillæg . . . 1889, 32 pp.

²²¹) besv. 23. nov. 1889.

²²²) Knud Krabbe, født 1885, blev læge i 1909, død 1961.

Torsdag Aften den 14 Novbr 1889

Peru. 29/11/89

Jeg Dr med. Krælle.

Jeg takker høfligt for Dens Brev. Det gør mig indlyselig vort at se, at Dens
minste Ven er jeg af Hjerteskygge, som jeg i mine Dommeaar og for her lidt af sin
Elske af at Gudske til Medicationen ved Afstjæpning var læsen begyndt af at Guds
helte den. Guds Ånd, og som først minde omvunde det og læse vort. Lige man
man for her Loven, som man først at. Kjort Loven Egenen vil sig. Jeg forklarer
for gode Dens Brev og den Loven og Lidgening. De og Dens Gudske man Guds
man. Gid den lille Loven først man læse vort. Det er først vort at for at
den lille Væsen lige vort og stille for, for den Loven, man man først at vort til først
minste Spil.

Jeg vilken først i Fredagsaftes og for det da efter nogle Dages Loven og
Loven (Temperaturen var iforgaarftes 39°) uoplyst. Gid det var en iforgaarftes Loven
jeg befandt mig i i Kolen. Loven var først vort og vort. Gid den Loven
Loven først man læse vort. Det er først vort at for at
den lille Væsen lige vort og stille for, for den Loven, man man først at vort til først
minste Spil.

Fig. 27. En side af et af Engelsesens breve. Han brugte gotiske bogstaver helt op til begyndelsen af det 20. århundrede.

Original på Danmarks Veterinær- og Jordbrugs Bibliotek.

maaе gaaе igjennem. Gid den lille Barnesjæl snart maa blive rask. Det er saa haardt at see et lille Væsen ligge roligt og stille hen, se ham lide, naar man ellers er vant til hans muntre Spil.

Jeg ankom hertil i Fredagsaftes og har det da efter nogle Dages Feber og Hovedpine (Temperaturen var iforgaarftes 39°) nogenlunde



godt. Det var en uhyggelig Tilstand jeg befandt mig i i Moskau. Appetitten var formindsket og uregelmæssig. Og denne idelige Beskjæftigelse med samme Gjenstand virkede nedtrykkende. I Hospitalet kun syge Mennesker og Dyr og forresten saae jeg Ingen den hele Dag. Som Følge heraf mærkede jeg allerede dengang, at min Hjerne ikke arbejdede normal. Det var ikke alene Beckers mig velbekjendte Navn, jeg glemte, men ogsaa flere andre. Senere erindrede jeg igjen Alt. Og under disse Omstændigheder skrev jeg Afhandlingen. Det er da ikke saa underlig, hvis den ikke er lykkedes. Nogle Sætninger i Indledningen ere ugjærlige. I hine Dage dreiede Alt sig for mig om Hundegalskab, som jeg fandt meget interessant, hvad denne Sygdom dog heldigviis ikke er. Men da jeg nu igjen taler om Hundegalskab, vil jeg berette om et Tilfælde, der indtraf paa Hospitalet kort før min Ankomst. Jeg gjengiver det efter Dr. Putschkofs Ord. En Præst kjørte i en Drosche. Ved Siden af Vognen saae han løb en pæn lille Hund, der øiensynlig vilde op til ham. Han lod holde. Hunden sprang da op, viste sig meget venlig, logrede med Halen og slikkede hans Haand. Lidt efter vilde Hunden ned, hvilket Præsten ikke vilde tillade; Hunden blev da arrig og beed ham i Haanden, hvorefter han blev vred og smed den ned paa Gaden, hvor den løb videre. Præsten agtede ikke paa Biddet, da Alt forekom ham saa naturligt i dette Tilfælde. Dog 3 Maaneder herefter blev han indlagt paa Alexanderhospitalet, som syg af Hundegalskab. — Dette Tilfælde er et yderligere Beviis paa i hvilken let knap mærkelig Form, at Hundegalskab kan existere; thi at Hunden var gal, kan der dog ikke være 2 Meninger om, da Præsten ellers ikke vilde være bleven syg. At antage en Overførelse af Smitte i Incubationsstadiet hos Hunden kan man dog næppe holde for gjørlig. Af nogen anden Hund forsikkrede Præsten var han ikke bleven bidt. —

Jeg erindrer ei om jeg fortalte, at det bidte Saar med 3 Tænder gik igjennem Huden. Jeg troede nemlig at Hunden led af Lamhed i Bagparten. Først bagefter, da jeg saae Hundens unaturlige Livlighed forstod jeg med hvad jeg havde at gjøre. Folkene havde roligt ladet mig klappe Hunden, hvad jeg gjorde førend jeg rørte ved Bagparten ved hvilken Leilighed den beed. Først da jeg vilde forskrive Morphium til Beroligelsesmiddel (thi man paastod jo, den ikke var gal), sagde man, at det var unødvendigt, da Hunden i saa Fald bestemt vilde bide. Jeg spurgte da, hvorfor man havde været saa hensynsløs, naar Hunden var saaledes, ikke itide at advare mig. Disse Folks Handling bliver saa meget mere fordømmelsesværd, eftersom de regne sig til den saakaldte dannede Klasse. — Hundens bestandige Urinering var en Følge af den indtrædende Lamhed, der forresten ikke udviklede sig videre, da den forinden døde. I Maven fandtes over 1 Pund smaa Træstykker.



Fig. 28. Hans Excellence, Etatsråd Thor Lange. Dansk konsul i Moskva, filolog, forfatter og oversætter af russisk litteratur. Trods mange års tilværelse i Rusland frasagde han sig dog ikke sit danske statsborgerskab.
(Det kgl. Bibliotek).

Hermed sender jeg endeel Frimærker, jeg haaber vil glæde Deres Søn. De ligge længe hos mig.

Ja, saadan har Livets forskjellige Vilkaar forskjellige Fordele og Mangler. I Danmark er der ingen gale Hunde. Men fører man Kampen for Existensen, sørger man for at opdrage sine Børn og tænker paa at sikkre sig til den mørke Dags Komme, man ei veed om den er fjern eller nær, da gaaer man gjerne til fjerne Lande og finder sig i at sige sit Fædreland omtrent et evigt Farvel, ja man er endog rede til at lade sig bide af alle Ruslands gale Hunde. Vel lettes en saadan Vandringsmands Gang, naar Veien som Thor Langes er et blødt Grønsvær, under en solklar Himmel, naar det kun gjælder om at række Haanden ud for at fastholde Morganas vextende Tryllebilleder. Og dog er derved ikke Kummer og Sorg over Verdens Nød udelukket. Den haves overalt og ikke mindst i en halvasiatisk By som Moscau, der bærer mere end sædvanlig Elendighed til Skue. Jeg beretter her en lille Scene; jeg var Vidne til. I en af de sædvanlige ruskregnfulde Dage gik jeg ned ad Mjasnit-skaja, en af Byens Hovedgader. Her saae jeg ligge i en Port paa Knæ

en yngre Mand, kun nødtørftig bedækket af elendige Pjalter. Ansigtet var udmagret og gustent og den ene Arm hang slap ned, medens den anden støttede Legemet til en Steenpille. Foran ham på Steenbroen laae hans Hue med et Par Kobberskillinger, men han saae dem ikke, thi hans Hoved var sunket ned paa Brystet og de trætte Øine havde lukket sig for en liden Stund. En og Anden stoppede, kastede en Mønt og gik videre. Da kom en lille, bleg, spinkel omtrent 6 Aars Pige løbende. Idet hun ruskede i Manden sagde hun:

„Fader kom hjem, Du fryser.“

„Men kjære Barn hjemme er det jo koldt og I sulte“ svarede den Vækkede.

Hun vilde hjælpe ham op, men det syntes ikke at lykkes den lille Stakkel. Da kom ud af Porten en Equipage. Hestene dandsede, deres Sko sloge Gnister fra Steenbroen, medens Vognen paa Gummihjul lydløst rullede frem. Det lille Barn blev forskrækket og løb med et Skrig ud paa Gaden, kraftsløs segnede Tiggeren igjen paa sine Knæ, Hestene vare næsten ved at trampe ham under deres Hove, Hjulene sprøitede Smuds over hans Ansigt, Kudskene skjældte over den ubehagelige Gjenstand paa hans Vei, et Par unge Damers Latter lød inde fra Vognen, men — et stønnende Suk fra Steenbroen. Et Øieblik efter var Vognen borte, den lille Pige bukkede sig grædende over sin stakkels Fader, Menneskestrømmen væltede som før forbi ligegyldig, Mørket indhyllede allerede alle Skikkelser i en utydelig Taage, — og jeg gav et Par Sølvmynter og forlod denne Sukkenes Port.

Og dette er her altsammen saa meget almindeligt, men netop derfor saa meget sørgeligere. — Gud beskytte Enhver for at blive syg eller lamslaet eller efterlade sine Kjære uden Midler, thi Verden er ubarmhjærtig.

Jeg beder undskylde at mit Brev er blevet lidt langt. Jeg vilde vel endnu have berettet om Et og Andet, men det faaer være til en anden Gang. Det er allerede seent og jeg skriver endnu et Par Breve. — Dr. Bang lærerige Afhandling i Tidsskriftet²²³) har det været mig en stor Nydelse at læse.

Jeg beder Dem bringe Deres Frue min ærbødige Hilsen ligeledes de andre Bekjendte.

ærbødigst
Deres taknemlige
Chr. Engelsen

²²³) her tænkes sandsynligvis på et foredrag: „Aarsagerne til Yverbetændelse hos Kvæget“, offentliggjort i Tidsskrift for Veterinærer 1889, 2. Rk. 19. Bd., 19—55.

Herr Dr med. Krabbe!

Jeg tillader mig hermed at sende Dem de bedste Ønsker om en glædelig Juul til Dem og Deres hele Familie. Ligeledes ønsker jeg Dem og alle Lærerne ved Veterinairskolen et glædeligt Nytaar. Gid kommende Tider maa bringe Sundhed og Lykke og Opfyldelse af Fremtids Forhaabninger. Hjertelig Tak for al den Venlighed De har viist mig i de forbigaaende Aar. De ere mig en kjær Erindring.

Inat Kl 12^{1/2} reiser jeg til Hviderusland, derved hvor Ulvene paa Tagene af Skovløbernes Hytter hilser den opgaaende Sol. Dog allerede iovermorgen reiser jeg tilbage.

Hvad Afhandlingen²²⁵) angaaer, beder jeg Dem saasnt som muligt tilintetgjøre den. Skade, at De viiste den til de Andre. Det er ikke til enhver Tid, man har tilstrækkelig Selvkritik.

Herr Melchior, en Søn af Dr. Bang[s] Cousine er her og tilbringer Julen (den danske og russiske) hos os. Det er en rigtig net ung Mand, som det er mig en stor Fornøielse at tale med.

De ærbødigste Hilsener til Deres Frue

med Høiagtelse
Chr. Engelsen

Igaarftes var jeg til Bal i Klubben. Ballet var arrangeret af Fyrstinde Trubetskoi til Fordeel for Byens Asyl. Da jeg ikke dandser, var jeg der kun et Par Timer, som jeg tilbragte ret behageligt med at gjøre Iagttagelser (psychologiske Studier) over Byens og Omegnens Aristokratie. —

Igaar havde jeg igjen en Section af en gal Hund. Sectionen tog 3 Timer og Hunden havde været syg i 7 Dage. — 2 Mennesker ere blevne bidte: Sønnen i Huset og en Tjenestepige. De reise vist nok til Moscau. —

²²⁴) russisk resp. vesteuropæisk tidsregning; brev modt. i Danmark d. 27. dec. 1889.

²²⁵) Om Hundegalskab.

Høitærede Herr Dr. Krabbe!

Det er vel ikke saa ganske i sin Orden, at jeg efter Modtagelsen af Deres venlige Brev og efter Tilsendelsen af Efterretningerne fra det veterinaire Sundhedsraad har været saa taus, som om jeg var vandret til Persephones Lundé, men det daglige Livs Begivenheder have rævet mig saaledes med, at jeg har mistet Overblikket over min Samtids characteristiske Træk. De brogede Billeder, der her i Minsk ere dragne forbi mig, har jeg ikke havt Tid til at ordne, thi jeg har her manglet Tid til den rolige Betragtning, som i saa rigt Maal kunne have i Kalmykernes ensomme Stepper. En Udflugt, jeg for kort Tid siden gjorde med Jernbane til Bobruisk²²⁷⁾ og derefter nedad Beresina vækkede alle de gamle Minder med fornyet Kraft og jeg fik en uimodstaelig Lyst til at skrive. Det gale var kun, at jeg laae paa „Hylden“ under Loftet i en Jernbanevagon og var langt fra Pen og Blæk. En herlig Seiltour ned ad Beresina mellem prægtige Skove af Birk, Ælm og El bød mig heller ikke Leilighed dertil. Først efter min Ankomst til Landsmanden Michaelsens Eiendom²²⁸⁾ blev jeg bragt under andre Forhold og fra min kjølige Plads under Lindetræernes mægtige Kroner sendte jeg nogle Ord til Øst og Vest²²⁹⁾. —

Den ivrige Strid, der i sin Tid her førtes mellem Borgmesteren, den midicinske Viceinspecteur og den yngre Gouvernementsdyrlæge på den ene og den midicinske Inspecteur og min Ringhed paa den anden Side er vel endt med Modpartiets Tilintetgjørelse, men til Gjængjæld herfor er der udbrudt heftige Kampe i det lutheriske Kirkeraad, hvoraf jeg er Medlem. Den ny Præst, en yngre Mand, en herskesyg fanatisk Prælat og stor Ynder af kirkelig Pomp har givet særlig de Medlemmer af Kirkeraadet, der ikke ere hans Bannerførere nok at gjøre. Han har f. Ex. en Leilighed bestaaende af 5 store Værelser, men den er ham ikke stor nok. Og skjøndt Kirkekassen er tom, vilde han endnu have 2 Værelser til, hvoraf der svares i Leie til Kirken 250 Rbl om Aaret. Menigheden lod sig vel overraske, men det lykkedes mig dog at faae Sagen ordnet og sat en Stopper for bisplige Tilbøiligheder i denne Retning.

For kort Tid siden var Biskoppen (eller som han her kaldes General-superintendenten) og Provsten her, for hvilke Kirkeraadet gjorde en fiin Middag til 8 Rubler pr. Couvert. — Med Biskoppen talte jeg om danske

²²⁶⁾ besv. 12. juli 1892.

²²⁷⁾ ligger mellem Minsk og Homel.

²²⁸⁾ godset Katchai-Boloto.

²²⁹⁾ se også brev til B. Bang dat. 3. juni 1892 (s.141).

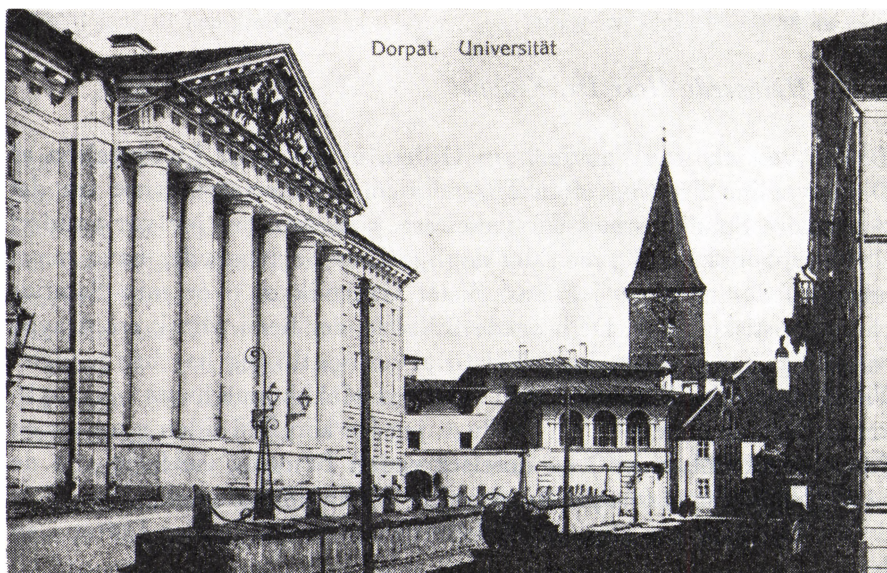


Fig. 29. Dorpat. Universitetet.
(Det kgl. Bibliotek).

Forhold, om Biskop Martensen²³⁰), hvis Ethik han kjendte, om Søren Kierkegaard og Grundtvig, hvilken Sidstes Betydning meente han bestod i hans Vækken af religiøst Liv i de folkelige Lag. At Grun[d]tvig derved var slaaet ind paa en Vei, der ikke var i fuld Overeensstemmelse med Retningen i Folkekirken syntes ikke at være ham bekjendt. Det var en belæst og klarttænkende Mand og jeg havde Leilighed til at høre mange Bemærkninger om russiske Forhold faldne fra et Standpunct, jeg hidtil ikke havde indtaget. — Da jeg nu tilfældigviis taler om Middager, vil jeg omtale, at sidste Efteraar feiredes ogsaa i Minsk Dorpateruniversitetets 90 aarige Stiftelsesdag²³¹). Jeg var da ogsaa indbudt. Der blev holdt forskjellige Taler og ogsaa jeg bragt en Hilsen i de danske Akademikers Navn. Underligt nok af en dansk Dyrlæge! I Grunden vilde de danske Akademiker nok have betakket sig for en saadan Repræsentation. „Skjøndt ikke bemyndiget hertil af Nogen“ sagde jeg „troede jeg, at jeg fuldt berettiget kunde bringe en Hilsen til Dorpatenserne fra Danmarks forhenværende Studenter. Her blev fejret en Erindringens Fest, de skønneste, de smukkeste Erindringer bleve holdt i Ære. Da maatte der ogsaa lyde Jubel fra det lille Folk hiinsides Havet, det Folk, hvis Liv var utænkkelig uden dets Historie,

²³⁰) H. Lassen Martensen (1808—1884).

²³¹) stiftet 1802, men i realiteten har det eksisteret meget længere (grundlagt i 1632 af Gustav II Adolf; Estland var dengang svensk territorium).

uden dets Erindringer. Da det tillige var en Fest paa hvilken man glædede sig over de bedste ideelle Rørelser i Menneskenes Liv, saa maatte nødvendig et Folk, der skattede sin Literaturs Bærere fra Snorri Sturlason og Olaf Hvitaskjald til Øhlenschläger, Baggesen og H. C. Andersen ogsaa af denne Grund her bringe sine bedste Hilsener og glæde sig ved denne Fest. Hoch lebe die Dorpatenser!“

Overlærer Magister Andersen²³²), nu udnævnt til Professor i de gamle Sprog ved Universitetet i Kasan, gav et smukt Svar i hvilket han omtalte Valdemar den 2den Tog til Reval og de Forbindelser, der som Følge heraf udviklede sig mellem de to Nationer.

Allerede sidste Efteraar blev min Onkel syg af Kræft i Halsen. Han lever endnu, men hans Timer ere dog nok talte. Og saaledes seer jeg den Ene efter den Anden af alle dem, jeg er knyttet til, af dem, som mine Forestillinger om Danmark ere forbundne med, skride ned mod Styx. En ny Slægt voxer op, der er mig fremmed og ubekjendt. Det gaaer mig som Papegøien, der saae et mixikansk Folk Aturerne forsvinde og alene sørgede over svundne Tider²³²):

Der Aturen allerletztter
Trauert dort, der Papagei;
Am Gestein den Schnabel wetzt er,
Durch die Lüfte tönt sein Schrei. —

Undertiden synes jeg, der lever i frivillig eller egentlig i ufrivillig Landflygtighed, at Alt maa være i Danmark, som da jeg forlod det, da jeg ikke mærker den gradvise Forandring; men af og til rystes jeg op af denne Forestilling, thi jeg kan jo ikke fastholde Tiden. Men saa til Gjengjæld vil jeg holde desto fastere ved det, der er levnet mig. Jeg vil glæde mig ved at skrive Brev til Dem, jeg vil glæde mig over det smukke, danske Hjem, min Erindring har erhvervet ved at besøge Deres Huus. Og gid Solstraalerne altid maa lyse over den fredelige Villa paa Monradsvei²³³) og Deres Børn og Børnebørn følge Deres Faders og Bedstefaders Spor, saa Deres Navn maae lyde til Danmarks Roes fra det fjerne Nord til Øst og Syd, saa de kunne være en Ledestjerne for dem, som skulle bryde Livets Kamp og som i den daglige Færd kun kunne see mørke, eensfarvede Billeder. Jeg har for nogen

²³²) kan ikke verificeres.

²³²) digt af arkæolog Ernst Curtius, sendt til Alexander v. Humboldt, som i Ansichten der Natur fortæller historien om den gamle papegøje, der er den eneste overlevende, der kan tale aturerens sprog. Humboldt trykte derefter digtet i 1849 i 3 udg. af Ansichten der Natur (meddelt venligst af overbibliotekar Torben Nielsen, Universitetsbibliotek 1. afd., København).

²³³) i dag Sylows Allé.



Fig. 30. Villaen på Monradsvej 19 (i dag Sylows Allé). Ved bygning af huset blev der — efter H. Krabbes ønske — indrettet studereværelser for ham og hans fire sønner. I dag, 1974, er huset i fare for nedrivning, grundet mangel på parkeringspladser i nærheden af Hotel 3 Falke. Foto: I. Katić.

Tid siden læst en lille Bog „Erindringer fra Øresundskysten“²³⁴), som skaffede mig overordentlig Fornøjelse, da den opfriskede saa levende for mig de Personers Liv, hvis Betydning strækker sig langt ind i Nutiden. Jeg ønskede at prægge alle disse Billeder ind i min 19 aarige Datter²³⁵), som nu for første Gang som voxen er reist til sit Fædreland, for at hun ret kunde forstaae dette Land og holde af den Kyst jeg skatter saa høit og som jeg som liden Dreng fra Hellebæk og Snekkersten saae bugte sig under mine Fødder til det ubekjendte Fjerne. Og dog haaber jeg, at denne Reise til Danmark skal bringe hende dansk Liv og Tænkemaade nærmere end det er lykkedes mig hidtil under disse fra Danmark saa forskjellige Forhold. Dansk taler hun nogenlunde, men hun kan jo nok have godt af en grundig Forbedring i denne Henseende. Saa taler hun endnu Fransk, Tydsk og naturligviis Russisk²³⁶). — Jeg tillader mig at sende hende ud til Dem. Det vil være mig

²³⁴) Richard Petersen: Minder fra Øresundskysten. Historiske Skildringer. Kbh. 1891, 275 pp.

²³⁵) Anna, se også brev til B. Bang dat. 3. juni 1892, s. 141.

²³⁶) Engelsen sørgede for, at hans børn også lærte dansk. Således nævner i 1901 en færing, Sigurd O. Patursson i sin bog: „Sibirien i vore Dage“, pp. 246—247, at Engelsens søn [Mogens, senere ansat ved den russiske jernbane] talte godt dansk.

en særlig Glæde, hvis hun kan faae Leilighed til at gjøre Deres høit-ærede Frues Bekjendtskab. Jeg veed, at Deres ædle Hustru ikke tager mig denne min Dristighed ilde op. Jeg antager, at hun allerede er i Kbhvn, naar De læser dette Brev, hvor hun boer hos min Søster²³⁷), Stokhuusgade 4. I Fredags reiste min Kone med hende til Libau²³⁸) for lykkelig at bringe hende ombord paa Dampskibet Charkov, der idag Søndag skal afgaae fra Libau.

Som De maaske veed, sendte jeg tilsammen med Eiendomsbesidder Michaelsen 24 Heste til Kbhvn. Ifølge Telegram, jeg fik inat ere 13 Heste nu solgte. Saasnt Michaelsen vender tilbage, reise vi til det Indre og kjøbe Heste paany Jeg haaber da at komme hjem med en kommende Hestetransport. Det gjælder jo først at overvinde alle de Vanskeligheder, der ere forbundne med at faae Pas og som kunne vare en 4—5 Uger!! Efter et længere Ophold i Danmark reiser jeg da over Tydskland til Wien for over Krakau at vende tilbage til Minsk. For rigtig at have Nytte af denne Reise ønskede jeg dog at være noget bedre forberedt.

Jeg erindrer ikke om jeg har fortalt Dem, at en Bekjendt en Dr. Pihlemann, der gjorde en Reise til Tydskland for et Par Aar siden kjøbte mig et Zeiss Microscop, Stativ 4A med Systemerne A, D og Immersionssystemet med 1/20 Apertur. Siden kjøbte jeg endnu af Dr. Pihlemann Hartnack's System No 9. Stativet er forsynet med Irisblende, Abbe's Belysningsapparat, Revolver o.s.v. og jeg har gjort med det forskjellige Undersøgelser. Jeg har fundet Tuberkelbaciller, Miltebrandbaciller, har gjort Culturer, som man kan gjøre ved almindelig Temperatur f. Ex. Høbacilculturer. Og nu tænker jeg paa at anskaffe mig en Thermostat. Chemiske analyser har jeg ogsaa gjort selvstændig, blandt andet en Meelanalyse for et Regiment. Mine Øvelser i Landbohøiskolens Laboratorium i Løbet af 1½ Aar under Prof. Barfods Veiledning ere kommede mig meget til Nytte.

For kort Tid siden ere vi flyttede. En 8 Dages Tid tidligere var det nær gaet galt. Kl. ½12 om Natten blev der tændt Ild paa Huset med Klude, der vare overheldte med Petroleum. Ved en mærkelig Lykke blev Ilden opdaget itide. Ellers vilde jeg have mistet alle mine Sager og mit Bibliothek, der har kostet over 3000 Rubler²³⁹). Jeg havde intet forsikkret, da Forsikkring er overordentlig dyr, omtrent 3 % af Værdien. Betaler man saa høi Husleie, som jeg nu gjør 400 Rubler, saa har man jo rigtignok ikke Lyst til at paalægge sig endnu en Skat. At man

²³⁷) kommunelærerinde Hilda Oline Engelsen.

²³⁸) i dag Liepaja.

²³⁹) ∞ hans løn i 2 år.

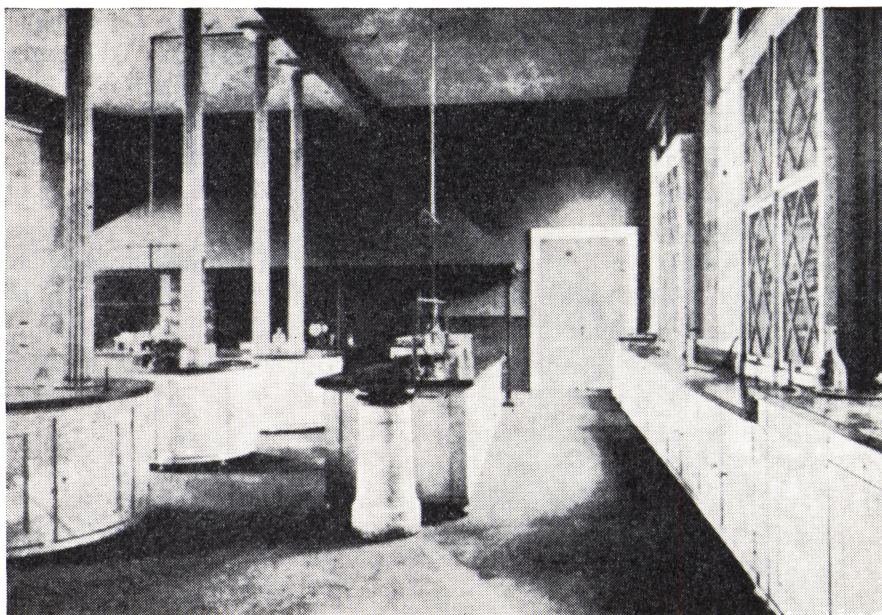


Fig. 31. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole — et af elevlaboratorierne i den oprindelige hovedbygning, bygget af arkitekt Gottlieb Bindesbøll 1856—1858.

Original 15×11 cm. Fotograf ukendt.

(Kemisk Institut, Den kgl. Vet.- og Landbohøjskole).

skal dø er sikkert, derfor har jeg forsikkert mit Liv for 2500 Rbl, men det er jo ikke sikkert, at man skal brænde af.

Af Dr. Bang hører jeg, at Skolen bliver ombygget²⁴⁰). Jeg glæder mig overordentlig herved. Bygningen var utvivlsom nu for snever til at skaffe Plads for de nye Laboratorier og Forsøgssale som Nutiden gjør nødvendige.

Skade, at hverken min Datter eller jeg vare hjemme til Guldbrylluppet²⁴¹). Saa godt, jeg kunne, har jeg i Tankerne gjort Festlighederne med, hvad min Datter vel neppe kunde.

Jeg har været ikke saa lidt optaget, da jeg tillige efter frivillig Overenskomst er Dyrslæge for 2 Regimenter. Det forstaaer sig, at jeg af og til har interessante Sygdomstilfælde. Men paa Grund af min knappe Tid

²⁴⁰) om højskolens ombygning er der flere meddelelser i Tidsskrift for Veterinærer, se f. eks. 1889, 2. Rk. 19. Bd., 173—175. (Byggeforretagender m. m.).

²⁴¹) Chr. d. IX og dronning Louises guldbryllupsfestligheder fandt sted i maj 1892. Også C. Mæhl lod høre fra sig i denne anledning: den 2.(14.) maj 1892 skrev han fra Nižnij Novgorod til Krabbe: „Hjemme bliver der jo snart Guldbryllupsfest og her i Moskau ville de Danske nok ogsaa feire Dagen ved en lille Festlighed, hvortil Consul Thor Lange ogsaa har indbudt mig, men det er for omstændelig for mig og desuden bliver der jo bevist Loyalitet nok uden mig.“

faaer jeg dem ikke skrevet op og siden glemmer jeg dem. Saaledes har jeg i denne Tid havt en interessant Kronfisteloperation, der blandt andet var mærkelig ved Necrose af Hovbenet i Taaen. Jeg fjernede Hovkapselen i Taaen, skar ind paa Hovbenet og fjernede de necrotiserede Stykker. At det var Necrose var synlig af en stor Fistel over Kronen i Taaen med ildelugtende Pus. Ved Kronfisteloperationen blev omtrent den halve Hov fjernet, da der paa store Strækninger var Pusudtrædelse. Hesten er dog nu ifærd med at komme sig. Spørgsmålet er, hvorvidt Hovdannelsen bliver normal. Den gaaer efter 4 Uger i Arbeide med Lædersko. Dens nuværende Eier købte den for 3 Rubler²⁴²). Bliver den rask, vil den faae en Værd af henved 100 Rbl.

For Tidsskriftet har De vel Materiale nok; ellers kunde jeg tilbyde en Afhandling om Equus Przewalski.

Nu er da i det europæiske Rusland Qvægpesten for Aare siden forbi. Det er virkelig gaaet, som jeg i sin Tid antydede i min Afhandling i Tidsskriftet. Var det ikke muligt, at den danske Grændse kunde blive aabnet for russisk Qvæg. Jeg vilde da strax sende Dem en 5—6 Vaggoner fedede Oxer til Kbhvn.

Vor medicinske Inspecteur Dr. Smirnow er bleven kjed af at leve her i Jødeegnene. Det trækker ham til Volga's hjemlige Bredder. Han har byttet med Inspecteuren Dr. Petrov i Jaroslav, som vi snart kan vente hertil. Saa forlader Smirnov os. Gud veed, hvad det er en Størrelse, som kommer hertil.

Ja ellers er Alt her vel og jeg er nu forsaavidt færdigt skjøndt jeg synes, jeg havde en Deel at sige endnu. Foraaret har været tørt, nu er her Regn med Kulde, saa det seer nok ikke videre glimrende ud med Høsten.

Deres Sønner have vel nu endt Deres Skolegang og ere vel allerede paa Universitetet.

Der var naturligviis endnu ikke saa lidt, jeg kunde have Lyst til at gaae ind, men begynder man paa Enkeltheder kommer man for vidt saa interessante disse end kunde være. Derfor ender jeg nu. Jeg beder Dem bringe Deres Frue min ærbødige Hilsen, tillige hilse Dr. Bang (hvis Undersøgelser²⁴³) jeg følger med stor Interesse), Bruun-Pedersen, Becker, Fasting og hvad de Faa, der ere blevne tilbage af den gamle Skole, endnu hedder.

Deres ærbødige
Chr. Engelsen

²⁴²) ca. 6 kr.

²⁴³) se f. eks. B. Bang: Fortsatte Undersøgelser over Smitteevnen af tuberkuløse Køers Mælk. Tidsskrift for Veterinærer 1890, 2. Rk. 20 Bd., 301—306 og B. Bang: Om Faren ved Nydelsen af Mælk og Kjød af tuberkuløse Dyr. Tidsskrift for Veterinærer 1891, 2. Rk. 21. Bd., 296—304.

Høistærede Herr Professor!

Jeg maa bekjende min store Uret: ikke at besvare Deres Brev i saa lang Tid og takke for den Venlighed, De viiste min Datter i forrige Aar under hendes Besøg i Danmark. Det har for lang Tid siden været min Hensigt at skrive og at tilsende Dem en Afhandling, men en svær Periode af mit Liv, i hvilken jeg overhovedet slet intet Brev har skrevet, har forhindret mig heri.

Nu staaer Julen for Døren, et Aar er igjen gaaet, jeg veed næsten ikke hvorledes. Her har jo altid været nok at fortælle, men nu overvælder Stoffet mig. Mit Brev bliver derfor kun forholdsviis kort. Først og fremmest bringer jeg Dem og Hr. Prof. Bang min hjertelige og inderlige Tak for den Venlighed og Godhed, De have viist mig og min Datter. Min[e] Følelser for Dem og Deres høitærede Frue have bestandig været levende hos mig. Jeg har tidt nok tænkt paa Dem og Danmark, hvorom naturligviis Ingen veed.

Hovedbegivenhederne her skal jeg omtale kort. Under min Datters Ophold i Danmark købte jeg hovedsagelig efter min Kones Opfordring en lille Fæst[e]iendom, hvortil en Bekjendt Dr. Pihlemann laante mig 3000 Rbl. Jorderne vare imidlertid udpiinte, saa de Forsøg vi gjorde paa at forbedre Eiendommen, kun forøgede Gjælden endnu med 1000 Rubler. — I Mai traf det sig saa heldigt, at Borgmesteren i Minsk tilbød mig Pladsen ved Slagterhuset med 1000 Rublers Gage. Jeg blev meget glad herover og havde en kort særdeles lykkelig Periode. Jeg troede, jeg var hævet over al Sorg. Men med Slagterhuset fik jeg meget Arbeide og navnlig blev jeg nødt til at tage virksom Deel i nye Anordninger angaaende Slagtetiden, hvilket førte til en forbittret Strid med Jøderne, som forvoldte mig megen Uro. Paa Eiendommen gik Sagerne imidlertid sin Gang med stadig Underbalance, saa tiltrods for mine forøgede Indtægter er Intet gaaet fremad og jeg har den bedste Udsigt til at miste de 4000 Rbl, jeg har sparet sammen med saa megen Møie. Dertil kommer endnu det meget Arbeide, som jeg ikke vilde regne for noget, naar mit Sind var i Ligevægt. Kun er det svært, naar man ikke rigtig har Tro til Fremtiden. Jeg begynder jo ogsaa at tænke paa, at der vil komme en Tid, hvori jeg ikke vil være istand til at yde det, jeg nu kan²⁴⁵).

Og seer man omkring sig, seer man heller ikke saa meget Glædeligt.

²⁴⁴) besv. 28. dec. 1893.

²⁴⁵) på dette tidspunkt var Engelsen 44 år gl.



Fig. 32. Minsk, byen hvor Engelsen har tilbragt ikke så få vanskelige, men interessante år.
(Det kongl. Bibliotek).

Maaske ligger det i, at man i den ældre Alder, seer det, man tidligere er gledet let hen over. Men Sorg og Qvide har jeg i den sidste Tid seet nok af. Min tidligere Foresatte Dr. Dieberg, hos hvem vi i disse Dage for et Aar siden feirede en glad Fest, er for kort Tid siden død og begravet. Han fik en Krefsvulst i Brystet. I Juni døde min Feldskjærer af Tuberculose. Han var mig en tro, paalidelig og hengiven Mand. Han efterlod sig Enke med 3 smaa Børn. Staten har ingen Barmhjertighed, den giver Intet, saa hun har i Stilhed kjæmpet med den haarde, bittere Nød, indtil jeg har grebet lidt hjælpende ind. — Men hvad bliver her Fremtiden!

Som Kirkeraad for den lutheriske Menighed har jeg ogsaa haft Besværligheder. Med Præsten en fordringsfuld Mand var der bestandige Rivninger indtil han i Efteraaret reiste bort. Nu paa grund af at Organisten ikke forstaaer at stille sig er der ligeledes Uenighed med den nye Præst. Dog fra min Stilling som Kirkeraad kan jeg afsige mig; men det gaaer ikke saa let med at jevne de andre Forhold.

Hvad min Virksomhed som Dylrlæge angaaer, er der ikke stort at sige om den. Læst har jeg saa godt som slet ikke, deels fordi jeg ikke havde Tid og deels fordi det under disse Forhold manglede mig paa

Lyst. Tidsskrift for Veterinairer ligger endnu for dette Aar uopskaaet hos mig, hvorfor jeg er uvidende om Fremgangen i det danske Dyr lægevæsen²⁴⁶). Tilfældigviis har jeg seet Deres Udnævnelse til Professor²⁴⁷), hvad rigtignok burde være skeet for lang Tid siden. Jeg gratulerer hjertelig hertil. Jeg har gjort nogle Operationer i den sidste Tid, deriblandt en Kronfisteloperation.

I russiske Tidsskrifter finder der nu Discussioner Sted om Nyttens eller Unyttens af at dræbe qvægpestsygt Qvæg. De samme Aarsager, der have forhindret mig i at skrive Breve, have ogsaa forhindret mig i at give mit Besyv med i denne Sag. Det kan dog være, at jeg under roligere Forhold meddeler Et og Andet af det Meget jeg har oplevet i den sidste Tid i Skitser i et eller andet dansk Blad.

Hvor gjerne vilde man dog ikke fastholde Tiden, der svinder og kommer aldrig igjen. De kjære Menneske, man kjender, river den bort fra En, med hver Dag rives der et Stykke af Livet og naar saa Døden kommer, saa gjør den ikke andet end fuldføre Dagens Arbeide. Det som Tiden har tilintetgjort, gjort ubrugeligt, revet op, giver den kun et Stød til og udsletter den sidste Rest af Cellernes Virksomhed. Ja Tiden er den egentlige Død; og den skal man see rive daglig bort af sit og Andres Liv. Kun nogle faa Gange og med store Mellemrum seer man dem, man saa gjerne vilde see. Man glæder sig, lever i Haabet, arbeider, higer og saa en skjøn Dag ere de talrige smaa Jordhøie under Fyrretræernes Læ forøgede med endnu en Jordhøi — Ens egen Grav, eller hvad der maaske er endnu værre — med Gravene af dem, man saa længe har søgt. Herover kan Graaden komme i Øinene, men den kommer ikke frem, thi ingen Lyd, intet Gjensvar giver det tomme Rum paa Sønderknuselsens Suk. — Jeg sidder nu ene her i mit Værelse, hvor Staldbygningen ligeoverfor mig, et Stykke Himmel over nogle afløvede Træer. Stille og ensomt er der omkring mig medens Livet pulserer i mit Fædreland, hvor virke og leve Mennesker med hvem man stemmer overeens med i Tanker og Opfattelse; men man kan ikke naae dem, ikke komme hen til dem, Forholdene adskille, man er levende død for dem. Jo længere man lever her, jo mere man kommer ind i de herværende Forhold, desto mere fremmed føler man sig. Jeg har aldrig staaet dette Folk saa fjernt som nu og aldrig saa meget som nu glædet mig over min Danskhed, som jeg vil bevare til den sidste Dag.

Dette er jo ikke noget rigtig lykkeligt Julebrev og jeg veed, jeg burde skrive anderledes, men man kan vanskeligt gjengive Andet end

²⁴⁶) i tidsskriftet diskuteres på s. 137 og ff. samt 253 og ff.: Ere vi for mange Dyr læger i Danmark?, bestemt ikke et opmuntrende emne for den melankolske Engelsen!

²⁴⁷) i 1892.



Fig. 33. *Christian Engelsen* (1892).
Orig. 6 × 10 cm. Foto: I. Boretti, Minsk.
(Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

hvad der beskjæftiger En. Desværre, jeg hører til den Slags Mennesker i hvilke Følelser spiller en stor Rolle, maaske for stor.

Jeg ønsker Dem Herr Professor og Deres høitærede Frue en glædelig Juul og et lykkeligt Nytaar. Deres Sønner have vel nu Latinskolen bag ved sig og ere paa Universitetet. — Tegningen til et Photographie af den vilde Hest ligger hos mig; jeg skal lade den gjøre færdig og sende den til Dem²⁴⁸). Min Datter sender Dem og Deres Frue sin ærbødige Hilsen. — Fra Mæhl²⁴⁹) har jeg intet hørt, men det kan jo ogsaa være fordi jeg ikke selv har skrevet. Det lader dog heller ikke til at gaae ham rigtig med hans Smedie²⁵⁰).

Jeg beder Dem godshedsfuld overbringe Herr Prof. Bang, Bruun-Pedersen, Høyer i Smedien og andre Bekjendte min ærbødige Hilsen.

Hermed sender jeg et Photographie, der er taget af mig forrige Aar.

²⁴⁸) ikke fundet.

²⁴⁹) på dette tidspunkt var Mæhl gouvernementsdyrlæge i Nižnij Novgorod.

²⁵⁰) i de 33 breve fra Mæhl til Krabbe nævnes ogsaa et par gange hans smedie, og Engelsen omtales ligeledes 2—3 gange. Mæhls breve opbevares i dag på Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek.

Ved at læse Brevet igjennem seer jeg, at jeg kun har talt mig lidt om de herværende Forhold; det er meer Phantasie-vrøvl; jeg skal næste Gang søge at gjøre det bedre.

Det vil naturligviis glæde mig meget snart at høre fra Dem. Jeg beder Dem gjengjælde Ondt med Godt.

Brev nr 25

Vinniza²⁵⁰⁾ i Podolien den 21 December 1900²⁵¹⁾

Høistærede Herr Professor!

Aarene ere gaaede og jeg har ikke sendt Dem et eneste Brev! Og dog har De ikke glemmt mig. De har stadig sendt Beretningerne fra det Veterinaire Sundhedsraad, hvilket har glædet mig meget. — I denne lange Periode har jeg et Par Gange begyndt paa Breve til Dem, men da jeg var utilfreds med disse, sendte jeg dem ikke afsted. Jeg har ikke havt saamegen Sindsro, saa jeg kunde skrive roligt til Dem. Uvilkaarligt vilde der have afspeilet sig i Brevene en Sindsbevægelse, som kun en forpint Menneskesjæl kan udvise. Bedre er det d. at tie. At De er forvissat om min ubetingede Hengivenhed, tvivler jeg ikke om. Hvorledes skulde jeg kunne glemme Barndomsminderne, Ungdomserindringerne, mine høi-agtede Lærere, der have givet det Bedste med paa Veien de kunde. De have jo ikke alene været Lærere, de have været de Unges Veiledere, viist os Stien over Bakke og Dal, stillet Lysene paa Veien, der have ført os gennem fremmed Lands Mørke. Tak for hver en venlig, god Tanke, der er skjænket de Landflygtige, der fjernt fra Danmark have lidt Sorg og Nød.

Jeg skal ikke i dette Brev fortælle udførlig om de senere Aars Hændelser. Kun vil jeg berette, at i Minsk havde jeg Ubehageligheder med Gouverneuren, en Fyrst Trubetskoi; jeg havde Valget mellem Afsked eller Overførelse til Podolien i en anden Tjeneste (som Dyrlæge ved Jernbanelinien). Skjøndt jeg havde Muligheden af at blive, da jeg var ansat ved Slagterhuset med 1200 Rublers aarlig Gage og endnu havde Praxis, foretrak jeg dog at reise hertil for at udtjene Pensionen 466 Rubler om Aaret da jeg endnu haabede at erhverve mig Praxis i denne frugtbare Egn²⁵²⁾. I de første 1½ Aar gik det her meget slet, saa jeg næsten fortvivlede om Fremtiden. Men nu gaaer det godt; jeg tjener

²⁵⁰⁾ 28.733 indbyggere (1897); desværre kunne et samtidigt fotografi af byen ikke skaffes.

²⁵¹⁾ besv. 24. febr. 1901.

²⁵²⁾ egnen var særlig rig på heste: ifølge C. Freytag: Russlands Pferde-Racen (p. 25), Halle 1881, var der i Podolien ca en halv million heste; ang. Podolien se kort over Rusland.

endnu mere end i Minsk, men maa selvfølgelig bestandig være paa Reiser. Til min Bopæl i Vinniza kommer jeg kun for nogle Timer, en eller to Dage, og saa gaaer det igjen ud i den vide Verden.

Jeg er Dyr læge paa en Strækning som det gamle Kongerige Danmark, det er, som om jeg sad paa Himmelsbjerg. Min Virkningskreds Grændser saa jeg da i Skagen, i Altona og Kjøbenhavn, men reiser da ogsaa gjerne i et væk i en 14 Dages Tid. Er jeg færdig paa en Eiendom, spændes Heste for og afsted gaaer det igjen en 3—4 Miil videre. Kommer jeg til et Gods, meddeles min Ankomst til Naboerne. Snart til Hest, tilvogns, med Jernbanen, undertiden tilfods gaaer det bestandig fremad. At jeg i de 4 Aar og 4 Maaneder jeg har været her har seet meget og erfaret ikke lidt følger af sig selv; dog herom en anden Gang. Vel er jeg omgivet af russiske Dyr læger, men de have ingen Praxis; kun sjeldent henvender Godseierne sig til disse. Da jeg kom hertil, var her slet ingen Praxis og nu er den saa stor, saa jeg knap kan blive færdig, hvorfor det herværende Landhusholdningsselskab har bedet mig anbefale dem en anden Dyr læge. Jeg har da naturlig tænkt paa en dansk. Da en Udlænding jo ikke vil kunne tale polsk eller russisk, vilde det være ønskelig, om han kunde tale fransk, som er Hovedsproget i disse Egne; men i Nødsfald vilde man kunde hjælpe sig med Tydsk. At practisk Dygtighed i Faget er Hovedsagen følger af sig selv. Gagen vilde være en 1500 Rubler om Aaret, selvfølgelig med fri Reise. Praxis vil kun være tilladt i den Rayon, hvilket er Dyr lægens Virkekreds. Noget bestemt kan jeg endnu ikke sige om denne Sag, men venter endelig Besked af Præsidenten for Selskabet Grev Heyden. Om Resultatet skal jeg da meddele. Maaske findes der danske Dyr læger, som ere villige at gaae hertil?

Jeg haaber, at De høistærede Herr Professor og Deres Familie ere raske. Alle Deres Børn ere vel nu voxne og i Stillinger²⁵³). Sikkerlig er det gaaet dem Alle vel.

Hos mig er det anderledes. Her har Sorgen holdt sit Indtog. Høit imod Nord paa den smolenske Kirkegaard i Petersborg dækker Sneen en lille Grav, der gjemmer det Kjæreste jeg eiede, en 16 aarig Datter, en iegod, rar lille Pige. Aldrig seer jeg hende mere med hendes guld-gule Lokker, aldrig mere hører jeg hendes Stemmes Lyd. — Gud hjælpe os i vor grændseløse Kummer.

Jeg beder Dem overbringe Deres Hustru min ærbødige Hilsen.

²⁵³) 1. Oluf Haraldsen Krabbe (f. 1872) blev jurist.
2. Jon Haraldsen Krabbe (f. 1874) ligeledes jurist.
3. Thorvald Haraldsen Krabbe (f. 1876) blev ingeniør.
4. Knud Haraldsen Krabbe (f. 1885) blev iæge.

Nu er det Juul, overalt lyse Julelysene fra Nord til Syd, overalt i hele Vesten. De kaste selv Deres Skin langt imod Øst; jeg seer dem blusse i Sneekrystallerne i Ruslands mørke Granskove, men jeg seer dem ogsaa med tusindfold Glands glimte paa den lille Grav i det høie Nord; Nordens kolde Stjerner skinne om det blege Aasyn. Gud hjælpe os i vor Nød.

Glædelig Juul til Dem, Deres hele Familie og alle Danske.

Deres ærb.
Chr. Engelsen

Brev nr 26

Vinniza den 15 April 1901²⁵⁴)
Podolien Rusland

Høistærede Herr Professor!

Hjertelig Tak for Deres Brev, som jeg vilde have besvaret for lang Tid siden, hvis ikke anstrengt Virksomhed hver Dag lægger Beslag paa Ens Tænkeevne. Nu i Paaskedagene er her jo lidt Ro, det er muligt at see lidt ud over Horisonten, over Østersø og Skanör til de hjemlige Egne. Jeg seer mig igjen paa Damperen, Kjøbenhavns Taarne dukke frem af en let Taage, alle Minderne fra længst forsvundne Tider vise sig for mig i deres fulde Klarhed. Jeg seer den lille Gaard²⁵⁵) i Staden ved Øresund, der hvor Vandene mødes, der hvor det gotiske Kronborg i Maanelyset staaer. Her var Verdens Ende Naboens Huus og mine Længsler Maal engang at komme ind i Naboens Gaard. Jeg seer Hammermølleskovene, hvor jeg i mine Drengenaar tumlede mig. Jeg staaer igjen ved de stille Skovsøer ved min Faders Side; om Livet her for over 70 Aar siden, om hans Faders²⁵⁶) Virken her i længst forgangne Tider fortalte han. Jeg saa Livet paa Lappen²⁵⁷) i de smaa krogede Huse, hvori Rokkens Snurren lød til Kattens Spinden paa Bilæggerovnen og jeg hørte de gamle Folk klage over Verdens Slethed, hvad jeg naturligviis ikke forstod; i deres Ungdom sagde de havde det været ganske anderledes. Saa senere gjæstede jeg fjernere liggende Egne, saa Nordsjællands smukke Bøgeskove, Dyrehavens poesirige Lunde. Tilsidst stod jeg ved Dannevirke var i Slesvig, hvorfra Tilbagetoget gik til Frederi-

²⁵⁴) besv. 23. apr. 1901.

²⁵⁵) ? Stængaden (Brandtaksationsnummer 411), i dag Sct. Annae gade nr. 24.

²⁵⁶) Chr. Engelsen, lods i Helsingør. Slægtsregister over familien Engelsen (sluttet marts 1908, 9 pp.) er udarbejdet og findes på visse biblioteker og arkiver.

²⁵⁷) en gade i Helsingør.



Fig. 34. Helsingør. Sct. Annae gade 24 (t.v.) og 22 (t.h.). Huset t.v. (med handskemager-skilt) er Chr. Engelsens barndomshjem. Iflg. Folketælling i Helsingør i 1855 boede familien Engelsen i stuen.

(Foto: Hugo Mathiessen, 1921. Nationalmuseets 2. Afdeling).

cia, hvor vi levede i Blokhuus indtil Østerrigerne truede Angreb. Da flyttede vi til Stauerbymark i Fyen. Danmarks store Sorg forestod vi unge Mennesker ikke i hele dens Dybde. Det var for os Poesi, der spillede i Regnbuens straalende Farver. Alt skulde jo gjenvindes med Glands og Hæder. Jeg lod endog mine Sager blive i Flensborg, da jeg ventede dertil en snarlig Tilbagekomst. Først senere kom Sorgens Bud det knugende, der trykkede til Væggen, saa man knap kunde aande — ja og da senere gik Livet sin alvorfulde Gang. En heel Historie er skjult i alle disse Strømninger over Bjerg og Dal. Snart var det som Fossens Brusen over skarpe Klipper ned i den dybe Grund, snart som en mild Strøm mellem venlige Egne hen under smukke Trægrupper i Blomsters Duft. Dog langt bort, mere og mere fjernt fra de hjemlige Egne. Vel seer jer nu ikke mere Sibiriens Graner paa de taarnhøie bratte Klipper, seer ikke mere den undløbne Forbryders Spor i Sivet ved Østasiens Bjergstrømme, seer ikke længere Skyernes vilde Formationer om Baikalbjergenes Spidser, men dog er jeg borte over Bakke og Dal, længere borte end nogensinde før. Thi af hele det Danmark, jeg kjendte, ere kun altfor mange seilede over Styx. Borte for bestandig ere kun altfor

mange. Jeg er længere borte fra Danmark end nogensinde før. Det gaaer mig ikke engang som „Matrosen“ men som „der alte Papagei“:

Der Aturen allerletz[t]er
Trauert dort der Papagei,
Am Gestein sein Schnabel wetzt er,
Durch die Lüfte tönt sein Schrei!

Og nu seer jeg til min Sorg af Deres Brev, at Bruun-Pedersen²⁵⁸) ogsaa er gaaet bort.

Nu staaer Sagen angaaende Dyrslæge her saaledes, at det er et Spørgsmaal om man idetheletaget faaer en saadan her, da Landhusholdningsselskabets Medlemmer ikke kunne blive enige. Jeg takker for Professor Bangs Hilsen og gratulerer ham og Skolen til, at han er bleven Directeur²⁵⁹). Dyrslæge og medicinsk Candidat Christensen²⁶⁰) kjender jeg ikke, men det interesse[re]r mig at høre, hvad der foregaaer paa Skolen. Maaske kan jeg personlig komme til at gjøre hans Bekjendtskab, hvis jeg kommer til at kjøbe en Hingst til Sommer i Danmark for et herværende større Gods, hvor jeg er Dyrslæge. Dog er dette et Spørgsmaal; men paa Tiden var det vel at komme hjem.

Det gjør mig meget ondt at høre at Gautier²⁶¹) har gjort sig vigtig ligeoverfor Prof. Bang. Det passer sig ikke. Jeg kjender Gautier fra gamle Dage. Han har havt saadanne Anlæg, men jeg troede, at han paa sine gamle Dage havde overvundet dem.

Det glædede mig meget at høre om Deres Familie og at det gaaer alle Deres Børn vel, dog gjør det mig inderligt ondt, at Deres næstældste Søn²⁶²) lider af Nervesmerter. Gid han maae faae en lykkelig Reise og at et andet Klima vil gjengive ham hans Sundhed.

Lige i dette Øieblik fik jeg Telegram fra et Stutterie om at komme derhen; det er 10 Timers Jernbanekjørsel herfra, omtrent 28 Miil²⁶³). Jeg veed dog ei om jeg reiser derhen, da jeg vilde reise iaften til Pe-

²⁵⁸) N. Bruun Pedersen døde 26. juni 1898.

²⁵⁹) B. Bang blev kun konstitueret som højskolens direktør 1900—1901.

²⁶⁰) A. C. P. Christensen (1869—1953), dyrslægeeksamen 1889, cand. med. et chir. 1898. Efterfulgte N. Bruun Pedersen som lærer i veterinær retslære (1. sept. 1898 til juli 1921). Var i Rusland på studiebesøg i sommeren 1907. Har også korresponderet med Mæhl.

²⁶¹) D. J. O. Chr. Gautier (1848—1913), eksam. 1868, formand for Den danske Dyrslægeforening 1888—1907.

²⁶²) Jon Haraldsen Krabbe (1874—1964), kommitteret for Island ved det danske Udenrigsministerium, gift 1899 med Margrethe Casse.

²⁶³) ca. 210 km.



Fig. 35. Marie Engelsen født Pabst, Chr. Engelsens kone, mor til børnene Mogens, Anna, Andreas og Margrothe.
Orig. 13.5×8.5 cm. Fotograf ukendt. Gave fra ing. Alf von Spindler, Wettingen, Svejts.

tersborg til min Kone²⁶⁴) og Søn²⁶⁵). Praxisen er her af en ganske egen Slags, hvorom der kunde fortælles en heel Deel. I et senere Brev skal jeg skrive mere herom. Nu beder jeg Dem overbringe alle dem, som endnu erindre [mig] især Deres høitærede Frue mine ærbødigste Hilsener.

Gid et naadig Forsyn vil bevare Dem og alle deres; hvilket er mit inderligste Ønske.

Deres ærbødige
Chr. Engelsen

Existerer Tidsskrift for Veterinærer?²⁶⁶)

Min ældste Datter Anna som De kjender har endt Handelsacademiet i Petersborg, derefter taget latinsk Examen og studerer nu paa det medicinske Facultet i Genf i Sveitz. Hun skrev til mig om at hun kunde have Lyst til efter at have taget Examen i Grundvidenskaberne at fortsætte Fagstudiet ved Universitetet i Kjøbenhavn. Jeg skrev dog til hende, at det er en egen Sag at vexe Skole; jeg mener, at den Harmo-

²⁶⁴) ejendommelig nok nævnes hendes navn ikke en eneste gang i de 38 breve.

²⁶⁵) Andreas, på dette tidspunkt immatrikuleret ved det filosofisk-historiske fakultet i St. Petersborg.

²⁶⁶) ophørt 1894.

TIDSSKRIFT
FOR
VETERINÆRER,

UDGIVET UNDER MEDVIRKNING AF LÆRERNE I VETERINÆRFAGET
VED DEN KGL. VETERINÆR- OG LANDBOHØJSKOLE

OG REDIGERET AF

Dr. H. KRABBE.

ANDEN RÆKKE.

FIREOGTYVENDE BIND.

MED EN PLAN.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL.

1894.

Fig. 36. Titelblad af sidste årgang af Tidsskrift for Veterinærer, danske dyrlægers eneste faglige tidsskrift fra 1853—1890, da Maanedsskrift for Dyrlæger begyndte at udkomme.

nie, der findes paa en Skole mellem Grund- og Fagvidenskaberne let forstyrres ved Overførelse til et andet Sted, hvor den specielle Uddannelse maaske er bygget paa et andet Grundlag. Dog skrev jeg, at jeg først vilde høre Deres Mening herom og tillige erfare hvor god Uddannelsen er i Kjøbenhavn. Maaske staaer Universitetet der tilbage for Universitetet i Genf? Og maaske bliver Damer²⁶⁷⁾ ikke optagede og tilstedte til Afgangsexamen, naar de have endt Gymnasium i et fremmed Land? Jeg beder Dem have den Godhed at besvare disse Spørgsmaal.

Min Datters Adresse er:

Suisse Génève

Etudiante a l'Université

Boulevard St Georges 52

Mademoiselle Anna Engelsen²⁶⁷⁾

saa hvis det ikke skulde genere Dem, skrev De maaske et Par Ord til hende. Det vilde glæde hende meget at faae Brev fra Dem. Skulde De ikke have Tid, kan jeg jo ogsaa besørge Deres Svar. Jeg beder Dem ikke tage den min ydmyge Bøn ilde op. Men min Datter interreserer sig saa meget for Danmark, som hun betragter som sit Fædreland, som det Land hvor hun egentlig hører hen. Derfor vilde hun saa gjerne derhen, vilde saa gjerne lære det at kjende som til Dags Dato for hende er „en Saga blott“. Ogsaa jeg vilde gjerne, at hun skulde leve sig ind i Forholdene paa de for hendes Forældre²⁶⁸⁾ dyrebare Steder. —

Brev nr 27

Winniza i Podolien den 21 December 1901²⁶⁹⁾
Paa Eiendommen Timanovka
i det sydlige Podolien

Høistærede Herr Professor!

Rastløs gaaer Tiden og uden ret at vide det, er det paany bleven Juul for mig. Jeg er reist i flere Aar fra Eiendom til Eiendom og ingen Steder funden Hvile. Stormen har tudet, naar jeg i de mørke Nætter er kjørt over de høie Bakker eller gennem Egeskovene, hvor det visnede Løv

²⁶⁷⁾ medens Engelsen syslede med disse problemer, har verdens første kvindelige dyrlæge forlængst taget sin eksamen netop ved en svejtsisk veterinærskole: frøken Stephanie Kruszevska har i 1888 i Zürich bestået veterinæreksamen med udmærkelse. Året efter blev Nielsine Nielsen (1850—1916) Danmarks første kvindelige læge.

²⁶⁷⁾ c/o Madame Racurell.

²⁶⁸⁾ Chr. Engelsens kone var også fra Helsingør.

²⁶⁹⁾ besv. 30. marts 1902.

raslede ned for min Fod. Tidt rullede jeg afsted i hurtig Iil, medens en Forriders Fakkell kastede sit flagrende Lys over Veienes dybe Huller, over Grave udvaskede af Regnen, saa at et Kjøretøi midt paa Landeveien kunde forsvinde i dem, eller, et useligt Kjøretøi slæpte mig møisommeligt afsted i det dybe Smuds, der saae ud som en blinkende Sø, eller, efter nogen Tids Tørke, som stivnet Leer bandt Hjulene til Stedet og gjorde enhver Bevægelse ikke ulig en Snegls Kryben. — Naar Solen kastede sit fulde Lys ud over de ensomme Marker, naar Fuglene kviddrede i Mark og Eng og Blomsterne i Foraarets milde Luft venlig nikkede til den Forbikjørende, da syntes det mig vel som om ogsaa en Solstraale lys e for mig, som om jeg i en Luftspeiling saa min afdøde Datters kjære Ansigt. — Dog et Luftstød og Alt var igjen borte. — For den, der ikke alene holder sig til de ydre lidt trivielle Omstændigheder, men seer lidt dybere, har der her været ikke lidt at lære, ikke alene, hvad Dyrlægessager angaaer, der i rigt Maal havde været mig tilgængelige, men ogsaa de forskjellige Mennesker have givet mig nok at bestille. Havde jeg havt Tid til det, havde jeg for længe siden beskrevet disse Vandringer, der for Læseren kunde give et godt Begreb om Folk og Land og belyse en undergaaet Nations Egenskaber, der af Hauch²⁷⁰⁾ og Brandes²⁷¹⁾ er bleven stillet i et Helgenskjær.

Min Praxis har til Dags Dato været god; den har givet i sidste Aar 3500 Rubler, hvoraf jeg burde have lagt op. De store Udgivter til Børneopdragelse have dog hindret mig heri. Dette er sørgeligt forsaavidt som, at min Tilbagevendten til Danmark bestandig opsættes. Jeg er saa grundig kjed af Rusland og længes saa meget efter Danmark, saa jeg sommeder ikke kan holde det ud. Jeg har altid været en Fremmed her. Mine Tanker ere bestandig langt herfra. Min Trøst er de danske Bøger²⁷²⁾, jeg faaer bestandig f. Ex. Danmarks Riges Historie skrevet af forskjellige Forfattere.

At jeg slet ingen Glæde har, vil jeg jo ikke sige. Mine Datter i Genf er min Stolthed og Trøst; hvad min Søn bringer det til i Petersborg paa det naturvidenskabelige Facultet, vil jo Tiden vise. Og saa har jeg den Fornøielse, at jeg heldig har kunnet concurre med en Snees russiske Dyrleger. Ikke fordi jeg vil prise mig selv, men det har altid været mig en Fornøielse, naar jeg har hørt man talte godt om den gamle Dansker i Vinniza. Naar Folk have spurgt mig, hvorledes det kunde være, at de russiske Dyrleger ikke duede, svarede jeg, at det

²⁷⁰⁾ C. Hauch (1790—1872), dansk digter.

²⁷¹⁾ G. Brandes (1842—1927), dansk kritiker og forfatter (var i Rusland 1887).

²⁷²⁾ Danmarks Riges Historie af Joh. Steenstrup, Kr. Erslev, A. Heise, V. Mollerup, I. A. Fredericia, E. Holm, A. D. Jørgensen, N. Neergaard. København og Kristiania 1896—1907.



Fig. 37. Professor Harald Krabbe.

På bagsiden påtegnet: Hr. professor, dr. med. S. Paulli
venligst fra Knud Krabbe. 11-3-22

Orig. 10 × 14,5 cm. Fotograf ukendt.

(Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek).

kom ganske simpelt af, at de ikke havde gennemgaaede en saadan Skole som den danske. I de russiske Skoler vare Lærerne Embedsmænd²⁷³), der læste deres Timer af og forresten ikke brød sig en Smule om Eleverne. De vare for disse Skrækbilleder, der om muligen søgte at lade saa mange som mulig falde igjennem ved Examen. Undervisningen var ikke saadan, saa Eleverne selv kunde arbejde, men bestandig maatte søge privat Hjælp. Lærerne kunde ikke vække Interesse for Fagene, de fandt ikke Aanden i Naturen, kort, de vare ikke Lærere af Guds Naade f. Ex. som Bendz, der kastede Lynglimter ud i en hidtil ukjendt Verden eller som Stockfleth, der forstod at vinde Alles Hjerter og vakte Lyst hos enhver stræbsom Dyrslæge til at være sin store Lærer værdig. Og saa De Herr Professor, der ikke har glemt de Landflygtige²⁷⁴), men holdt

²⁷³) nogle gik til daglig i uniform.

²⁷⁴) Engelsen tænker her først og fremmest på sig selv, men muligvis også på Mæhl, der også korresponderede med Krabbe.

Baandet fra den danske Skole fast til dem, der vare skjulte bag Hori-
sontens Grændser i Verdens mest taagede Egne. Saadanne Lærere fin-
des ikke her. Herom vidne de bestandig lukkede russiske Universiteter,
de uophørlige Scandaler, der skjænde disse Videnskabens Vuggesteder.
En russisk Embedsmand (Byens Borgemester) sagde for kort Tid siden:
„mere ubrugelige Folk end Lærere og Toldere findes neppe i Rusland“. Opdragende Indflydelse have de ei. Fra Sjælens rige Indre strømmer
Intet over til den opvoxende[,] Husvaling søgende Slægt af den simple
Grund, at disse Lærere hverken have Sjæl eller Indre, end sige et rigt.

Hermed sender jeg 12 Billeder fra Vinniza²⁷⁵⁾ og Omegn. Jeg skal senere give en nærmere Beskrivelse af disse. Det er altsaa denne By, hvori jeg boer i, men kun meget lidt opholder mig i.

Altsaa nu brænde Julelysene overalt i Danmark for Store og Smaa. Gid jeg kunde være med der. Herr Professor modtag mine bedste dybt-følte Lykønskninger til Dem og Deres hele Familie. Hav inderlig Tak for den Godhed, De altid har udvist mig, saavel som Professor Bang og Docent Becker. Ligeledes Tak for den Godhed, de Alle udviste min Datter, da hun sidste Sommer var i Kjøbenhavn. Jeg haaber at hun om et Aar eller to fortsætter sine Studier i Kjøbenhavn. Hun har jo nu havt Leilighed til at see Forholdene ved udenlandske Universiteter og lære fremmede Sprog. Hun har endt Handelsacademiet i St Petersborg og tjente nogle Aar i et større Handelshuus i Petersborg.

I flere Aar er jeg ugleseet af den russiske Forvaltning. Jeg har allerede længe ventet, at man afskeder mig af Statstjeneste, som jeg dog gjerne vilde holde for om nogle Aar at faae en Pension af 38 Rubler om Maaneden. Man søger at lægge mig alle de Hindringer, man kan for Praxisen. Kort sagt denne Dyr lægeforvaltning er noget Pak, som det ikke lønner sig at tale om. — Mit kjæreste Sted, hvor jeg er aarlig ansat, er Timanovka²⁷⁶⁾, som betaler mig 400 Rubler om Aaret, derefter Jaltuschkov²⁷⁷⁾ med 300; det er Eiendomme paa 10 til 12,000 Tønder Land. Hos Grev Heyden paa Eiendommen Goloka tjener vor Landsmand Munk²⁷⁸⁾ som Forvalter. Han var et Par Aar paa Landbo-høiskolen; han er en Bornholmer; det er en meget god og net Mand. —

Altsaa virkelig, de gamle Tider ere forbi for bestandig; de komme aldrig mere tilbage, ogsaa de, der ere traadte ud af Rækkerne. Der var naturligvis ikke saa lidt at fortælle om russiske Forhold, om hele Samfundets Stilling i de forskjellige Dele af dette Land. Men dels bliver

²⁷⁵⁾ en eftersøgning på Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek, Geografisk Institut, Det kgl. Bibliotek, Nationalmuseet og hos familien har ikke givet positiv resultat.

²⁷⁶⁾ antal heste kunne ikke verificeres.

²⁷⁷⁾ antal heste ukendt.

²⁷⁸⁾ død i russisk fængsel omkr. 1920.

dette for langt, for meget af det Gode og, hvad der er Hovedsagen, jeg interesserer mig slet ikke for disse. — Jeg har været Expert i dette Kievske Veddeløbs-Selskabs Hesteudstilling og ved Landmandsforsamlingerne i Vinniza og skal sende Dem Herr Prof. endeel Hestephographier fra disse Udstillinger. Jeg vilde jo saa gjerne hjem til Danmark og skal søge ved første Leilighed at gjøre en Udflugt, thi længe holder jeg det ikke ud. —

Jeg gaaer hen til Vinduet; Mørket hviler over Mark og Eng. Maanen gjør forgjæves Forsøg paa at bryde den tykke Taage; en enkelt Straale spiller paa det tilvenstre for mig liggende Slots Spir; og nedenfor mig i Dalen hinsides Engen blusse hundrede Lys, der komme fra de klinede Vægge der kaldes Landsbyen Timanovka. Ja dette er jo meget godt. Dog siger jeg igjen med den tyske Forfatter

Alle, Alle sind verschwunden
In der Erde tiefen Schicht
Sorge ist an mir gebunden
Gieb mir Herr mein kleines Kind²⁷⁹⁾).

Jeg beder Dem bringe Deres Hustru min ærbødige Hilsen

allerærb. Chr. Engelsen

Brev nr 28

Eiendommen Nakasno i Ukraine
den 22 December 1903²⁷⁹⁾

Høistærede Herr Professor!

Ikke fordi jeg har glemt mit kjære Danmark, den danske Skole og mine høit ærede Lærere har jeg saa længe ikke ladet høre fra mig, men paa Grund af, at jeg har gennemlevet en overordentlig svær Tid. Jeg har maattet spænde hver Tanke i et Løb, i hvilket det galt at springe fra Steen til Steen, medens de rivende Strømme skummede i Dybet. Al min Id var rettet paa at holde mig over Vande. Min kjære Margrethe den 16ten aarige Pige var død af Tuberculose; og i denne store Sorg, der tog al min Kraft, galt det om paa det fremmede Sted at udarbeide en Praxis, der ville kunne sikkre Børnenes Opdragelse. I det heletaget findes der saagodt som ingen Praxis i Rusland, der er et fuldstændigt raat og ucultiveret Land, hvad naturligviis er Dem bekjendt. Kun i de gamle

²⁷⁹⁾ citatet kan ikke identificeres.

²⁷⁹⁾ besv. 27. dec. 1903.



Fig. 38. *Stadnina na lace*. (Heste på græs).
 Maleri af J. Kossak (1824—1899). (Nationalmuseum, Krakow).
 „En saadan Hestehjord er sin Eiers Stolthed og fremvises til enhver Gjæst.”

polske Provindser, hvor fransk Forfinelse har trængt asiatisk Raahed mod Øst, hvor endnu en svag Skygge af tidligere Aarhundreders Herregaardsliv existerer²⁸⁰), hvor Slotte med takkede Gavle kaste mægtige Skygger mellem hundreaarige Ege og farvede Ruder i slanke Spiir i de stille maaneklare Nætter kaste Lysglimt ind under Acasierne, ud over Slotssøerne til de med Tjørn og Hyld tæt bevoxede Smaaøer, kun her existerer Stutterierne, Hesteholdet i en Skikkelse, der for det nuværende Danmark kun er en Saga. Naar Solens sidste Straaler have spillet over de vuggende Græstoppe, naar Skov og Mark er hyllet i Dæmringens ubestemte Former, høres Spøg og Latter hinsides Slotsmurens. Hestenes Vrindsken og Stampen blandes med Staldrengens Raaben og Skrigen. Hornene lyde, Portene aabnes og i susende Fart over Skov og Steen suser en Cavalcade af Herrer og Damer ud i Nattens kjølige Vinde. Gnister fra Smaadrengenes Fakler funkler i den uklare Belysning. Det er Polens sidste Suk over en større Fortid. Men endnu existere de store Herregaarde paa 20, 40, 60 og 100,000 Tønder Land, der alle have deres Stutterier; saaledes Fyrst Sangusko, Greverne Po-

²⁸⁰) i 1796 var veterinærskolens anden lærer E. Viborg og stutmester F. Nielsen her for at købe 16 heste til Frederiksborg stutteni. Viborgs dagbog fra denne rejse opbevares på DVJ Bibliotek.

tockki og Branicki²⁸⁰⁾). Men i det hele taget har enhver polsk Godseier sin „Stado“, saavel som Kirgisen har sin „Tabun“ = Hjord Heste. Her forsynes det russiske Cavallerie med sine Heste af engelsk Halvblod. En saadan Hestehjord er sin Eiers Stolthed og fremvises til enhver Gjæst.

Jeg erindrer endnu et Billede jeg saae paa en Eiendom der fremstiller en Hestehjord, som Polens sidste Konge Stanislav beseer hos en Adelsmand. Han, Polens Skjændsel Konge skulde vel bestille andet end beseer Hestehjorde! — Her kunne endnu Dyr læger existere, naar de ere blevne deres Opgave tro og stræbe efter det høie Maal, den danske Skole har stillet de unge Slægter for Øie. Sikkerlig er der endnu andet at tage Vare her, nemlig at klare sig i Omgangen med Mennesker, der ere saa vidt forskjellig fra vore vante Forhold. Dog dette vil altid blive en reen personlig Sag. — Af Staten havde jeg ikke mere at vente, det var altsaa min eneste Udvei at leve af Praxis; det gjaldt om i rette Tid at naae Mærkepælen. Og jeg maae jo være taknemmelig, en naadig Skjæbne har staaet mig bi. Mit Arbeide er maaske halvt færdigt. Under Kummer og Sorg ere Dagene gaaede for mig paa mine ensomme, lange Reiser, men Arbeidet er gjort, Pengene ere kommede ind mere end jeg havde ventet. Forhaabentlig ville mine Børn rolig kunne studere i Genft²⁸⁰⁾) og St Petersborg og som jeg haaber senere i Freiburg. —

Saasart Omstændighederne tillade det, vender jeg Næsen hjemad. Om 3 Aar har jeg udtjent en Pension af 460 Rubler om Aaret. Kunde jeg endnu lægge lidt til af her sparede Penge, kunde jeg rolig leve mine sidste Dage enten i Kjøbenhavn eller min kjære Fødeby Helsingør. I Rusland vil jeg i intet Tilfælde blive. Jeg har faaet nok af Rusland. Jeg længes bestandig mere og mere. Nu lyse Julelysene i hver en Vraa; hvad har jeg dog her at søge i dette fremmede Land! Mine Tanker ere under min Kjørsel hjemme; dog skrive kan jeg ei, naar jeg reiser; og kommer jeg paa Stedet, har jeg nok at gjøre eller er ikke oplagt.

Forhaabentlig kommer der nu lidt mere Ro i Sindet. Jeg skal da af og til fortælle lidt herfra om de i Sandhed eiendommelige Forhold. Jeg har jo havt Leilighed til at see ikke saa lidt. Brevet skriver jeg underveis, saa jeg kan ikke nu lægge et Photographi, jeg har bestemt for Dem, indeni det, men, naar jeg kommer til Vinniza, skal jeg sende det. Man maa kalde dette Billede „Russiske Dommere“.

Deres sidste Brev har gjort alle mine Reiser med i det sidste Aar. Altid har jeg villet besvare det. Men har jeg havt et Paar Timers Fritid, har jeg ialmindelighed hængt saa meget med Næbet, at jeg kun ville have kunnet sætte det mest usammenhængende Tøi sammen.

²⁸⁰⁾ se f. eks. J. Borowiak: Die Arabische und Anglo-arabische Pferdezucht der Grafen Branicki in Bialocerkiew. Stuttgart 1914, 88 pp. (også i serien: Unsere Pferde, Heft 51).

²⁸⁰⁾ Genève.

Naturligviis har jeg ogsaa her endeel Praxis af Gaardenes Arbejdsdyr — Heste og Oxer, af hvilke sidste der findes mange af. De benyttes til svært Træk, især til Pløining. Men Bønderne bruge aldrig Dyr læger paa Grund af, at de selv kun staae paa et dyrisk Standpunct. — Vaccinering mod Miltebrand er meget almindelig. Her benyttes en Methode, der benævnes efter afdøde Prof. Senkovski, der var Prof. i Charkov. Han lavede en Vaccine, der bestod af afsvækkede Sporer og ikke som Pasteur — af afsvækkede Bacciller. Resultatet opnaaede han ved at lade Bacillerne passere igjennem forskjellige Dyr. Denne Methode er ubekjendt i Udlandet. Jeg har vaccineret flere Tusinder Dyr, der faae Immunitet i 3 Aar. —

I disse Dage vil jeg endnu skrive til Herr Professor Bang²⁸¹). Det vilde glæde mig overordentlig meget om De saavel som Herr Professor Bang vilde saasart som mulig skrive til mig. Jeg har ligefrem Trang til at faae Brev fra Dem og føler mig urolig. Det vilde være mig en stor Trøst at høre, hvorledes det gaaer Dem. Deres sidste Brev fra den 30 Marts 1902 fortæller om Forandringen i Deres Stilling²⁸²). Gudskeelov at De dog fik Pensionen. Ligeledes haaber jeg, at det gaaer Deres Børn vel og, at De ere Alle raske. Gud give dem Alle det Bedste en naadig Skjæbne kan Yde. — Jeg beder Dem bringe Deres Hustru min ærbødige Hilsen. Selvfølgelig ønsker jeg Dem alle en rigtig glædelig Juul. Ligeledes beder jeg Dem hilse alle Professorerne ved Skolen: Dem der kjende mig og ikke kjende mig. Faaer jeg først Brev, da skal jeg skrive regelmæssigt og om alle mulige Forhold, om Alt hvad De ønsker. Mit Helbred er godt (jeg har jo altid i den Henseende været lykkelig). Kun lider jeg af Kortaandethed efter hvad man siger af Hjertesvækkelse; men det er jo ikke saa underligt, naar man tager de Anstrengelser i Betragtning, som jeg har maattet udholde. Om Praxisen har jeg glemt at fortælle, at jeg her i Aarets Løb gjør en Mængde Operationer, jo vanskeligere desto bedre for mig. For Exempel, nu skal jeg fjerne en Svulst i Kjæbehulen hos en Hest, den er brudt gennem Benet.

Og endnu en Gang mine hjerteligste Hilsener til min høitagede Lærer og til alle Dem, som vilde have noget at gjøre med mig.

Deres ærbødige
Chr. Engelsen

Thor Lange skal bo paa en Eiendom²⁸³) i denne Egn, men jeg har ei kunnet finde ham.

²⁸¹) brev ikke fundet.

²⁸²) meddelelse om Krabbes fratrædelse som professor i anatomi findes bl. a. i Maanedsskrift for Dyr læger 1902/1903, 14, 112.

²⁸³) Napadovka ved landsbyen Lipovec.



Fig. 39. Ejendommen *Napadovka* ved landsbyen Lipovec. Thor Langes hus.
(Det kgl. Bibliotek).

Brev nr 29

Vinniza i Podolien
den 16 Januar 1904²⁸⁴⁾

Høistærede Herr Professor!

Det var mig en overordentlig stor Glæde at modtage Deres Brev, som jeg forøvrigt først modtog for nogle Dage siden, da jeg var borte paa en lang Tur. Det glæder mig meget at høre, at det gaar Deres Børn saavel. Gid Fremtiden vil bringe Dem og Deres Slægt Lykke og Vel-signelse. Deres Brev var mig særlig kjær. Jeg faaer nu kun sjældent Breve hjemmefra; min lange Fraværelse fører dette jo med sig. Jeg glædede mig derfor dobbelt. Det var jo en Luftning fra gamle Tider, et Minde om længst forsvundne Dage. —

Istedetfor at give en Beskrivelse af f. Ex. de lovlige Forhold her sender jeg Dem et lille Billede af russiske Dommere taget iflæng. Her-af vil De kunne see hvilke Individder der her skjelne mellem Ret og Uret. Endnu et Billede af en herskabelig Kosak. — I længst forsvundne Dage, da Kampene førtes mellem Magnaterne og Kosakkerne, havde Godseierne en Livvagt af Kosakker, en Slags personlige Soldtropper.

²⁸⁴⁾ besv. 20. dec. 1904.

Kosakvæsenet er trængt tilbage til Don og Ural, men de store Godseier, der endnu leve i Traditionen, holde deres Kosakker, egentlig nu kun et Tjenerskab. Saaledes har Grev Grocholski ved Vinniza en 15—20 Mand, saa, naar de ride paa Jagt, stille Godseierne hver især en 20—30 Ryttere, der med Sang og Klang, med Pauker og Dands ryste Skovens faldne Løv.

En Dyr læge Andersen²⁸⁵⁾ fra Randers skrev til mig, at han gjerne vilde komme herover. Stillingen ved Landhusholdningsselskabet kan der neppe være tale om, da Præsidenten Grev Heyden er bange for at ansætte en ikke russisk Dyr læge. Og en Russer ville Polakkerne ikke have. Da min Praxis har udvidet sig saameget, saa dog meget gaaer tabt, da jeg ikke selv kan være overalt, saa kunde det jo være meget beqvemt, naar vi kunde være To om Sagerne. Dog saa lidt jeg frygter russiske Dyr læger, veed jeg dog mine store Mangler. Jeg vil derfor ikke før Børnenes Opdragelse er endt skaffe mig en Concurrent, der muligen kunde sætte mig agterud. Meget er jo afhængigt af de forskjellige Folks Egenskaber. Det er jo en særlig Sag at have Tiltro til en Mand, man ei engang kjender. Kommer Tiden, da jeg vil frigjøre mig her, da er det en anden Sag.

Jeg har meget Materiale, som jeg vil bearbejde for tydske eller danske Tidninger. Tidsskriftet for Veterinairer er jo gaaet ind²⁸⁶⁾. Gautier der jo er en Deel vigtig, kjender jeg fra tidligere Tider. Hans Opræden mod Professor Bang har jeg ikke glemt.

Næste Gang vil jeg skrive mere. Det skal ei vare længe.

Jeg beder Dem meddele Deres Frue min ærbødige Hilsen.

Deres ærbødige og taknemlige
Christian Engelsen

Ved Leilighed bedes De meddele mig, hvorfor egentlig Tidsskriftet for Veterinærer gik ind.

Brev nr 30

Chmerinka den 23 December 1904²⁸⁷⁾

Høistærede Herr Professor!

I rastløs Higen gaaer min Tid. Jeg har undertiden ei Tid til at gjøre mine Regnskaber; hvorfor jeg altid sagter agterud med mine Breve.

²⁸⁵⁾ Hans Christian Andersen (1859—1931), Laurbjerg, Randers, eksam. 1883.

²⁸⁶⁾ i 1894.

²⁸⁷⁾ besv. 11. nov. 1905.



Fig. 40. Stutteriet Antoniny. Fra: *Das arabische Pferd . . .* af B. v. Lukomski (p. 45), Stuttgart 1906 (også i serien: *Unsere Pferde*, Heft 33).

Der gaaer jo ikke en Dag, uden at jeg tænker paa de hjemlige Egne. Men hvad hjælper alt Dette. Foreløbigt er jeg bundet til Halvasien, thi kun det giver Midlerne til den dyre Børneopdragelse. Min Datter, som i Sommer blev givt med en Chemiker i Genf, ender Universitetet der til næste Aar og vil saa studere endnu nogen Tid ved et tysk Universitet. Min Søn Andreas skulde til Foraaret ende Universitetet i Petersborg og skulde saa fortsætte i Freiburg²⁸⁸). Dog som følge af Krigen²⁸⁹) lader man ham vel neppe slippe over Grændsen. Forholdene ere her skrækkelige. Det gaaer lige til Oprør. Den tøilesløse, raae Befolkning kan den usle Regering ikke holde Styr paa. Tyveri og Voldshandlinger hører til Dagens Gjerning. Mord og Overlast skeer jevnlige nok uden at Gjerningsmændene findes eller straffes. Bestikkelser ere i Gang i alle Contoirer. Ærlige, ordentlige Mennesker findes kun ved ivrig Søgen med Lygter. — Jeg seer ingen Forskjel i Befolkningens aandelige Standpunct nu og for 33 Aar siden. Jo længer man lever her, desto mindre Sympathi faaer man for Landet. Pressen er undertrykt og ilde betjent. For et frit Ord existerer de strengeste Straffe. Selv Keiseren²⁹⁰) befordrer Overtroe og Uvidenhed ved at lave Hellige og ved selv at reise til disse. Den tidligere danske Prindsesse Dagmar har et daarligt Navn.

²⁸⁸) han kom ikke til Freiburg (der angives, at han blev ritmester).

²⁸⁹) den russisk—japanske krig 1904—1905.

²⁹⁰) Nikolaj II, regerede fra 1894—1917, henrettet sammen med familie i 1918.

Her er hun ingen Dagmar. Jeg har i min[e] tidligere Breve ikke talt om Ruslands sociale Forhold, thi jeg interesserer mig ikke herfor, men nu bliver det dog for galt.

Min Praxis er det til Dags Dato gaaet godt med. Naar det blot et Par Aar endnu vil gaae godt, vil jeg være meget tilfreds. Da ville Børnene være opdragne og jeg vil da være ovenpaa det. De store Udgivter, jeg jevnlig har havt, har gjort det umuligt for mig at røre mig. Jeg er rask. Kun i August havt jeg et let apoplectisk Slag, som jeg dog snart forvandt. Dog er der bleven Tunghed tilbage i den høire Fod og ved Sindsbevægelser eller Anstrengelse faaer jeg en Fornemmelse som om jeg havde en Blykugle i Hovedet. Hovedpine har jeg dog ei.

Jeg har været i Volhynien, i Antonini, Grev Pototski's store Eien-
dom. Mange mærkelige Sygdomme har jeg seet. Hovedsagelig ved Ope-
rationer fortjener jeg mit Brød.

Min yngste Datterts Død var og er mig en svær Tort.

Nu er det Juul, og alle de gamle Erindringer og med dem den stærke Længsel bliver igjen levende. Men jeg kan intet gjøre. Dagens store Stjerne kaster sine Straaler ud over de endeløse Flader og forsvinder under et Purpurskjær, Maanen staaer op og gaaer ned, tager til og af for saa tilsidst at forsvinde og kommer saa igjen, men jeg reiser bestandig, kjører gjennem det alentykke Smuds, ned i dybe Huller, over Broer, i hvilke der er mere Huller end Brædder, kjører og kjører ind i mit Livs Aften. Den 2. Februar er jeg 58 Aar. —

I disse Dage og nu her er jeg beskjæftiget med at modtage Heste for Armeen i det fjerne Østen²⁹¹). Ikke engang Heste have de der nok. —

Herr Professor jeg ønsker saa inderligt Dem og alle Deres en glædelig Juul og alt Godt og Deres Børn en riig Fremtid; ligeledes Dem og alle ved Skole et glædeligt, lykkeligt Nytaar. Er virkelig den tidligere Tid med saa meget Smukt forsvundet for bestandig!

Jeg beder Dem overbringe Deres Frue min ærbødigste Hilsen

allerærbødigst
Chr. Engelsen

Til danske Forhold kjender jeg kun lidt, da man ingen Aviser kan faae. Kun ved et Besøg hos Thor Lange fik jeg nogle. De ere jo ogsaa fremmede for mig!

²⁹¹) den russisk—japanske krig 1904—1905.



Fig. 41. Rektor J. Szpilman.
(A. Perenc: Historia lecznictwa zwierzat w Polsce. Wroclaw/Warszawa 1958, 2. w.)



Fig. 42. Prof. J. Bayer.



Fig. 43. Prof. K. Storch.

Fig. 42, 43 og 44 er fra G. Günther: Die Tierärztliche Hochschule in Wien. Ihre Geschichte, ihre Institute und Einrichtungen. Düsseldorf [1930].

Brev nr 31

Vinniza den 2 November 1905²⁹²⁾

Høistærede Herr Professor!

Paa mine ensomme Reiser i Nord og Syd saae jeg, naar Mørket hvilte over Skov og Mark, langtorte i det ukjendte Fjerne en Lysstribe bryde den tykke Taage. Det var ligesom et koldt Aandepust foer hen over Dal og Vang. Træerne rystede sørgmodigt Løvet, Vanddraaberne trillede lig Taarer ned paa den syndige Jord, hvor en udartet Dyrerace (saakaldte Mennesker) drev deres Uvæsen. Lidt efter kom en ny Straale. Den skød høit op, saa høit, saa den slukkede den skjønnne Morgenstjerne. Og saa nogle Minuter efter spillede Skyernes Kupler og sønderrevne Spalter i et rødt og gulladent Lysskjær; og op steg da over Horisonten den mægtige Ildkugle. Et tusindfoldigt Echo rungede gennem Skov og Dal fra Skovens fjedrede Beboere. Og den store Ildkugle vandrede høit op, stadig mod Vest og lidt mod Nord, overalt kaldende til Liv og Virksomhed. Hestene rystede deres tykke Manker og afsted gik det over Stok og Steen. Men altid trak Ildkuglen mod Vest og Nord. Og naar den forsvandt var Farvespillet endnu stærkere. Den sendte sine Glimt, sine Afskedshilsener til de høie Tinder, men den sidste og smukkeste dog til den store Gran paa Karpathernes Ryg. — Og afsted fore vi i det dybe Mørke.

Jeg tænkte da, hvor kan jeg blive her. Jeg maae dog ogsaa afsted til hine Vestens og Nordens Egne, hvor Alt glindser i dette prægtige Farvespil. Jeg pakkede mine Sager, ja saa var jeg snart i Lemberg²⁹³⁾. Her besøgte vi Veterinairskolen (min Datter var nemlig med); vi vare hos Rectoren Dr. Szpilman. En Assistent viste os Skolen, der dog er af

²⁹²⁾ besv. 11. nov. 1905.

²⁹³⁾ i dag Lwow.



Fig. 44. Tierärztliche Hochschule, Wien.

Siden E. Viborg, der i 1787—1788 studerede her, har ikke så få danske dyrlæger besøgt denne læreanstalt, der ligger i III. Bezirk, Linke Bahngasse 11.

ringe Dimensioner. I Museumet findes enkelte smukke Præparater. Derfra reiste vi til Krakau hvor vi besaa Kirkerne og Kongegravene. En interessant og lærerig Gang. Til Wieliczka²⁹⁴⁾ kom vi desværre ikke paa Grund af min Sygdom. I Wien besøgte jeg ogsaa Skolen. Ei heller har denne noget skjønt Ydre. Da er dog vor Skole den skjønneste, den meest fuldkomne af Alle. Her saavel som i Lembu[ø: e]rg gik jeg Klinikerne ved Førerhaand igjennem. Prof. Bayers^{294')} smukke mikroskopiske Øienpræparater tiltrak sig Opmærksomheden. Det anatomiske Museum er ikke ilde, dog ei større end det danske. I det pathologiske kom jeg ei, men kun min Datter. Prof. Storch²⁹⁵⁾ var her vor Fører, en sjelden venlig Mand; han hjalp mig til anden Etage og længere kom jeg ei.

Ligeledes besaa vi Slagterhuset med dets mange Maskiner. At vi ei gik forbi Wiens prægtige Samlinger i de architectonisk smukke Bygninger følger af sig selv. Da alt Dette var seet, gik Reisen til min Datters Hjem, til Zürich, hvor hendes Mand Dr. i Chemie v. Spindler har en Ansættelse. Da jeg paa Grund af en Bronchitis ikke kunde komme til Nauheim for at lade mig behandle for Hjertesvækkelse og en overordentlig stor Aandenød, der har plaget mig siden Januar, saa blev jeg

²⁹⁴⁾ saltminer.

^{294')} prof. J. Bayer, forfatter af bl. a. *Augenheilkunde*. Wien und Leipzig 1900, 484 pp., og *Bildliche Darstellung des gesunden und kranken Auges unserer Hausthiere*. Wien und Leipzig 1892, 24 kolorerede tavler med 25 sider forklaringer.

²⁹⁵⁾ prof. K. Storch.



Fig. 45. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole før den nuværende hovedbygning blev bygget. Engelsen skattede meget sin gamle danske skole og lærere ved den. („Da er dog vor Skole den skønneste, den meest fuldkomne af Alle“).
(A. Holm, 1860).

her i henved 6 Uger. Jeg vilde derfra have reist til Danmark, men jeg var saa elendig, saa jeg ikke kunde. Min Datter, uden hvis Hjælp jeg ikke kunde klare mig, fulgte mig da tilbage til Vinniza. Rimeligviis kommer jeg til at opgive Praxisen. Men Tiden nærmere sig ogsaa, da jeg vilde hjem. I mindre end 2 Aar har jeg udtjent min Pension. Kunde jeg saa faae en Stilling som Lærer i Chemie, Zoologie, Historie eller Geographie ved en Skole, kunde jeg maaske vende hjem for bestandig.

Zürich tiltalte mig ikke; maaske paa Grund af min Sygdom. Jeg bilder mig ind, at Zürichersøen med de omkrandsende Bjerge er ingenting mod den skummende Baikalsøe med sine himmelhøie Klippevægge. Min Sjæl er fuld af langt mere storladne Billeder end dem som Sveiz kan byde. Jeg har fra Ergeni seet ud over de kalmykkiske og Kirgiske Stepper med de endeløse Søer med de mange Vadefugle, det Hele hvile uberørt af menneskelig Haand og fra Chingans²⁹⁶⁾ Spidsør i det østlige Siberien seet den ugjennemtrængelige Taiga²⁹⁷⁾ i sin endeløse Storhed. Naa, lad Menneskebørnene glæde sig over Genfersøens blaagrønne Vande eller en Sneedrive paa Monte Rosas Top eller en Skæppe Vand fra Monct blanc, vi ville ikke forstyrre deres Glæde, thi det er jo kun

²⁹⁶⁾ bjergkæde nord for Peking.

²⁹⁷⁾ planteformation i de østeurop.-sibiriske områder, især nåleskov, ask, asp, birk; urskov, jungle.

SUR QUELQUES DÉRIVÉS
DE
L'ACIDE
2,6 diaminodiphénylamine-4-carboxylique
ET SUR
UN NOUVEAU DÉRIVÉ D'AZONIUM

THÈSE

PRÉSENTÉE

A LA FACULTÉ DES SCIENCES DE L'UNIVERSITÉ DE GENÈVE

POUR OBTENIR

LE GRADE DE DOCTEUR ÈS SCIENCES

PAR

Otto v. SPINDLER

Chimiste diplômé.

GENÈVE

IMPRIMERIE J. STUDER, 3, ROND-POINT DE PLAINPALAIS

1905

Fig. 46. Doktordisputats af O. v. Spindler, der handler om påvisning af borsyre, og som sammen med to andre af hans publikationer findes på Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek.

paa Indbildningen det kommer an. I Zürich hørte vi i den smukke Concertsal god Concert, selv en af Lumbyes Melodier naaede vore Øren. Tillige var jeg i det smukke Museum med sine Kjøkkenmøddinger og Pælebygninger fra Zürichersøen. Ja, hvad have vi ikke seet. Men vil en naadig Skjæbne strække sin Haand ud over mig, gjør jeg endnu ikke den store Reise, hvortil Baaden ligger færdig, da reiser jeg næste Aar til Kongens Kjøbenhavn. Da har ogsaa min Datter gjort sin Doctor-examen. — Jeg takker hjerteligst for Deres sidste Afhandling om Bændelormene²⁹⁸), som jeg fik i disse Dage. Og jeg sender Dem nu min Datters Mands Dissertation for Doctorgraden og tillige en mindre Afhandling om Borsyrens Paaviselse.

Med Nød og Neppe kom vi til Vinniza, thi overalt var Streik som Følge af Uroligheder. Det gaaer muntert til i Rusland nu. Regjeringens store Feil er, at den har ladet sig Alting aftvinge og Intet har givet frivilligt. Saa maa jo ogsaa Folk blive tossede. Igaar gik hovedsagelig Jøderne omkring og gjorde Skandaler, rev Kaisereis Billede ned og rev det itu. Førrige Nat er der kommet Soldater hertil. Mange Retroende ere blevne gale paa Jøderne og have idag samlet Penge for at kjøbe Brændeviin til Soldaterne for at de inat skulde myrde Jøderne. Politieembedsmændene gjorde Begyndelsen med Indsamlingen og tvang ogsaa min Feldtskjærer til at give 30 Kopek = 2 Mark til dette Øiemed. Det er ligesom i Kichinov, hvor Politiet, Fredsdommer og ældste Notarius efter Myrderierne stjal Sølvtoi det Bedste de kunde. Selv Eleverne i Realskolen og Pige-gymnasiets øverste Klasser gaae ikke i Skole men forlange en ikke afholdt Lærers Fjernelse, Stemmeberettigelse for Førelserne ved Uddeling af Stipendier, ligeledes Berettigelse til at tale med ved administrative Straffe og tillige fordre de at Lærerne og Directøren skulle være høflige, naar Eleverne henvende sig til disse.

Fredag den 3 Novbr

Natten er gaaet temmelig rolig. Kun ere de drukne Soldater trængt ind i Jødernes Boliger og have ødelagt, hvad de kunde. Om Mord har jeg endnu Intet hørt her. I Kiev, Chitomir²⁹⁹) og Odessa ere Myrderierne i fuld Gang. Flere Hundrede ere ihjelslaaede. Idag ere Magasinerne lukkede. Man taler om Hungersnød, da al Tilførsel er stoppet.

Hele den raa Masse, der kaldes Folket er uden Ledelse. Voldshandlinger begaaes ustraffet. Som Følge af, at Folket er opvoxet uden Tugt bliver Sandhed og Retfærdighed ikke agtet. Det russiske Folk er en moralsk forkommen Menneskerace. Det er Regjeringens Feil, at den ikke

²⁹⁸) H. Krabbe: Forekomsten af Bændelorme hos Mennesket i Danmark. Beretning om 100 nye Tilfælde. Stockholm 1896, 12 + 2 pp. Separat fra Nordiskt Medicinskt Arkiv 1896: 19.

²⁹⁹) Zitomir.

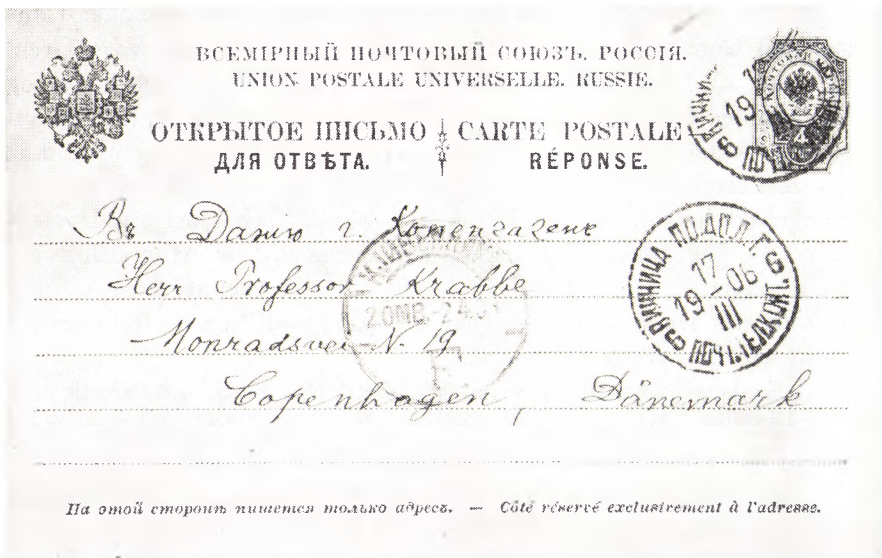


Fig. 47. Sidste hilsen. Med dette brevkort afsendt 17(30) marts 1906 afsluttedes den mere end 30 år lange korrespondance mellem Krabbe og Engelsen. (V" Daniju g. Kopengagen" — Til Danmark, byen København).

paa rette Maade har svunget Svøben, slet ikke har bekymret sig om Folkets regelrette Udvikling, men ladet alle Misbrug uhindret gaae deres Gang. Med andre Ord ladet Rusland være et Land uden Lov og Ret. Nu høster den, hvad den har saaet.

Har jeg Tid til det, indsender jeg maaske til Aviserne smaa Skitser af herværende Folkeliv.

Veterinairskolen i Zürich skal have en god Praxis, men er saa ubetydelig, man vel kan tænke sig. Det er det Ringeste, jeg endnu har seet. — Og hermed beder jeg Dem overbringe Deres Frue min ærbødige Hilsen, ligeledes sender jeg Hilsener til dem der endnu erindre mig. Det gaaer jo særdeles godt med Deres Børn. Gud bevare Dem og Deres hele Familie og give Dem Sundhed.

Min allerærbødige Hilsen. Deres tidligere Elev

Chr. Engelsen

Min Datter er reist tilbage til Zürich.

Brev nr 32

Vinniza Lørdag d. 4 November 1905³⁰⁰⁾

Høistærede Herr Professor!

Til Fuldstændiggjørelse af det tidligere meddelte kan jeg berette, at Bønder og andre Vagabunder plyndrede Jødemagasinerne. Politiet og

³⁰⁰⁾ besv. 11. nov. 1905.

Soldater saae kun til. I eet Tilfælde, hvor den Angrebne forsvarede sig, faldt Soldaterne over Forsvareren. En Halv Snees bleve saarede og Een dræbt. Idag er her Ro. Skaden er betydelig. De omkringliggende Stæder Brailov og Chmerinka³⁰¹⁾ brænde. Naar Bønderne røve og ødelægge tro de, at dette skeer for Kaiserens Skyld. De mene, de hjælpe Zaren. For Næsen af Soldaterne bleve Jernskodderne brudt i Stykker.

Tidligere har jeg engang skrevet til Dem. Jeg veed ei om De har faaet Brevet. Dette her er No 3.

allerærbødigst
Chr. (ulæseligt efternavn)

Brev nr 33

Vinniza den 30 Marts 1906

Høitærede Herr Professor!

Jeg takker Dem hjerteligst for Deres Brevkort. Ogsaa De har havt Sorg og Bekymring. Deres yngste Søn³⁰²⁾ har mistet sin Hustru. Det er et slemt Skaar i Familielivet. Med Bedrøvelse har jeg hørt herom. Gud bevare Dem selv Herr Professor og Deres Hustru i mange Aar endnu og med Sundhed, saavidt som Alderen³⁰³⁾ tillader det. Jeg veed jo, at Deres Øine ere svage, dog Deres Skrift er lige saa tydelig som tidligere.

Jeg har været syg over et Aar. Det første Symptom var Kortaandethed. I Septbr var jeg i Wien og i Zürich. Men Professorerne kunde ikke erkjende Sygdommen. Først for en Maaned siden fandt en Læge her Lipninski Forhærdelse af den høire øverste Lungelap. Tillige fandtes i Sputum mange Tuberciller. Jeg er derfor nu bundet til Værelset og Sengen. Temper. er om Aftenen henved 39°. Men [Fra] Zürich vilde jeg reise til Danmark, men paa Grund af Svaghed kunde jeg ikke. Nu faae vi see, hvad Foraaret bringer. Min ærbødigste Hilsener og Tak til Deres Frue

ærbød. C. Engelsen

Jeg tager hver Dage 2 gram Thiocol fordelt paa 3 Gange.
Jeg har maattet sige min Praxis fuldstændig af.

³⁰¹⁾ Žmerinka.

³⁰²⁾ Knud Haraldsen (f. 1885), læge, H. Krabbes yngste søn, blev først gift i 1909; her tænkes måske på Thorvald Haraldsen Krabbe, ingeniør, gift 1902 med Sigirdur, Thorvaldsdottir Jónsson; hun døde juleaften 1905.

³⁰³⁾ H. Krabbe var på dette tidspunkt 75 år gl. og fru Krabbe 65 år.



Breve til Bernhard Bang
(1892—1901)





Lørdag den 3 Juni 1892³⁰⁴⁾*Høitærede Herr Dr. Bang!*

De undrer Dem vist ikke saa lidt over at høre fra mig. De har vist troet mig over Bjerg, Dal og Vangen for længe siden. Min anstrængende Tjeneste i Minsk har desværre bragt mig til at glemme den store, smukke Verden og til fuldstændig at gaae op i de herværende smaalige Forhold. Kun, naar jeg ryster minsker Støvet af mine Fødder, føler Skovens frie Luftning og hører dens talrige Sangere synge Himlens Frydesang, vækkes Erindringens slumrende Liv og den frivillig Landflygtige troer i Pripetgebetets store Skove at see Gribs Skov udbredt for sig. Et Elsdyr, der forsvinder i Skovens Tykning, synes mig at være en Kronjort, en Bjørns haandfaste Tritd bringer mig Holsts hjemlige Digt „Dandsen i Skoven“ i Erindring.

Ja! Bamsen er en sikker Mand,
Han klattrer som den Bedste,

sidder han ikke allerede ved en Bikube vælter Hætten fra og lædsker sig med den søde Hønning. Han slikker ganske rolig sine Labber og bryder sig ikke om vor Færd i den stille, jomfruclige Skov. —

Lidt længere borte komme vi til en aaben Plads; hist og her staae Grupper af Lindetræer paa det noget bakkede Terrain. Jeg synes det er Ulvedalens med dens hjemlige Trægrupper. I Sandhed man seer langt tilbage i Fortiden. Nutiden er glemmt. Jeg faaer Trang til at skrive til Dr. Krabbe, men desværre kan jeg ikke opfylde mit Ønske, da jeg er langt borte fra Steder hvor existerer Pen og Blæk. Et kort Ophold paa Bestemmelsesstedet giver mig heller ikke Leilighed dertil. Først naar jeg kommer tilbage til Minsk vil jeg kunne skrive til Dr. Krabbe³⁰⁵⁾ udførlig. Men da jeg har en meget vigtig Sag for, vil jeg skrive Dem dette korte Forretningsbrev; og jeg tillader mig at regne paa Deres velvillige Understøttelse. Sagen er denne. Med en dansk Mand, Godseier Michaelsen reiser jeg til Homel til Markedet for at kjøbe Heste. Jeg haaber at vi kunne sende en 16 udsøgte Exemplarer til Danmark og da jeg ikke kan komme afsted med hjem, da der behøves Tid for at faae udvirket Permission, reiser kun Michaelsen afsted med Hestene. Jeg beder Dem derfor have den Godhed ved Indførelsen³⁰⁶⁾ i Danmark at

³⁰⁴⁾ russisk tidsregning.

³⁰⁵⁾ se brev nr. 23, dat. 19. juni 1896.

³⁰⁶⁾ statistik for de omliggende år viser, at import fra Rusland har fundet sted med ca. . . . heste årligt. Opmærksom på, at man ogsaa har indført snivede heste, blev udtrykt ved flere lejligheder, se f. eks. *Maanedsskrift for Dyr læger* 1923/1924, 35, 450.

være Michaelsen behjælpelig saa meget som De kan. Jeg vil være Dem meget taknemlig herfor.

Ja saaledes gaaer det i Verden; nu er jeg blevet Hestehandler!

Jeg beder Dem bringe Deres Frue, Dr. Krabbe med Frue og andre Bekjendte mine ærbødige og hjertelige Hilsener.

Min Datter 19 Aar reiser hjem til Danmark i disse Dage. Hun vil tillade sig at komme ud til Dem og Dr. Krabbe.

Deres ærb.
Chr. Engelsen



Fig. 48. Anna Engelsen.

Dr. med. 1907, derefter kortere tid læge i Svejts og i I. Verdenskrig i Frankrig og på den russiske krigsfront.

Bosat igen i Svejts fra 1928, død 1940.

Foto: Emil Clausen, Frederiksberggade 34, København. Orig. 11 × 5 cm.
(Skænket af Anna Engelsens søn, ing. Alf von Spindler, Wettingen, Svejts).

2. *Brev til B. Bang*

Minsk den 27 April 1894

Høistærede bedste Herr Professor Bang!

Jeg beder Dem undskylde, at jeg ikke før har besvaret Deres Brev, men Grunden hertil var deels Sygdom, jeg har havt, og deels privat Ærgrelse.

Jeg blev meget glad over Deres Brev. Det er saa sjældent, at jeg faaer Brev fra Danmark, saa Deres Brev, hvor kort det end var, var mig en stor Glæde. Mit Liv er i det hele taget kommet i en underlig Gang; halvt ufrivillig forlod jeg Danmark, efter hvilket Land jeg saa tidt har længtes og ikke mindst i den sidste Tid. Men derved er intet at gjøre; det vil neppe blive mig forundt for længere Tid at see de hjemlige

Egne, at sidde paa Bakkerne ved Helsingør, see Øresund bugte sig om Kronborg, Hveen ligeoverfor og imod Syd indhyllet i diset Luft det minderige Kjøbenhavn. Jeg seer det altsammen saa tydeligt for mig, men desværre kun i Indbildningen, og kun for et Øieblik; saa drager der en Taage over Billedet, der rykker i det Fjerne længere og længere bort. Jeg griber da efter Billedet, vil holde det tilbage, men andre Billeder fortrænge dets Plads og jeg seer efter kort Tid igjen paa mit Værelses graabrune, kjedelige Væg. Det vil næppe blive mig forundt at sidde ved de stille Søer i Hammermølleskoven, høre de hjemlige Sangfugles Toner i Bøgens løvrige Krone og fra Odins Høi see Kullens skarpe Former. Men jeg maa finde mig heri, det er min Skjæbnes Lod, en Skjæbne, jeg selv har forskyldt! Det vil ikke blive mig forundt paa Grund af, at jeg har Brug for alle mine Indtægter og ikke under de nuværende Omstændigheder kan taale at miste et Par Maaneders Fortjeneste. Thi ikke alene lægger denne Eien- dom Beslag paa Penge, der kunne have været bedre anvendte, men den dobbelte Huusholdning koster jo ogsaa en heel Deel.

Om det vil lykkes mig at komme paa ret Kjøl er et Spørgsmaal. Jeg vover selv neppe at haabe derpaa. — I Sandhed jeg kan misunde Andre, hvis Liv flyder saa roligt hen og for hvem Solen sender sine milde Straaler Sommer og Vinter. Deres Liv er en jevn Strøm, rolig Livsglæde lade dem plukke Frugterne i Edens Have, Kundskabens, Viisdommens Træ staaer paa Deres Vei og begavede Menneskers Omgang gjør Livet indholdsrigt og fuldkomment. Der kjendes ikke Stormens Hysten, Kampen for at fange en Solstraale; i Sandhed siger jeg, Du rolige lille Danmark, hvor er Du ikke lykkelig i al Din Lidenhenhed med Fortidens store, rige Minder. Her er det anderledes, vel nærmest som i Ragnarok; Lysalfer seer man da ikke paa sin Vei.

Jeg har i lang Tid kun sjældent skrevet fordi enhver Skriven til Danmark vækker en Mængde Erindringer, Følelser, som jeg under de nuværende Forhold helst flyer.

Som De maaske veed er jeg tillige Dyrslæge ved Byens Slagterhus i hvilket der slagtes en 20000 Stykker stort Qvæg foruden en 15000 Kalve og 7000 Sviin. Herfor faaer jeg 1000 Rubler om Aaret; med hvilken Stilling jeg naturligviis er meget vel tilfreds.

Dog for mit Vrøvl har jeg ikke besvaret Spørgsmålet i Deres Brev. — Miltebrand³⁰⁷⁾ eller som den paa russisk kaldes „Sibirisk Bylde- syge“ *сибирская язва* forekommer sporadisk næsten hele Aaret overalt i Rusland og ogsaa i de vestlige³⁰⁸⁾ Gouvernementer. Naar saa-

³⁰⁷⁾ B. Bang interesserede sig for miltbrand.

³⁰⁸⁾ der menes de forhenv. polske områder.

danne Tilfælde komme til Politiets Kundskab, bliver der anvendt Disinfection, dyb Nedgravning o. s. v. og dermed er gjerne Sagen endt. Om Sommeren i den hede tørre Tid, antager Sygdommen undertiden større Dimensioner og en 20—30 Stykker Qvæg kunne da krepere i en Hjord paa en 60—80 Stykker. Men Sygdommen har slet ikke de andre smitsomme Sygdommes (Mund- og Klovesyge og Qvægpestens) Character. Den gjør Indtryk af at optræde ikke som Følge af at Sygdommen udbreder sig fra Hest til Hest, men fordi en fælles Aarsag foranlediger at samtidig et større Antal Kreaturer blive syge. Der hvor Jordbundsforholdene ikke begunstige Bacillernes Existens og hvor Excrementer, Blod og Sliim fra de syge Dyr fuldstændig tilintetgjøres er der neppe noget at frygte. Besynderlig nok er dog Miltebrandens Optræden undertiden. For kort Tid siden viste den sig saaledes paa en Landboskole. En Ko, Hoppe og senere dettes Føl krepere. Hvor Sygdommen er kommet fra er fuldstændig uforstaaelig. Sygdom var ikke i Nærheden og Anledning til Smitte har der aldeles ikke været. Med disse 3 Tilfælde var Sygdommen til Ende. Landboskolen ligger 3 Jernbanestationer fra Minsk, den hedder Marino-Gorka. At anvende saadanne Midler om denne Sygdom som mod de andre smitsomme Sygdom finder jeg unødvendigt. I tidligere Aar har den existeret i meget større Maalestok i Rusland end nu.

I Mellem- og Nordrusland er det Heste- og Hornqvæg der blive angrebne af Miltebrand, i Sydrusland hovedsagelig Faar. I visse Dele af Nordrusland f. Ex. ved Volgas Kildefloder (Schexna^{308')}) er det næsten udelukkende Heste, der blive angrebne. —

Min Datter, som takker hjertelig fordi De har hende i venlig Erintring, er igaar reist ned til Egnen ved Homel, der hvor jeg tidligere var Dylrlæge, til en bekjendt Godsbesidderske, hvor hun forbliver i Paasken. Der er saa Tale om, at hun maaske reiser til Frankrig og der tager en Plads som Lærerinde. Naturligviis maa hun have Pladsen førend hun reiser.

På Grund af min indre Sjælsuro har jeg i det sidste Aarstid omtrent intet læst og i den sidste Tid endog været syg, saa det har været mig svært at besørge mine Sager. — Jeg veed ikke hvad Fremtiden bringer, men jeg har endog undertiden tænkt paa at reise til Kasan, hvor min gode Bekjendt Professor Andersen^{308')} virker for mig. Jeg vilde naturligviis kun reise, naar jeg fik en god Gage ved Veterinarirskolen der; og paa en 1200 Rbl ønskede jeg kun at blive høist et Par Aar da jeg her (om end med megen Møie) tjener en heel Deel mere omtrent en

^{308')} uopklaret.

^{308'')} Ščežna.



Fig. 49. *Krigen 1864* har gjort et stærkt indtryk på Engelsen, og i sine breve mindedes han ofte disse oplevelser med vemod. (V. Rosenstand: *Fredericias Bombardement 2den Dag*). Fig. 5048 i: *Bibliographie und Ikonographie 1864*. Neumünster 1970, 361 pp. (også med dansk titel og tekst).

3000. Hvad Fremtiden bringer har jeg endnu ikke Anelse om. Helst ønskede jeg at drage til de hjemlige Egne, men det lader sig jo ikke gjøre. Det vilde glæde mig overordentligt om De igjen vilde skrive til mig saasnart som muligt; det vilde være mig en Glæde og en Trøst. I Sandhed, jeg har gaaet en heel Deel igjennem! Jeg beder Dem hilse Deres Frue hjerteligst fra mig ogsaa Prof. Krabbe og hans ærede Frue. Jeg tænker jo saa tidt paa dem Alle, men hvad hjælper det, de ere jo langt borte; jeg kan ikke udvexle Tanker med dem jeg saa gjerne vilde, men jeg er henviist til den møisommelige, langsomme Brevskrivning³⁰⁹). Og-saa Bruun-Pedersen beder jeg Dem hilse og Docent i Beslagkunsten, jeg har i Øieblikket glemt hans Navn³¹⁰), og Alle de Mange, der erindre mig fra gammel Tid. Livet er saa kort, flyver saa hurtig og Graven med sit Intet staaer saa sikkert for os, saa det altid er en Nydelse naar Menneskene ved en venlig Tanke kunne bidrage til at lette Deres Medmenneskers Tilværelse. Det Gode er saa vanskelig at gribe.

Jeg kunde blive ved endeel endnu, da jeg har gennemlevet flere interessante Perioder her: Jødeforfølgelsen her og meget andet. Vilde

³⁰⁹) det tog ca. 1—3 uger for et brev fra Rusland at nå adressaten i Danmark.

³¹⁰) her tænkes på doc. E. Becker.

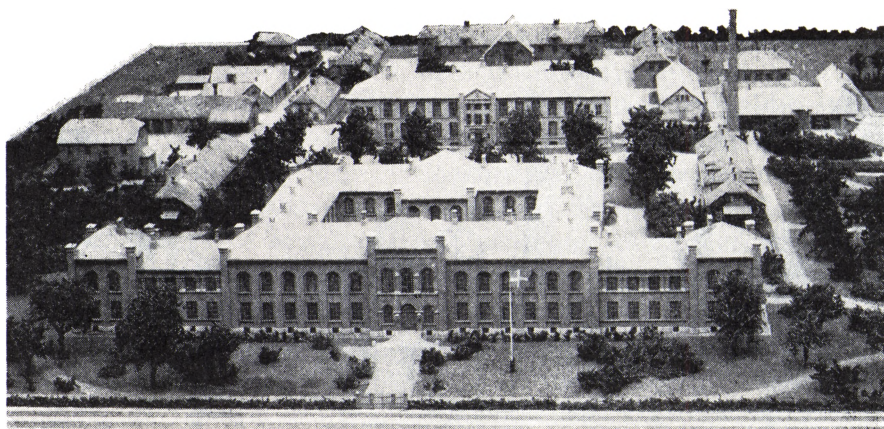


Fig. 50. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

I B. Bangs tid blev Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole ombygget og moderniseret. Her ses en model af skolen, vist på den Internationale landbrugsudstilling i Paris (1900). Modellen, der måler $2,6 \times 3$ m, er fornylig restaureret og opbevares på Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

jeg skrive Alt Det op, jeg har seet og erfaret, det vilde blive ikke lidt, mere end der falder i de fleste Menneskers Lod. Det er en lang Periode fra Dannevirke i 64 til Minsk 94. Indtil for kort Tid siden har jeg troet, jeg var endnu i min fulde Kraft, men Omstændighederne have nu lært mig noget andet. —

Ja, jeg vil ende. Hjertelig Tak, fordi De ikke har glemt mig og fordi De har mig i venlig Erindring. Gid Skjæbnen vil være Dem og Prof. Krabbe gunstig, gid Sundhed og et langt Liv maa blive dem forundt for ufortrødent Arbeide i Aarrekker i Videnskabens Interesse. Deres Navn vil da blive endnu fastere knyttet til den Skole, De har helliget Deres Livs bedste Kræfter og kommende Slægter vil i Mindet herom finde ny Spore til ihærdig Idræt. Sikkerlig det Bedste der kan falde i et Menneskes Lod. —

Jeg vil endnu sige angaaende Miltebrand, at man hist og her navnlig i Sydrusland hos Faar anvender Vaccinering tiltrods for et eller andet uheldigt Resultat³¹¹).

For at constatere Snive har jeg anvendt Mallein hos 38 Heste.

I denne Tid træffes som sædvanlig storartede Forberedelser til Paa-skefesten, Russernes og Polakkernes vigtigste Fest. Selv jeg, der dog er

³¹¹) f. eks. i 1889, kendt under navnet pankeevščina, hvor 3.546 får af ialt 4.414 podede døde på grund af vaccinationsuheld. Se også Tidsskrift for Vet. 1889, 2. Rk. 19 Bd., 83—87. (C. Mæhl: Uheldig Miltbrandsindpodning i Sydrusland).

vænnet til Forholdene i Rusland, finder noget saa eiendommeligt, noget saa forskjelligt fra danske Forhold i alt Dette; hvor meget mere ikke en Dansk, der directe vilde være kommet fra Kbhvn. Kirkeklokkerne lyde, grønne Grene smykke Veien til Kirkerne og i den store katholske Kirke afvexler Chorsangen med det melodiske Orgelspil. Afvexlende bliver Sangen svagere og svagere indtil tilsidst Amen Choret af talrige Børnestemmer taber sig i det ubekjendte Fjerne. Er da den sidste Tone forstummet lader Orgelet sine mægtige Toner runge.

Egentligt mindede det mig om Gudstjenesten i det fjerne Østen hos Burjaterne, hvor de favnelange Blæseinstrumenter kaldte Buddahisterne til Tilbedelse af „Opholderen“; men jeg var vel ikke Ret til at sammenligne en hedensk Gudstjeneste med en christelig, skjøndt den hedenske i Inderlighed ikke gav den christne noget efter.

Det er mig ligefremt svært at afbryde min Brevskrivning; det er ligesom jeg talte med Dem og Samtalen vil jeg da gjerne fortsætte saa længe som mulig. Men det nytter da ikke, jeg maa afbryde. Altsaa endnu en Gang Farvel og hjertelige Hilsener til alle Bekjendte.

Faaer jeg snart Brev fra Dem vil det som sagt være mig en stor Glæde.

Deres ærbødige
Chr. Engelsen

3. Brev til B. Bang

Vinniza i Podolien
den 21 Januar 1901³¹²⁾

Høistærede Herr Professor!

Min hjerteligste Tak for den tilsendte Bog om Tuberculosen³¹²⁾, som man endnu her ei mærker ret meget til, tildeels vel fordi her Mørket endnu hviler over Vandene. Der er gaaet lang Tid, siden jeg har ladet høre fra mig; men mit Liv har ogsaa været saa besværligt og uroligt, saa jeg ikke har havt Leilighed til, eller rettere sagt har været istand til at anstille rolige Betragtninger. Derfor har dog al min Hu, alle mine Tanker daglig været i de hjemlige Egne, som jeg saa gjerne vilde vende tilbage til; gjerne ønskede jeg efter et saa anstrengende Liv at leve mine sidste Dage der „hvor Veien slaaer en Bugt saa smukt“, at kunne see over Sun-

³¹²⁾ brevet er fundet på Rigsarkivet i B. Bangs private brevsamling.

³¹²⁾ B. Bang: Den Kochske Lymfe som diagnostisk Middel over for Kvægets Tuberkulose. Kbh. 1891, 35 s. (21. Beretn. fra Forsøgslab.) og B. Bang: Fortsatte Forsøg med Tuberkulin. Kbh. 1891. 50 s. (24. Beretn. fra Forsøgslab.).



Fig. 51. Helsingør. Bramstræde.
(Helsingør bymuseum).

det med de mange Seilere, at bevæge mig der, hvor Barndoms minderne ere saa rige, saa svundne Tider med deres gyldne Forhaabninger leves om paany. Min hjerteligste Hilsen til Dem og Deres hele Familie! Gid det nye Aarhundrede vil bringe Dem Lykke og Glæde, Sundhed og Tilfredshed. Og det vil bringe det, thi De har opført en Bygning der vil trodse Tidernes Storme, der er saa stor og stærk, saa Lysene fra dens Vinduer ville kunne sees langt borte over Bakke og Dal. Det er godt at have en Trøst i Ragneroks Mørke! Ikke Enhver har det.

Naar jeg kaster Blikket mod Vest, seer jeg mit kjære Danmark som Landet, hvor Livet flyder sin rolige Strøm, hvor milde harmoniske Toner lyder i mine Øren, hvor fin Opdragelse og Kundskabsfylde hos de fleste Mennesker gjør Livet til en Vandring i en skjønt Blomsterdal,

medens her Stormen rusker i de mægtige Skove saa Rødderne ligge opad, og det gjelder at overvinde dybe Kløfter i Nattens Mørke eller i „sengender Gluth“³¹³) at naae en taarnhøi Spids, medens til andre Tider endeløse Sneemarker med Fyg og Stormens Hyl bringer Gysens i den stærkeste Sjæl. Tidt maa Alt stilles paa en Spids, hver Evne maa anstreges for at hindre det ringeste Misgreb og der maa vises Mod og Uforsagthed, medens Alt inden i bæver, thi ellers ruller man redningsløst i Dybet, der intet Minde har om „den Forsvundne“. —

Det gaaer mig ellers ret godt nu. Her er ikke saa faa russiske Dyr-læger, men da disse ikke forstaae at tage fat paa Praxisen, er jeg bleven Dyr-lægen for $\frac{3}{4}$ Deel af Podolien³¹⁴). Da jeg nu ikke kan blive færdig, skjøndt jeg bestandig reiser, var det Meningen, at der skulde endnu en dansk Dyr-læge hertil. Den almindelige Stemning er herfor. Alle de polske Godseiere vare enige i denne Henseende. Men Presidenten for Landhusholdningsselskabet Grev Heyden Generalgouvernøren Dragomirovs Svigersøn mente, at man ikke kunde ansætte en udenlandsk Dyr-læge, da der var nu saa mange russiske, der vare uden Stillinger. Skjøndt jeg fortalte, at jeg havde skrevet til Danmark desangaaende³¹⁵) besluttede man dog at skrive til Dorpat til Prof. Raupach³¹⁶). Hvad der kommer ud af denne Sag, veed jeg endnu ikke.

Jeg veed ikke om „Tidsskrift for Veterinairer“ existerer³¹⁷). Naar jeg blot havde Tid, har jeg ikke saa lidt Materiale, jeg kunde lade løbe af Stabelen.

Fra Prof. Krabbe har jeg ikke havt Brev. Det vilde glæde mig, vilde jeg faae høre om de hjemlige Forhold.

Jeg beder Dem bringe Herr Prof. Krabbe og Alle som kjende mig min ærbødigste Hilsen. —

Først nu ere Jule- og Nytaarshellidagene forbi; og jeg er fornøiet herfor, thi der er altfor mange sørgelige Minder vakte ved denne store Fest.

Og hermed sender jeg Dem min hjerteligste og ærbødigste Hilsener. Jeg haaber at Deres ærede Frue og Børn³¹⁸) ere raske.

allerærb.
Chr. Engelsen

³¹³) glødende varme.

³¹⁴) med sine ca. 500.000 heste og ca. 35 stutтерier.

³¹⁵) til dyrlæge H. C. Andersen (eksam. 1883), Randers, (se også s. 128).

³¹⁶) C. Raupach, veterinærskolens direktør, Dorpat.

³¹⁷) ophørt 1894.

³¹⁸) B. Bang havde 4 børn, Oluf Bang (1881—1937) blev professor ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

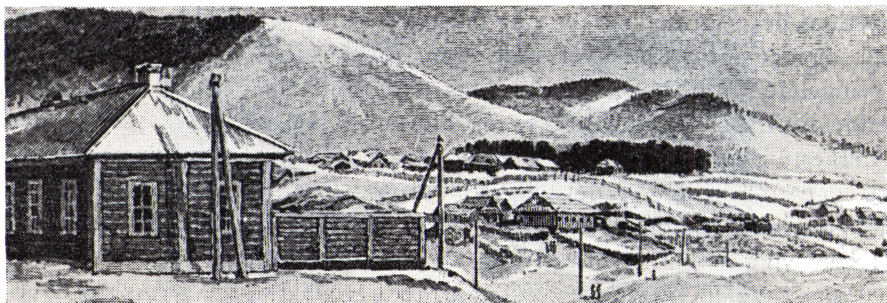


Fig. 52. En russisk telegrafstation.

Peter Emanuel Hansen (1846—1930) har sammen med Engelsen tilbragt adskillige år i Sibirien som telegrafist.

(G. Kennan: Sibirien. Christiania/Kjøbenhavn 1891).

Minsk den 2 November 1895

Kjære Ven!

Stormen er faret hen over de udstrakte Sletter, utallige Gange, Sandet er pidsket som Skum paa Bølgetoppene, skyhøit, meer end 100 Gange, ensformigt monotont som for Sekler lyde endnu Steppefolkets Sange, men Solen har allerede nu bleget en ny Generation af Mongolernes paa Stepperne henlagte Been, ja den har gjort endnu mere. Den har bleget vore Haar og Tiden den gamle stærke Kone med hvem ingen kan stride, har ladet os spise af Kundskabens Træ. Vort Blik er blevet aabnet for Livets Ringhed; vi see saa dybt ud i det uendelige Rum, der er saa mørkt, saa de utallige blinkende Stjerner kun hist og her kunne kaste et svagt Glimt over de talløse Skygger, der ukjendeligt ere sunket i For-glemmelsens Hav. —

Forhaabningerne ere borte, de glimrende lysende Billeder, der vare vor Ungedoms Ledsagere ere strøgne bort. Vor ere de henne! Er det Sibiriens strenge Vintre, der have ladet dem stivne i Chingans Ismasser, eller har den brændende Sol paa Mellemasiens Græsflader blæst dem Livspustet ud? Nei, det er hverken det ene eller det andet. Det er Livets talløse Indtryk af Sorg og Besværligheder, det er den Udjevningproces, der aldrig hører op at virke, men som gjør Alt lige med Jorden, der langsomt men sikkert pille vor Sjæls Egenskaber fra os til der intet mere blive tilbage — til vi blive Støv for Vinden. Der er intet mere at gjøre herved, vi maae finde os heri, det er fælles for alt levende og ikke levende, og det varer ved til der ikke bliver Steen paa Steen. Dog vore Børn, vore Børnebørns Børn ville leve, de ville være de Lysalfer, hvis

Fjed udi den store vide Verden, ere de Fakler, der lyse paa de Alderstegnes Vei. De skaffe os Glæde og Trøst. Ved dem hæve vi os over Smaalighedens Intetsigenhed og Kjede, de læane os de Vinger, der skulle hjælpe os til at flagre mod Paradisets Port. Ja hjælp, lad os faae dem frem, saa er dog meer end den halve Fortræd tilende og vi kunne da sige, naar vi drage det sidste Suk — fuldbragt. — Seer Du lille Ven, det var det jeg vilde have sagt. Hjælp mig at faae min kjære Pige frem, min egen Tøs, den lille Anna, der [er] født i de nys omtalte Chingangsberges Skygge. — Hun er nu blevet en stor Pige³¹⁹⁾. Har endt Gymnasiet for nogle Aar siden særdeles godt og har siden den Tid bestandig ved gode Lærerinders Hjælp særlig uddannet sig i Fransk og Tydsk og i disse Landes Literatur, saa vidt, saa hun for kort Tid siden var i St Petersborg for at holde Examen i disse Fag for at kunne have Ret til være Lærerinde ved høiere Opdragelsesanstalter; da det imidlertid viiste sig, at denne Examen kun kan holdes af mandlige Individuer, maatte hun opgive (Brev til P. E. Hansen, fundet på Det kgl. Bibliotek; afslutning mangler).

Østerbrogade
28 Febr. 1886

Fra min Søn, Dyrnlæge Engelsen, som idag har tiltraadt sin Tilbagereise til Rusland, tillader jeg mig at bringe Dem hans bedste Tak for al den under hans Ophold her viste Venlighed. Næppe en Time forud blev han paa Dampskibskontoret underrettet om Skibets Afgang.

Deres ærbødige
Engelsen

Herr Dr. med. Lektor Krabbe

³¹⁹⁾ på dette tidspunkt omtrent 22 år.

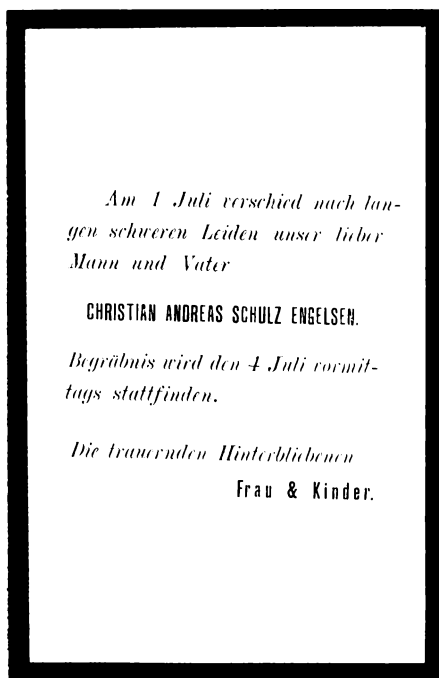


Fig. 54. Fru Engelsens meddelelse om sin mands død 1906.

Gamle danske og russiske mål, gammel russisk tidsregning.

arsin = 16 versok = 71 cm
1 døgn drift med kvæg = ca. 10—15 km
fjerdingsvej = $\frac{1}{4}$ mil (1.882,5 m)
kope(e)k 1/100 rubel
lispund = 7.936 kg
mark = 15 kop. (ca. 30 øre samtidig)
miil (dansk) = 7.532,5 m
potte = 0.965 liter
pud = 16.381 kg
kvarter (kvarter) = $\frac{1}{4}$ alen = 15.69 cm
rubel ca. 2 kr. samtidig
skæppe (dansk) = $\frac{1}{8}$ tønde = 17,4 liter
tomme (dansk) = 3,1385 cm
verst = $\frac{1}{2}$ fjerdingsvej = 1067 m

Den russiske tidsregning indtil revolutionen var baseret på den ortodokse kirkes kalender og derfor forsinket for 13 dage i forhold til den vesteuropæiske tidsregning.



Fig. 53. Kort over Rusland i midten af 19. århundrede.

Modificeret efter G. With: Beskrivelse af en Reise i Rusland ... Kjøbenhavn 1848, 155 pp.

To the reader!

Last century about 15 veterinarians emigrated from Denmark to Russia. In 1871 one of them, *Christian Engelsen*, travelled by coach with his wife and three month old boy for 72 days to reach Blagoveščensk in Eastern Siberia and take up employment as a telegraphist. After some years he returned to European Russia and from 1877 he lived in White Russia and Ucraina until 1906, when he died at the age of 59.

During the time spent in Russia, he wrote to *Harald Krabbe* and *Bernhard Bang*, professors at The Royal Veterinary and Agricultural University of Copenhagen. Prof. Krabbe was at the time editor of the Danish Veterinary Journal, *Tidsskrift for Veterinærer*. Engelsen's letters have recently been found in libraries and archives in Copenhagen and after transcription from Gothic letters, they are published now. They throw light on his life and work in Russia during 35 years.

He started his Russian veterinary career as veterinary officer in *Homel* (Gomel) where cattle drows were passing westwards. His duty was to check the health of the cattle and in this way prevent the spread of cattle plague. He also found time for private practice; sometimes he sent prof. Krabbe a few case reports and in 1885 a comprehensive paper on cattle plague in Russia for publication (awarded with Danish kr. 200).

In his work Engelsen was very ambitious and pedantic. He read a lot and in 1885 he visited the veterinary school of Dorpat, Estland (founded in 1848 by his countryman J. P. B. Jessen). Here he was able to compare the professors and students in Copenhagen and Dorpat and describe them to professor Krabbe.

In 1886 he spent a fortnight in Denmark, this seems to be the only visit to his native country during more than 35 years abroad. Interesting is the description of his travel back to Russia and of his fellow passengers during the 7 day travel from Copenhagen to South Russia by steamship and railway.

After a year spent in the steppes with the Kalmuks, he became government veterinarian in *Minsk*, where he could have his practice at the same time. In 1889 he spent some weeks as a patient in the Alexander Hospital, Moscow, because he was bitten by a mad dog, and he took the opportunity to write a paper on rabies in Russia, not previously published.

The last few years of his life he spent in an Ukrainian town, *Vinniza*, from where in 1905 he made a short journey to Cracow, Lemberg, Vienna and Zürich. Because in the meantime his health became very bad, he discharged his practice and died in the summer of 1906.

Chr. Engelsen was married; his wife and three children survived him. His grandchild is living today in Switzerland.

Engelsen's letters are of interest not only to veterinarians, but to linguists and historians too, because besides describing the status of veterinarians and Russian practice, they show the linguistic development of a person over more than thirty years far from Denmark. His fascinating description of Russian teachers, officials, nobility and the countryside at the end of the last century is still very interesting and useful reading.

An den Leser!

Im 19. Jahrhundert wanderten ungefähr 15 dänische Tierärzte nach Russland aus. Einer von ihnen, *Christian Engelsen* (1847—1906), der mit seiner Frau und einem 3 Monate alten Kind im Pferdewagen reiste, war 72 Tage lang unterwegs, ehe er seinen Bestimmungsort Blagoveščensk in Ost-Sibirien erreichte. Er hatte sich zu einem Aufenthalt in diesem abgelegenen Ort entschlossen, weil er dort die Möglichkeit hatte, zunächst in einer Stellung als Telegraphist die russische Sprache zu erlernen, was ja eine unbedingte Voraussetzung für seine spätere Tätigkeit als Tierarzt in Russland war.

Einige Jahre später erhielt er dann einen Ruf als Tierarzt in Gomel, wo er die nach Westen ziehenden Rinderherden betreute, nachdem er allerdings zunächst als Veterinärbeamter noch in Minsk gearbeitet hatte. Er hatte alle diese Tiere zu untersuchen zur Verhütung der Verbreitung der Rinderpest. Diese Beschäftigung liess ihm jedoch genügend Zeit zur Privatpraxis, und über diese Tätigkeit liess er hin und wieder kasuistische Berichte an Professor *Harald Krabbe* in Kopenhagen gehen. 1885 schrieb er einen ausführlichen Bericht über die Rinderpest in Russland im Rahmen einer Preisaufgabe. Diese Arbeit wurde mit einem Preis von D.Kr. 200,— ausgezeichnet und veröffentlicht. Der feste briefliche Kontakt mit Professoren der Königl. dänischen Veterinär- und landwirtschaftlichen Hochschule in Kopenhagen, zu der ja auch Professor Krabbe gehörte, trug zweifellos zu einer wertvollen Bereicherung des Erfahrungsmaterials in Dänemark wie auch in Russland bei, was umso höher eingeschätzt werden muss, da Professor Krabbe ja gleichzeitig Redakteur der „*Tidsskrift for Veterinærer*“ (Zeitschrift für Tierärzte) war.

Im Jahre 1970 fand man 37 Briefe Engelsens aus Russland in Bibliotheken und Archiven in Kopenhagen. Sie wurden transkribiert und nun herausgegeben, da sie einen guten Einblick in Leben und Arbeit Engelsens in Russland während der Zeit von 1871 bis 1906 geben.

Engelsen war ein sehr ehrgeiziger und in seiner Arbeit äusserst pedantischer Mann. Er las viel, und 1885 besuchte er die von seinem Landsmann J. P. B. Jessen 1848 gegründete Veterinärschule in Dorpat. Dieser Besuch gab ihm Gelegenheit, einen Vergleich zwischen den Professoren und Studenten in Kopenhagen und in Dorpat zu ziehen, und darüber sandte er dann einen Bericht an Professor Krabbe.

1886 war er selbst 14 Tage zu Besuch in Dänemark. Interessant ist seine Beschreibung der Rückreise nach Russland. Er führte sie im Laufe von 7 Tagen mit Schiff und Eisenbahn durch.

Eine Zeit lang war er in der Steppe bei den Kalmücken, und zwar kurz bevor er seine Stellung als Tierarzt der Regierung in Minsk antrat, wo er gleichzeitig auch eine eigene Praxis hatte.

1888 wurde er von einem tollwütigen Hund gebissen und musste deshalb zur Behandlung in das Alexander-Hospital in Moskau. Diese Erfahrung regte ihn zu einem Artikel über Rabies in Russland an, und er kommt nun hier in diesem Buch zur Veröffentlichung.

Die letzten Lebensjahre verbrachte Engelsen in Vinniza (Ukraine) von wo aus er 1905 eine kürzere Rundreise nach Krakau, Lemberg, Wien und Zürich unternahm.

Allmählich wurde seine Gesundheit aber von einer Tuberkulose so untergraben, dass er seine Praxis aufgeben musste, und er starb im Sommer 1906. Seine Frau und

дrei Kinder überlebten ihn. Das eine diese Kinder, eine Tochter, studierte Medizin in Genf, wo sie ihren späteren Mann, den Chemiker Otto von Spindler, kennen lernte. Durch diese Ehe blieb sie dann meistens in der Schweiz, wo sie 1940 starb. Ihr Sohn, der Bauingenieur Alf de Spindler, lebt auch heute noch in der Schweiz und besitzt einen Teil denkwürdiges Material über die Familie Engelsen.

Engelsens Briefe sind nicht nur für den Tierarzt von Interesse, sondern sie haben auch Wert für den Historiker und Sprachforscher, da sie einerseits Einblick in den Stand der tierärztlichen und russischen Praxis gewähren und andererseits die Möglichkeiten und Grenzen für die berufliche und persönliche Entwicklung eines Menschen in aller Anschaulichkeit schildern, der 35 Jahre fern von seiner Heimat, Dänemark, lebte und wirkte. Diese Briefe vermitteln uns gleichzeitig einen wertvollen kulturgeschichtlichen Beitrag, da Engelsen in anregender Weise auch über die russischen Gutsbesitzer, die Beamten und die Angehörigen des Adels berichtet und die russische Landschaft als charakteristischen Hintergrund mit einbezieht.

К читателю.

В 1870 году датский ветврач КРИСТИАН ЭНГЕЛЬСЕН окончил Ветеринарный Факультет в Копенгагене, но в 1871 году прекращает практику в Дании и эмигрирует в Россию. Не зная русского языка, вынужден был работать телеграфистом в Елаговешенске. В начале 1876 вернулся в европейскую часть России и в Скт. Петербурге после экзамена получил права русского ветеринарного врача. Некоторое время работал в крематории для животных в Нилсвицах (р. Шексна), а потом в Гомеле в качестве ветврача.

В 1886/1887 работал в Сарепте, а с 1887 в Минске старшим ветеринарным врачом. От 1892(?) до 1906 жил в Виннице, где и умер.

В Библиотеке Ветеринарного и Агрономического Университета в Копенгагене хранятся письма ЭНГЕЛЬСЕНА к своим учителям, профессорам КРАББЕ и БАНГ. Письма дают хорошую картину жизни и работы ЭНГЕЛЬСЕНА в России. Интересно проследить в них развитие человека, который любил свою родину, но жил далеко от неё.

Нужно подчеркнуть, что ЭНГЕЛЬСЕН был одним из 15 датских ветврачей, которые работали в России с 1820-их годов до Октябрьской Революции. Одним из самых знаменитых был Й. П. Е. ЙЕССЕН, основатель Дерптского Ветеринарного Факультета (осн. 1848 г.) и К. К. МЕЛЬ, губернский ветврач в Нижнем Новгороде. Письма их также находятся в Библиотеке в Копенгагене, но их стиль, содержание и художественные качества не идут ни в какое сравнение с письмами ЭНГЕЛЬСЕНА.

PERSONREGISTER

- Aksis, godsejer 82
 Aleksander III., car 60
 Andersen, kammerråd 81
 Andersen, sproglærer 103
 Andersen, H. C., digter 66
 Andersen, H. C., dyrlæge 128, 149

 Bagge, H., overdyrlæge 5, 77, 78
 Bagge, S. H., prof. 33, 42
 Bang, B., prof. 66, 71, 95, 100, 106, 111, 116, 126, 156, 157
 Barfoed, C. T., prof. 83, 105
 Bayer, J., prof. 131, 132
 Becker, E., docent 70, 71, 107, 122
 Bendz, H. C. B., prof. 45, 47, 55, 121
 Berg, Chr., politiker 53
 Bindesbøll, G., arkitekt 106
 Bismarck, O. v., politiker 77
 Boas, J. E. V., prof. 76
 Brandes, G., forf. 120
 Brandt, E. K., prof. 43
 Branicki, grev 125
 Brunner, G. B., prof. 57
 Bruun Pedersen 66, 71, 107, 111
 Bruun-Petersen, se Bruun Pedersen

 Cenkowski, prof. 126
 Christensen, A. C. P., docent 116
 Collin, G. 94

 Dagmar, prinsesse 129
 Darwin, Ch., naturforsker 44
 Dieberg, med. insp. 109

 Ekaterina II., kejserinde 58
 Eckart [Eckert], N. I., docent 85, 86
 Engelsen, Andreas 129
 Engelsen, Andr. Chr. 14, 76
 Engelsen, Anna 81, 104, 123, 142, 151
 Engelsen, Eduard, tandlæge 64, 95
 Engelsen, Hilda 64, 105
 Engelsen, Margrethe 113
 Engelsen, Marie 117
 Engelsen, Otto, præst 64, 95
 Ewald, J., digter 42

 Fasch, godsejer 30
 Fasting, H. C., dyrlæge 84, 107
 Fedčenko, naturforsker 33
 Fenger, C. E., minister 32
 Fischer, F. F., korpsdyrlæge 32, 44
 Friis, S., dyrlæge 80
 Fritsch 93, 94

 Gauteir, D. J. O. Chr., dyrlæge 47, 116, 128
 Grichin [Grišin], A. N., dyrlæge 23
 Grocholski, grev 128
 Grundtvig 102
 Guchon, E. P. 43
 Gutmann, W. G., docent 54, 55, 57

 Hansen, selskabsdame 81
 Hansen, P. E., filolog 71, 150
 Hauch, C., digter 67, 120
 Heyden, grev 113, 122, 128, 149
 Häckel, E., biolog 32, 45

 Jessen, J. P. B., prof. 5, 41, 50, 53, 156, 157

 Kalning, K. J., lektor 23
 Kangro, C. 73
 Kannenberg, militærdyrlæge 40
 Katkoff (Katkov) 84
 Kierkegaard, S., filosof 109
 Krabbe, H., prof. 19, 65, 156, 157
 Krabbe, Kr. 65
 Krajevsky [Krajevskij], mag. 51
 Krylov, prof. 49
 Kulešov, N. N., dyrlæge 49

 Lange, N. I. I., prof. 61, 89
 Lange, J., prof. 84
 Lange, Nathalia 84
 Lange, T., dan. kons., filol. 84, 98, 106, 126, 130
 Larsen, H. C. Nørreslet, dyrlæge 34
 Lipninski, læge 137
 Lumbye, musiker 135
 Lütken, prof. 72

 Martensen, H. Lassen, biskop 102
 Melohior, godseier 95, 100
 Mich(a)elsen, godsejer 86, 95, 105, 142
 Moerder, I., geheimeråd 60
 Munk, M., forvalter 122
 Murnik, G., degn 67
 Mæhl, C. W., dyrlæge 30, 31, 76, 83, 111

 Nikolaj II., car 129
 Nørreslet, H. C. Larsen, se Larsen, H. C. Nørreslet

 Offenberg, baron, guvernør 39

 Patursson, S. O. 104
 Pasteur, L. 50, 94
 Pedersen, N. Bruun, se Bruun Pedersen
 Peter den Store 58
 Petrov, med. insp. 107
 Pihlemann, læge 105, 108
 Plum, P., læge 90
 Pobedonossov 84
 Pototski (Potockij), grev 124, 130
 Prosch, F. V. A., prof. 19, 32, 33, 44, 45, 78
 Proser, grevinde 81
 Putschkof(f), Pučkov 90, 92, 93, 94, 97

 Ramsøe, E. W., musiker 82
 Raupach, K. K., rektor 56, 57, 149

Ravitch (Ravič), J., prof. 52
 Rosenberg, A. K., prof. 55, 56
 Rung, F., komponisor 63
 Sangus (z) ko 124
 Saveljef (Savelev), dyrlæge 49
 Semmer, E. M., prof. 46, 55
 Senkovski, se Cenkovski
 Settegast, H., prof. 44
 Smirnov, med.insp. 107
 Spindler, O. v., kemiker 132, 134
 Stieda, L., prof. 34, 54
 Stockfleth, H. V., prof. 22, 45, 47, 48,
 78, 121

Storoh, K., prof. 131, 132
 Szpilman, J., rektor 131, 132

Timinsky, præst 67
 Trubeckaja, fyrstinde 100
 Trubeckoj, fyrst 112
 Tulinov, J. v., stutteriejer 43

Winther, Chr., digter 45

Viskovatov, P. A., prof. 58

Zürn, A. 33, 88

SAGREGISTER

albuminfabrik (St. Petersburg) 61
 Alexanderhospitalet (Moskva) 90,
 92, 93, 156, 157
 blærehalsen, krampen 23
 boiesenerne, forkortning 26
 bækkenbrud 27
 bærmæ 20
 Chrenovsky statsstutteri 43
 Ciniselli cirkus (St. Petersburg) .. 62, 63
 Duma 62
 Equus przewalskii 72, 107
 fuglæge 72, 73, 74
 guldbryllup i kongehuset 106
 gæs til export, russiske 33
 hesterace (Hviderusland) 20, 21
 " (Mongoliet) 39
 " (Turkmenistan) 40
 hoven, afrevet 22
 hundegalskab 87
 Kasan S/S 64, 65
 kemiske analyser 105
 kirkeraad, lutheriske (Minsk) .. 101, 109
 krampe i blærehalsen 23
 krigen 1864 145
 kvaksalvere 81
 kvægdrivningsrute 31
 kvægpest 19, 29, 40, 41, 46, 48, 50, 61
 kvægrace (Černigov) 25
 " (Hviderusland) 20, 24
 kødeftersyn 83
 mallein 146
 miltbrand 50
 miltbrandvaccinering 146
 nosogeografisk kort (Rusland) 51

okser (Podolien) 25
 Orloff travere 43
 opera, italiensk 82
 opera, russisk 63
 overkodning 27
 paaskefesten, russisk 146
 pensionsforholde 112
 perlesyge, se tuberkulose
 pilocarpin 80
 praksis 80, 112, 149
 pressen 129
 rem, kalmykisk 79
 rigsdag 37
 saiga antilope 79
 schaman 39
 slagtehús (St. Petersburg) 61
 " (Minsk) 78, 108
 snive 146
 sociale forhold (Rusland) 30, 149
 Stanislavkorset 32
 steppeøkse 19, 20, 29
 stutmesterpladser 60
 Tchernigov kvægrace 25
 tabun 125
 tarantasse 34, 35, 36
 thiocol 137
 trichinoskopi 61
 tuberkulose 61, 107, 147
 vaccination 50, 87, 92
 vagoner, russiske 68
 Veterinaire Sundhedsraad (Køben-
 havn) 33, 75
 Veterinairselskabet (Moskva) 71
 Veterinærskolen (Dorpat) 53, 54, 57
 Veterinærskolen (København) 146
 Veterinærskolen (Zürich) 136
 veterinærvæsenet, russiske 30
 vilde heste 72
 Zoologisk musæum (København) 72

STEDNAVNEREGISTER

| | | | |
|---|------------------|--|----------------------------------|
| Albazin | 36, 52 | Lemberg (L'wov) | 131 |
| Altona | 113 | Libau (Liepaja) | 64, 72, 105 |
| Amur | 39, 52 | Lillerusland | 20 |
| Antonini | 129 | Litthau | 21 |
| Assens | 81 | L'wov, se Lemberg | |
| Astrachan | 75, 83 | | |
| | | Manitschdalen | 79 |
| Baikalsø | 36 | Minsk | 67, 75, 79, 85, 108, 109, 146 |
| Baraba | 35 | Mittau (Jelgava) | |
| Beresina | 101 | Monradsvej (København) | 103, 104 |
| Blagoveščensk | 39, 40, 156, 157 | Mogilev (Mohilev) | 21, 42 |
| Bobruisk | 101 | Mors | 30 |
| | | Moskau (Moskva) | 71, 72, 84, 93, 94, 97, 156, 157 |
| Caricin | 64, 71 | | |
| Carskoe Selo | 71 | Nakas (z)no, Ukraine | 123 |
| Charkov (Harkov) | 49 | Nauheim | 132 |
| Chingan | 150, 151 | Nertčinsk | 34 |
| Chitomir se Žitomir | | Nevsky Prospekt (St. Petersburg) ... | 62 |
| Chmerinka (Zmerinka) | 128 | Nichni-Novgorod (Nižnij Novgo- rod, Gorkij) | 76 |
| | | Nordsjælland | 34 |
| Dannevirke | 146 | | |
| Dorpat .. 34, 53, 54, 58, 60, 102, 156, 157 | | Odessa | 72 |
| | | Omsk | 40 |
| Ekaterinburg (Jekaterinburg) | 34, 35 | Orel | 67 |
| Estland | 77 | | |
| Eydkuhnen (Eydtkau) | 66 | Pavlovsk | 71 |
| | | Perm | 35 |
| Freiburg | 129 | Persien | 20 |
| | | Peterhof (St. Petersburg) | 71 |
| Gobiørken | 39 | Pillau (Baltijsk) | 64, 65 |
| Goloka (Holoka) | 122 | Podolien | 25, 149 |
| Gomel (Homel) | 66, 156, 157 | | |
| Grjazi | 64, 69 | Randers | 149 |
| Grækenland | 34, 47 | Rinii Pesok | 71 |
| | | Ringsted | 66 |
| Harkov, se Charkov | | Roskilde | 66 |
| Helsingør | 114, 115, 148 | Rusland | 51, 53, 55, 71 |
| Homel, se Gomel | | | |
| Hviderusland | 20, 100 | Samarkand | 43 |
| | | Saratov | 67 |
| Insterburg | 66 | Sarepta | 66, 70, 71 |
| Irkutsk | 36 | Ščežna (ᚿ: Šeksna) | 31 |
| Irtisch (Irtiš) | 35 | Sibirien | 67, 150 |
| | | Simferopol | 31 |
| Jassy | 72 | Smolensk | 67, 72 |
| Jekaterinburg, se Ekaterinburg | | Soch | 52 |
| | | Sorø | 66 |
| Kalmykstepper | 71 | St. Petersburg ... 37, 46, 49, 53, 54, 60, 61, 62, 71, 72, 80, 82, 151 | |
| Kasan (Kazan) | 72, 103 | Stretinsk | 36 |
| Katčai Boloto | 101 | Syllows alle | 104 |
| Kaukasus (Kavkaz) | 20, 70 | | |
| Kiev | 72 | Tiflis | 71 |
| Korsør | 66 | Timanovka | 122 |
| Krakau (Krakov) | 105 | Tjumen | 35 |
| Krasnojarsk | 36 | Tomsk | 36 |
| Kreml (Moskva) | 71 | | |
| Königsberg | 66 | | |
| København | 66 | | |

| | |
|--------------------------------------|--------------------|
| Transbaikal | 40 |
| Turkestan (Turkmenistan) | 35, 55, 83 |
| Ural | 34, 51 |
| Warschau (Warschawa) | 72, 85 |
| Vasili Ostrov (St. Petersburg) | 71 |
| Vestsibirien | 67 |
| Vilna | 53, 67 |
| Vinniza | 112, 147, 156, 157 |
| Vjatka (Uljanov) | 30 |
| Volhynien | 130 |

| | |
|-------------------------------|-------------------------|
| Wieliczka | 132 |
| Wien | 105, 156, 157 |
| Wirballen (Virbal's) | 67 |
| Zarisin (Zarisyn), se Caricin | |
| Zarsko Selo, se Carskoe Selo | |
| Žitomir (Chitomir) | 135 |
| Zürich | 133, 135, 136, 156, 157 |
| Øresund | 104 |
| Østersø | 66 |

BILLEDFORTEGNELSE

| | Side | | Side |
|--|------|---|------|
| Fig. 1. Okser fra Podolien | 25 | Fig. 28. Thor Lange | 98 |
| Fig. 2. Carl Mæhl | 31 | Fig. 29. Dorpat. Universitetet | 102 |
| Fig. 3. En tarantasse | 34 | Fig. 30. Krabbes villa på Monrads- vej (Sylows Allé) | 104 |
| Fig. 4. Christian Engelsen | 38 | Fig. 31. Kemisk laboratorium | 106 |
| Fig. 5. Kvægpesten | 41 | Fig. 32. Minsk | 109 |
| Fig. 6. Auditorium VII | 45 | Fig. 33. Chr. Engelsen | 111 |
| Fig. 7. Dorpat. Veterinærskolens hovedbygning | 53 | Fig. 34. Helsingør | 115 |
| Fig. 8. W. Gutmann | 55 | Fig. 35. Marie Engelsen | 117 |
| Fig. 9. E. Semmer | 55 | Fig. 36. Tidsskrift for Veterinærer | 118 |
| Fig. 10. A. Rosenberg | 55 | Fig. 37. H. Krabbe | 121 |
| Fig. 11. K. Raupach | 56 | Fig. 38. En hestehjord | 124 |
| Fig. 12. Dorpat. Veterinærskolen i dag | 57 | Fig. 39. Thor Langes hus i Ukraine | 127 |
| Fig. 13. Dorpat. Markedspladsen... | 58 | Fig. 40. Stutteriet Antoniny | 129 |
| Fig. 14. Dorpat. Domkirkeruinene .. | 59 | Fig. 41. J. Szpilman | 131 |
| Fig. 15. Dorpat. Universitets- bibliotek | 60 | Fig. 42. J. Bayer | 131 |
| Fig. 16. St. Petersburg | 62 | Fig. 43. K. Storch | 131 |
| Fig. 17. Cirkus Ciniselli | 63 | Fig. 44. Tierärztliche Hochschule, Wien | 132 |
| Fig. 18. S/S Kasan | 65 | Fig. 45. Bindsbølls bygning af 1858 | 133 |
| Fig. 19. Fra den transkaspiske jernbane | 69 | Fig. 46. O. v. Spindlers doktor- disputats | 134 |
| Fig. 20. Vildhest | 72 | Fig. 47. Sidste hilsen | 136 |
| Fig. 21. Fuglææg, indsendt af dyrl. Engelsen | 74 | Fig. 48. Anna Engelsen | 142 |
| Fig. 22. Hans Bagge | 77 | Fig. 49. Krigen 1864 | 145 |
| Fig. 23. Antilopa saiga | 79 | Fig. 50. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole | 146 |
| Fig. 24. Interieur fra Thor Langes hus i Moskva | 85 | Fig. 51. Helsingør | 148 |
| Fig. 25. Nikolaj Ivanovič Eckert m. fl. | 86 | Fig. 52. En russisk telegrafstation . | 150 |
| Fig. 26. Moskva | 94 | Fig. 53. Kort over Rusland | 152 |
| Fig. 27. Engelsens skrift | 96 | Fig. 54. Meddelelse om Christian Engelsens død | 154 |



Ivan Katić.

Født 1930 i Slavonski Brod, Jugoslavien. Veterinæreksamen (Zagreb, 1956) suppleret i København (1959). Studeret ved Danmarks Biblioteksskole sekt. II. 1967—1968. Medarbejder ved Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek siden juli 1965, forskningsbibliotekar samme sted siden marts 1968. Med støtte fra Statens Almindelige Videnskabsfond udgivet i 1969 *Bibliography of literature on Johne's disease (Paratuberculosis) 1895—1964*. Bestyrelsesmedlem i World Association for the History of Veterinary Medicine og Dansk Veterinærhistorisk Samfund.

Born in 1930 in Slavonski Brod, Yugoslavia. Veterinarian (Zagreb, 1956; Copenhagen, 1959). Employed by different Danish veterinary institutions, since 1965 member of the staff of the Danish Veterinary and Agricultural Library, Copenhagen. His paper deal with veterinary medicine and librarianship. Compiler of *Bibliography of literature on Johne's disease (Paratuberculosis) 1895—1964*, published in Copenhagen 1969. Committee member of World Association of the History of Veterinary Medicine and Danish Association of the History of Veterinary Medicine.

Geboren 1930 in Slavonski Brod, Jugoslawien. Veterinärexamen (Zagreb, 1956), 1959 durch ein Examen in Kopenhagen ergänzt. 1967—1968 Studium an Danmarks Biblioteksskole (Dänische Bibliothekarschule). Bibliotheksrat an Danmarks Veterinær- og Jordbrugsbibliotek seit März 1968. Mit Unterstützung seitens Statens Alm. Videnskabsfond 1969 Herausgabe der *Bibliography of literature on Johne's disease (Paratuberculosis) 1895—1964*. Vorstandsmitglied in der Welt-Gesellschaft für Geschichte der Veterinärmedizin und Dansk Veterinærhistorisk Samfund (Dänischer veterinärgeschichtlicher Verein).

Иван Катич родился в 1930 году в Славонски Брод, Югославия. ветеринарный факультет окончил в 1956 году в Загребе, дополнительный датский ветеринарный экзамен выдержал в Копенгагене в 1959 году. После того работал в различных ветеринарных Институтах. С 1965 года является сотрудником Датской Ветеринарной и Агрономической Библиотеки. Составил Библиографию по паратуберкулезу (1895 - 1964 г.г.). И. Катич член правления Интернационального Общества Истории Ветеринарии и Датского Ветеринарно-Исторического Общества.

